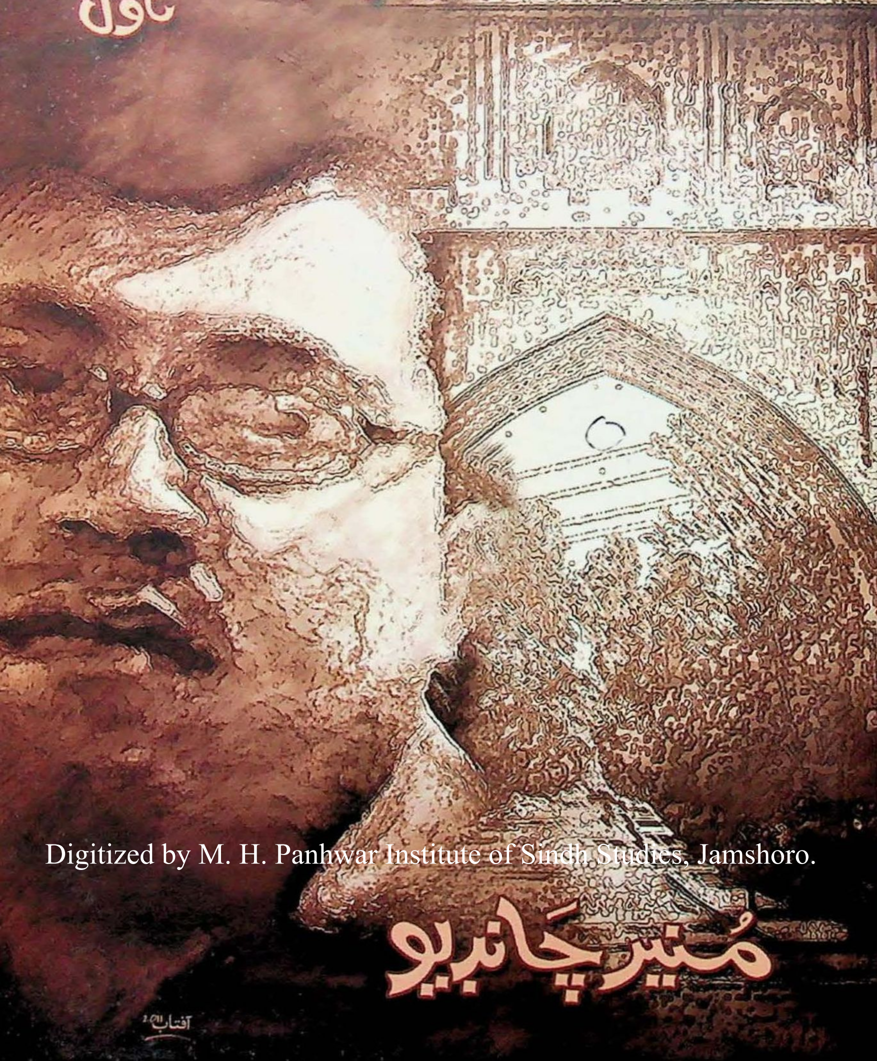
تو پڄاڻان...

ناول

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

مُنير چانڊيو

توپُچاڻان...

ناول

منير چانڊيو

BOOK NO: (83)

• **TO PUJJAANA...**
(novel)
• **MUNEER CHANDIO**
FIRST EDITION 2011

• **تو پڇاڻان ...**
(ناول)
• **منير چانڊيو**
ڇاپو پهريون: ڊسمبر 2011ع
ٽائيٽل: آفتاب سرهيو
ڪيليگرافي: فيض محمد سڪندري
ڪمپوزنگ: ڪنول گروپس

With All Rights Reserved
© **KANWAL**
Publication Kamber

ڪنول
پبليڪيشن قنبر

ملھ: 150 روپيا

منير چانڊيو
Cell: 0333-2631804
E-mail: muneerchandio83@yahoo.com

ڪتابن ملڻ جا هنڌ:

- ڪانياواڙ بڪ هائوس ڪراچي. سنڌيڪا ڪتاب گهر، حيدرآباد
- پنائي ڪتاب گهر، حيدرآباد. فڪشن هائوس حيدرآباد
- ڪامريڊ بڪ اسٽال ڄامشورو. - رابيل ڪتاب گهر، لاڙڪاڻو
- مهراڻ ڪتاب گهر، لاڙڪاڻو- گل ڪتاب گهر، شڪارپور
- جنيد ڪتاب گهر، دادو. - سنڌيڪا ڪتاب گهر، سکر
- مهراڻ ڪتاب گهر، ميرپورخاص - تهذيب بڪ اسٽور، خيرپورميرس
- ٽر ڪتاب گهر، مٺي المهراڻ بڪ فائونڊيشن سانگهڙ-

ڪنول ڪتاب گهر، ابراهيم شاهه محلو، قنبر

پاران ايم ايڇ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

ارپنا

پنهنجي وجود جي سڀ کان وڏي سهاري

پنهنجي مٺڙي، پياري ۽ سڀاجهڙي ماءُ

نواب خاتون

۽

ماءُ جهڙو هڳاءُ ڏيندڙ هستي

پنهنجي مهربان ۽ شفيق استاد

سنڌي ٻوليءَ جي منفرد ڪهاڻيڪاره ۽ سگهاري محققه

پروفيسر ڊاڪٽر تهمينه مفتي

جي نالي

اداري پاران:

عشق، جڏهن آرائينءَ وانگر وٽس جهول پري آيو تہ هيءَ رئيساڻو ٻارُ ڏاهپ جا ڏهہ ڏاڪا ٽپي، هڪ ڪهاڻيڪار رائيٽر منجهان، ڊاڪٽر تهمينہ مفتيءَ جي خوبصورت ميجتائي لفظن مطابق 'پنهنجي دؤر جي قومي، معاشي، سياسي، سماجي، نفسياتي ۽ طبقاتي مسئلن جو ادراڪ رکندي 'سنڌ جو دانشور ناول نويس' ٿي سامهون ايندي 'هن دؤر جو نمائنده ناولسٽ' ۽ 'Booker Prize جي برابر جهڙي' ميجتا ماڻي، بنهہ اُهم ناول نگارن جي لسٽ ۾ پاڻ ڳڻائي ويو.

'ڪيف ڏاران ڪوءِ ...' کان پوءِ 'تو پڇاڻان...' جنهن تسلسل ۽ ميچوئرڊ اسٽائيل ۾ منير چانڊيٽي لکيو آهي، اهڙي لِکَتي جادوگري ويجهڙ جي نئين ٽهيءَ جي خمير ۾ ڳولي نہ لڀندي.

سنڌ يونيورسٽيءَ جي رهگذر تي سامهون ٿي ويل لافاني ڪردار جي بي پرواهي، منير جهڙي معصوم روح رکندڙ ڇوڪري جي اندر ٻاهر، جيڪي سڌ پڙاڏا جنميا آهن، 'تو پڇاڻان...' انهيءَ سرمدي ڪيفيت جو ڀرپور منظرنامو آهي، جيڪو منير چانڊيٽي لاجواب ڪندڙ سادگيءَ سان، بي مثال فني سانچي ۾ پرويو آهي.

'تو پڇاڻان...' ۾ انوکيون تشبيهون، مڪمل منظرڪشي، تڪڙا تبديل ٿيندڙ واقعا، سليس ڪردارنگاري مطابق ٻوليءَ جو واهپو — جتي فني فريم جون دلڪشيون آهن، اُتي فڪري لحاظ کان مرشد ڀٽائيءَ جي سٽ 'ڪهڙي منجهہ حساب، هُنئڻ منهنجو هوتَ ريءَ' جو وک وک ورلاپ آهي.

روزانو تبديل ٿيندڙ عشق جي زماني ۾ ختم ٿيندڙ روحاني محبتن جي ڪيُرَ ٻوٽيواري ڪرڻ عيب سمجهي ۽ روز بي قدرائپ جو نئون باب بار بار لکيو ويندو هجي، جتي محبوبيت جي اُجري معنا تي ڪارا داغ چڙهڻ لڳا هجن، اُتي سچ تہ منير چانڊيٽي جو هيءَ مخاطبي انداز ۾ لکيل ناول، چاهتن جي روح ۾ مڪمل زندگي پرڻ جو وڏو سڌ آهي.

ڪيس شيئن کي محسوس ڪرڻ ۽ محسوس ڪرائڻ جو ڏانءُ، اُنهيءَ پيار ڏنو ۽ اهو پيار جيسين پنهنجي پوريءَ اُڻ تڻ سان منير ۾ اوجاڳيل آهي، ڏاهي ذات جي ديوي وٽس سرِ بہ سجود آهي ٿي آهي.

سعيد سومرو

ڪنول پبليڪيشن قنبر

Cell: 0333_7523132

Saeedsoomro4@yahoo.com

پنڌ جيڪو ڪُٽي ئي نہ ٿو...

جيون مايا سپنو تنهن ۾ سؤ سپنا
او سپني جا سپنا، ڪنهن کي ڳولين ٿو.
مايا ڇا آهي؟
مايا ــ مايا تہ
ڪنچن
۽ ڪامني ــ
ڪنچن تہ بي جان مايا ــ آئي تہ خرچ ٿي ويندي
پاڻ تہ 'هٿ جي مـــرُ'ــ معنيٰ هوندي بہ ــ
بي معنيٰ ـ
۽
ڪامني تہ ــ هزارين معنائون رکي. روح جي راحت ـ In hale تيل هجي تہ بہ ڳولها ــ مليل هجي تہ بہ 'مر ملان هوت'. ڳولها ۽ ڳولها.
هڪ سون، تہ ٻي سپنا.
جيون، صرف سپنو.
ائين جنئين، منصور ـ 'ڪيف ڏاران ڪوءِ...' جو سفر طئہ ڪري اچي ڏٺو تہ ــ وقت، واريءَ جيان هٿن مان گسڪي ويو ــ وائڙو ٿي ويو.

ائين ئي ـ جئين هيمنگوي جي ڪهاڻي The sea change جو ڪردار وائڙو ٿي ويجي ٿو. جڏهن ڪيس بار روم ۾ سندس محبوبا ڇڏي هلي ٿي ويجي ـ تہ سڄو بدلجي ٿو ويجي ـ وائڙو ٿي ٿو ويجي ـ ڪايا ئي پلٽجي وئي ـ ساڳيو وايو منڊل هوندي بہ ساڳيو نہ ٿو رهي.

ائين ئي جڏهن منصور کي محبوبا ڇڏي وئي تہ ساڳيو وايو منڊل ساڳيو نہ رهيو.

" ... ڄامشوري جون هوائون سوڳوار بڻجي ويون ... ڪوئلون ماتمي بڻجي رڙنديون رهيون ... رات جي راڻي ڪافور بڻجي وئي. وڻن سڏڪا ڀريا ـ خواب ڦٿڪي مئا ـ لڙڪ ٻاڦ ٿي ويا ـ رستو وار ڪان سنهون، تلوار ڪان تکو ٿي ويو ـ وک وک تي چيرجي اڌو اڌ ٿي ويو.. "

صرف ... صرف هوائن ۾ سڏ ئي رهيا.

سنڌيا .... منهنجي ... سنڌيا

سنڌيا تہ هاڻ سپنو آهي. اهو سپنو جنهن کي منصور هر سفر، هر هنڌ ـ هر لمحي ـ هر گهڙي ـ هر هنڌ ڏسي ۽ پسي ـ محسوس ڪري ٿو.

اڳ جڏهن سنڌيا هن کي محسوس ڪيو تہ ڪيڏو خوش ٿيو هو.

" ... توسان جئين مليو هوس تہ پڏايو هيئي تہ مون محسوس ڪيو تہ اوهان پنهنجي ڪمري کان نڪري چڪا آهيو ـ ان ڪري پوائنٽ تان لهي پيس ... "

۽ هاڻ ـ

هاڻ اها، جيڪا هُن کي محسوس ڪندي هئي ـ هُو هن کي محسوس ڪندو هو ـ ٻنهي تہ پاڻ کي مڪمل ڪرڻ جو سوچيو هو تہ .... هڪ اڌ ہي اڌ سان ملندو ـ هڪ سرڪل پورو ٿيندو ـ هڪ crest ہي Trough سان ملندو ـ هڪ cycle مڪمل ٿيندو ۽ر سڀ ڪجهہ بدلجي ويو ـ

هڪ رات جڏهن ـ مان ۽ منير چانديو المنظر تي آياسين تہ هن اشارو ڪندي چيو: 'اِها ڪنڊ ـ اهائي ٽيبل آهي، جتي منصور جي

سالگرھہ تي سنڌيا ڪيڪ ڪاٽيو هو ـ گڏجي ڪاٽو ـ گڏجي تاڙيون وڄايون ـ ٻچيل ڪيڪ مزدورن کي ڪارائي دعائون ورتيون ـ
ءِ ـ
هاڻ المنظر ـ ٻاهران پٺاڻ مزدور سوزڪي پري آيا آهن ـ وڏي آواز ۾ ٽيپ رڪارڊ تي پشتو گانا هلائي, ڊانس ٽا ڪن ـ چا ٽا سيليبريٽ ڪن .... ڪا خبر نہ آهي.
منير منهنجي ٻانهن ۾ ٻانهن وجهي روڊ ٽپي ٿو.
هلي ـ اچي درياهہ جي ڪپ تي ويٺا سين ـ
سامهون ڄامشورو پل جون بتيون ٻرن ٿيون ـ چوڏاري بتين جي ڏياري آهي. ڄڻ ـ رام سيتا سان گڏ ايوڌا ۾ آيو هجي, بنواس ڪاٽي ـ پر هت منصور وٽ سنڌيا نہ آهي.
هڪ اڌ ـ
ٻي اڌ ـ ڪي ڳولهي ٿو.
اوچتو اڌ پل ۽ پرين ڪناري جي بجلي هلي وئي.
اڌ پل روشن
اڌ پل اوندهہ ۾. شايد ـ پرين پر جو فيڊر ٻيو هجي ـ
اڌ بتيون ٻرن ٿيون.
اڌ حصي جون بتيون اُجهاميل ـ
درياهہ
اڌ سڪل ـ
اڌ پريل ـ
اڌ روشن ـ
اڌ اونڌاهو ـ
آسمان ۾ اڌ چنڊ ـ اڌ چنڊ جو پاڇو پاڻي ۾ ـ ۽ ڇرمر ڇرمر ـ پاڻي لڙڪي ٿي لڙڪي ـ
يوناني ڏند ڪٿا چئن:

مرد تڏهن مڪمل ٿيندو جڏهن ان جو اڌ، عورت کيس ملندي،
منصور پنهنجي اڌ کي ڳولهي ٿو
اندر ۾ ئي بنواس،
اندر ۾ سنياس ورتو اٿائين
ان اڌ کي ساري ٿو ـ جنهن سان علامہ آءِ آءِ قاضيءَ ۽ مڏر ايلسا
جي مزار تي گڏ قسم کنيو هئائين.
"......
"مان سنڌيا"
"مان منصور"
"لطيف سائين"
"لطيف سائين"
"۽ ان جي آدرشي سورمين"
"۽ ان جي آدرشي سورمين"
"جي املهہ ۽ مقدس پيار جو قسم کڻي"
"جي املهہ ۽ مقدس پيار جو قسم کڻي"
"وچن ٿي ڪيان"
"وچن ٿو ڪيان"
"تہ پنهنجي مٺي جانو منصور سان"
"تہ پنهنجي مٺا جانان سنڌيا سان"
"گڏ جيئندس ۽ گڏ مرندس"
"۽ سچي زندگي"
"۽ سچي زندگي"
"هن سان اٿاهہ پيار ڪندي"
"هن سان اٿاهہ پيار ڪندي"
"هن جي وفادار رهندس"
"هن جي وفادار رهندس"

پر اِهو قسم ـ قسم ئي رهيو.
وفا ڪنهن ڪئي
۽ بيوفائي بہ ڪنهن نہ ڪئي.
منصور تہ اڪيلو هوندي بہ ڏوهہ نہ ٿو ڏيس ـ
جڏهن سندس دوست مراد کيس چئي ٿو ”توکي ڇڏي سنڌيا وڏي غلطي ڪئي آهي، منصور ...! پنهنجي ان فيصلي تي هوءَ هڪ ڏينهن ڏاڍو پڇتائيندي...“
اتاولو ٿيندي چيومانس.
”ائين نہ چئہ يار! تہ هوءَ هڪ ڏينهن پڇتائيندي. خدا ڪري هوءَ سدائين خوش ۽ آباد هجي.“
اصل ۾ سنڌيا Insecure آهي.
ساڳيو الميو ـ منصور جو بہ آهي.
سنڌيا جو پيءُ مري ويو.
تہ هن جي پيءُ بہ ٻي شادي ڪري ـ ڇڏ منصور جي سڄي خاندان کي ماري ڇڏيو. تڏهن تہ ٻنهي هڪ ٻي کي پناهہ ڏني ـ
پر جڏهن سنڌيا ٻي هنڌ پاڻ کي وڌيڪ secure سمجهو تہ اوڏانهن هلي وئي.
منصور کي پڙهائيندڙ ميڊم ڪائنس پڇيو:
”توکي تہ ڪو guilt جو احساس نہ آهي نہ؟ تون تہ هن کي نہ ڇڏيو آهي نہ ...!؟“
”نہ ميڊم“
”شخصي آزادي تہ تون بہ هن کي ڏين ها ـ باقي معاشي حوالي کان ـ هوڏانهن ڪجهہ وڌيڪ فائدو نظر آيو هوندس.“
مايا ـ
مايا تہ ڪنچن بہ آهي تہ

مايا تہ ڪامني بہ آهي ـ
سنڌيا ـ ڪنچن جي ڪيڏ.
۽ منصور وري ڪامني جي ڪيڏ.
منصور ـ منير آهي.
۽ منير ـ منصور آهي.
"سائين .... سچ پڇو تہ اڄ بہ هن جي ڳوٺ ويندو آهيان ـ انهن پڊن، انهن وٽن، انهن ٻنين ـ تي گهمندي آسيس ملندي آهي تہ جتي ـ نندي ٿي وڏي ٿي هئي.
پهريون ويو هئم تہ ـ ڪا خبر نہ پئي تہ
ڪهڙو پاڙو...؟
ڪهڙي گهٽي...؟
ڪهڙو گهر آهي هُن جو...؟
بس ـ قدم هلندا هليا ـ دل ٻڌائيندي هلي ـ آهستي آهستي ـ پاڻ وساري ـ وڃي اتي بيٺس ـ
ها ـ اُن جو ئي پاڙو
ان جي ئي گهٽي ـ
۽ سامهون هن جي گهر جو در ـ
مير علي نواز ناز تہ سڄي نيل پرائي پريںءَ جي پار پهتو ـ پر مان سڄي ڪائنات اندر پرسمائي ـ سامهون بيٺو هئس ـ
پنهنجي اڌ کي ڳولهيان ٿو... پر منهنجي قسمت جي ريکا تہ ان ريلوي لائين وانگر ٽٽي پئي آهي، لڙهي وئي آهي ـ ٻوڏ ۾ ـ تہ بہ ڳولها آهي. مان 'اڪيون پير ڪري' اڄ بہ ڳولها ۾ آهيان ـ اڄ بہ پنڌ ۾ آهيان ... پنڌ ـ جيڪو کُٽي ئي نہ ٿو ـ

اخلاق انصاري

(1)

خبر اٿئي! اُن شام سج لهڻ کان پوءِ ڄامشوري جون هوائون سوڳوار بڻجي ويون هيون. ڌرتيءَ جي ان حصي دردناڪ دانهن ڪئي هئي، جنهن تي پاڻ گڏجي گهميا ڦريا هئاسين. ڪوئلون ماتمي بڻجي رڙنديون رهيون هيون. رات جي راڻيءَ ۽ رابيل جي خوشبو ڪافور بڻجي وئي هئي. وڻن جي پنن کڙکڙاهٽ نہ پئي ڪئي، ڄڻ انهن سڏڪا ٿي ڀريا. موسمن جا رنگ ڪاراٽجي ويا هئا. توسان گڏ جيئڻ مرڻ جا سمورا خواب ڦٽڪي مئا هئا ۽ توکي ڏسندڙ منهنجين اياڻين اکين جا سمورا لڙڪ ڄڻ ٻاڦ بڻجي اڏامي ويا هئا. جڏهن تون مون کي هميشہ هميشہ جي لاءِ ڇڏي وڃي رهي هئينءَ. ان وقت منهنجيءَ بدنصيب دل ڏاڍو چاهيو هو تہ ڪو زوردار طوفان اچي، جيڪو مون کي ڪک پن جيئن اڏائي تباهہ ڪري ڇڏي، ڌرتي ڦاٽي ۽ مان ان جي پاتال ۾ غرق ٿي وڃان، ڪو زلزلو اچي تہ ڪنهن جبل پهاڙ هيٺان دٻجي وڃان يا ڪا ڪاري ٻوڏ اچي تہ ان ۾ لڙهي وڃان، ڪو بہ فطري يا غير فطري حادثو اچي ٿئي ۽ منهنجو وجود تباهہ ۽ برباد ٿئي بس.....!

پر زندگيءَ جي ٻين حسين خوابن جي نہ ملندڙ ساپيائن جيئن اها ننڍڙي خواهش بہ پوري ٿي نہ سگهي هئي....

خبر اٿئي! ان وقت تون جيئن منهنجين نظرن کان پري ٿي هئينءَ، تڏهن هر هر منهنجين اکين جي اڳيان انڌاري پئي ٿي وئي. تنهنجيءَ هاسٽل کان منهنجيءَ هاسٽل تائين جو سڄو رستو وار کان سنهو ۽ تلوار کان تکو پائنجي رهيو هو. مان وک وک تان چيرجي، اڌ و اڌ ٿي وڃي پنهنجي ڪمري ۾ ڪريو هوس، جتي ڪيترو ئي وقت گش لڳو پيو هوس. منهنجون اکيون، جن توکان سواءِ ٻي ڪا شيءِ نہ ڏسڻ جو جڻ قسم کڻي ڇڏيو هو، اکيون کوليم پئي تہ تون. اکيون ٻوريم پئي تہ تون. منهنجي آس پاس ۽ چوڌسائن ۾ رڳو تون ئي تون وسيل هئينءَ.

ڇا ٻڌايانءِ! تہ ڪيئي ڏينهن ڪيئن ڪمري تي بيحال لڳو پيو هوس. اکيون ڏرا ڏئي ڦاٽي ويون هيون. چپ سُڪي نوٽ ٿي ويا هئا. نڙيءَ ۾ چڻ ٿوهر ڦاسي پيو هو. مٿو چڻ گهاٽي ۾ اچي ويو هو. ۽ دل بيهجي وئي هئي، جنهن جون ڌڙڪنون آخري ملاقات ۾ تنهنجي پويان لڳي ويون هيون....

ڪيئن ٻڌايانءِ! تہ ان ايڏيءَ غنودگيءَ ، بيحاليءَ، بيوسيءَ ۽ اڻ کٽ پيڙا ۾ بہ توتي ڪيڏو پيار پئي آيو. ۽ تون نہ ٿي جاڻين تہ ان بيهوشيءَ ۽ نيم بيهوشيءَ ۾ بہ منهنجيءَ رڳ رڳ صرف توکي ئي پئي سڏيو..

"سنڌيا ....! منهنجي سنڌيا ....! مٺي سنڌيا ....! جانان سنڌيا ....!"

(2)

انهن ڏينهن ۾ چانڊوڪيون راتيون، چنڊ جي چانڊاڻ جو حسن ۽ موهه وڃائي ويٺيون هيون: ۽ نه ئي اوڻٽيهينءَ جَي اونداهَه ۾ ڪنهن جيت جڻين ڪان ڏنگجڻ جو ڪو ڊپ رهيو هو. انهن راتين ۾ خبر ئي نه رهندي هئي، ته ڪيئن علامه آءِ آءِ قاضي ۽ ايلسا قاضيءَ جي مزارن تي وڃي نڪرندو هوس. نه ڄاڻان ڪيئن اوڏانهن قدم ڪڇي ويندا هئا. مان پنهنجو پاڻ ڪان اهڙو بي خبر اڳ ڪڏهن نه هوس. هڪ رات ايئن ئي وڃي انهن مزارن ڪان نڪتو هوس. اتي ويٺي ياد آيو هو ته پاڻ ڪيئن اچي هتي ويهي درويشاڻيون ڳالهيون ڪندا هئاسين. هڪ شام اهڙيون ئي عجيب ڳالهيون ڪندي چيو هيئي:

"پنهنجو پيار به هڪ ڏينهن علامه آءِ آءِ قاضي ۽ ايلسا قاضيءَ جي پيار جيئن مثالي پيار ثابت ٿيندو...."

اها ڳالهه ٻڌندي ئي ٻهڪي پيو هوس. بي اختيار نڪري ويو هو:

"بلڪل..."

مرڪندي تنهنجو هٿ پڪڙي ورتو هوم. تون به مرڪي پئي هئينءَ، ۽ انهن جاڙين مزارن ڪي ڏسندي چيو هيئي:

"مُنا! خبر اٿئي! هونئن مون کي قبرن ۽ مزارن کان پڻ ڊپ ٿيندو آهي، پر لطيف سائينءَ جي مزار ۽ هنن مزارن سان اهڙو تہ دلي سُڀنڌ ٿي ويو اٿم جو دل چوندي آهي تہ هنن مزارن جي پيراندي کي ٽيڪ ڏئي سمهي رهان..."

مرڪ وڏيڪ گهري ٿي وئي هيم. هڪ ساعت کان پوءِ چيو هيئي:

"پر پنهنجي پيار جي حوالي کان هڪ ڳالهہ اٿئي....!"

پيار مان ڏسندي چيو هومانءِ:

"ڪهڙي؟"

مرڪندي چيو هيئي:

"پر شايد اهو هر عاشق سان مسئلو هوندو آهي، تہ هو هر وقت پيو ڊڄندو آهي، تہ ڪٿي هو پنهنجي جانيءَ کان جدا نہ ٿي وڃي!"

کلندي چيو هومانءِ:

"او منهنجي عاشق سودائڻ! مان توکي ڪيئن يقين ڏيارايان...؟"

مرڪي ايلاز واري انداز ۾ چيو هيئي:

"هنن پيار ڪندڙ املهہ انسانن جي مقدس مزارن تي هٿ رکي وچن ڪريون، تہ پاڻ هميشہ گڏ جيئنداسين ۽ جڏهن بہ موت آيو تہ مان توکان اڳ مري ويندس..."

مرڻ جي ڳالهہ ٻڌي چيو هو مانءِ:

"هَي ڪني! مان تنهنجي موت جو صدمو سهي سگهندس ڇا؟"

"چڱو پلا گڏ جيئنداسين ۽ گڏ مرنداسين."

"ها ايئن ٺيڪ آهي."

اهو ٻڌي خوش ٿي وئي هئينءَ. خوشيءَ جا رنگ تنهنجي چهري تي چٽا ٿي پيا هئا. ٻهڪندي چيو هيئي:

"چڱو هنن تي هٿ رک تہ پاڻ گڏ جيئڻ ۽ گڏ مرڻ جو قسم کڻون...."

تنهنجي پيارن نيڻن جي گهرائيءَ ۾ لهندي هڪ هٿ قاضي صاحب ۽ ٻيو هٿ مئڊم قاضي صاحبہ جي مزار تي رکي ڇڏيو هو. تو بہ پنهنجا هٿ ايئن ئي رکي ڇڏيا هئا. هڪ ساعت کان پوءِ چيو هيئي:

"ڪٺانءِ نہ قسم!"

شوخ مرڪ مرڪندي چيو هومانءِ:

"قسم تہ تون ٿي وٺين نہ! ان ڪري تون ئي ڪٺانءِ!"

"ها..."

ڪجھہ وقت تائين تون پنھنجا نيڻ گبند جي اندرين پاسي لڪيل آيتن ڏانھن گھمائي سوچيندي رهي هئينءَ. پوءِ چيو هيئي:

"چڱو چئہ!"

تنھنجي سنجيده ٿي ويل مُک ڏانھن نھاريندي چيو هوم:

"ها..."

"مان سنڌيا..."

"مان منصور..."

"لطيف سائينءَ.....!"

مرڪي ڏٺو هومانءِ تہ چيو هيئي:

"چئہ نہ....!"

"لطيف سائينءَ.....!"

"ءِ ان جي آدرشي سورمين....."

"ءِ ان جي آدرشي سورمين...."

"جي اَمُلھہ ءِ مقدس پيار جو قسم کڻي..."

"جني اَمُلھہ ءِ مقدس پيار جو قسم کڻي..."

"وچن ٿي ڪيان..."

"وچن ٿو ڪيان..."

"تہ پنھنجي مٺي جانو منصور سان..."

"تہ پنھنجي مٺي جانان سنڌيا سان...."

"گڏ جيئندس ءِ گڏ مرندس..."

"گڏ جيئندس ءِ گڏ مرندس..."

"ءِ سڄي زندگي..."

"ءِ سچي زندگي..."

"هن سان اٿاهه پيار ڪندي...."

"هن سان اٿاهه پيار ڪندي..."

"هن جي وفادار رهندس..."

"هن جو وفادار رهندس..."

حلف کڻڻ کان پوءِ مون کي زور سان چنبڙي پئي هئينءَ. اکين مان ڳوڙها ڳڙي پيا هيئي. روئندڙ آواز ۾ چئي رهي هئينءَ:

"اڙي منا! مان ته سچي زندگي تنهنجي ٻانهي ٿي گذاريندس... آءِ لو يو جانو...! آءِ لو يو ڪنا ....! اڙي چو ڪندو آهين مون سان ايڏو پيار هان....؟ چو ڪندو آهين مون سان ايڏو پيارُ...!؟"

"آءِ لو يو تو جانان، آءِ لو يو تو....! تون ڏاڍي سٺي آهين جانان! بيحد سٺي آهين... منهنجو ساهه آهين...!"

روئندڙ اکين سان مرڪي چيو هيئي:

"ڪنا پٺان....!"

توتي ڏاڍو پيار اچي ويو هوم، توتي ناز ڪندي چيو هوم:

"ڪني پٺين...!"

پاڪر مان نڪري نڪ سٽڪيو هيئي، ته توتي وڌيڪ پيار اچي ويو هوم، مون کان مرڪ چڏائجي وئي هئي، ته چيو هيئي:

"چو....؟"

"ڪني! ڏس تون مونکي ڪيڏي پياري آهين! نڪ سٽڪندي به مون کي صفا ماري ٿي وجهين..."

کلي پئي هئينءَ. مرڪندي چيو هيئي:

"تون ته آهين ئي چريو..."

کلندي چيو هومانءِ:

"چريو آهيان، پاڳل آهيان، مجنون آهيان، تنهنجي پيار ۾...."

کلي وري پاڪر پاتو هيئي.

ان شام سج لهڻ کان پوءِ هوائن جي رقص ۾ رات جي راڻيءَ ۾ موتيي جي مهڪار جي ڳالهه ئي ٻي هئي. جڻ اهي به اسان جي پيار جا يگانه ساڪشي پئي لڳا. تنهنجي قدمن ۾ تيزي ۾ تو ۾ ڦڙتي اچي وئي هئي. نه ڄاڻان ڇو پئي ٽڪڙا ٽڪڙا هلياسين. مارئي هاسٽل جي گيٽ وٽ پهچي، اتين وڃي تائين خوش ئي خوش هڪ ٻئي کي ڏسندا ۽ هِتان هُتان جون ڳالهيون ڪندا رهيا هئاسين.

ٻي ڏينهن ٻڌايو هيئي، ته ان رات خوشيءَ ۾ جڻ تون چري ٿي پئي هئينءَ. تنهنجي ٻهڪيل مُک تي مرڪون وڏيڪ پئي پکڙجي ويون. رکي رکي ٿهڪن ۾ ٻتجي به پئي وئينءَ. تنهنجي اها ڪيفيت ڏسي تنهنجون روم ميٽ سهيليون توکان پڇي رهيون هيون:

"ڇو اڙي! چري ٿي پئي آهين ڇا؟"

تون ويتر ٿهڪن ۾ ٻُتجي کين چئي رهي هئينءَ:

"صفا ...!"

"ڇو....؟"

"سڀ پياريون ڳالهيون ٻڌائڻ لاءِ نه هونديون آهن."

هنن جو تجسس ويتر وڌي ويو هو. هنن ليلائيندي چيو هيئي:

"اڙي وري به! پيرڻ آهين نه ٻڌاءِ..."

کين ٻڌايو هيئي:

"اج علامه آءِ آءِ قاضي ۽ ايلسا قاضيءَ جي مزار تي هٿ رکي گڏ جيئڻ ۽ مرڻ جو قسم کنيو آهي..."

اسان ڪيڏو خوش هئاسين اها شام ۽ رات. پيار جي ان حلف کڻڻ کان پوءِ هڪ ٻئي تي ڇا ته فخر ٿيڻ لڳو هو. خوشيءَ ۾ ڪافي رات گذرڻ کان پوءِ به ننڊ نه آئي هئي....

ياد اٿئي! ان رات فون تي نخرا ڪندي چيو هيئي:

"جانو!"

"جيءُ جانان!"

”هڪ مسئلو آهي.“
”ڪهڙو جانان؟“
پيار جتائيندي ماٺا ڪندي چيو هيئي:
”جيستائين پاڻ گڏ آهيون، تيستائين تہ ٺيڪ آهي، پر پنهنجي مرڻ کان پوءِ جو توکي جنت ۾ ستر حورون ملنديون، پوءِ تہ تون انهن ۾ گم لڳو پيو هوندين!“
”ها ها ها...“
ٽهڪ نڪري ويا هئا. تہ چيو هيئي:
”هاڻي کل نہ، مون کي ٻڌاءِ...!“
”چريا! اهي تہ تنهنجي خدمت لاءِ هونديون نہ!؟“
”نہ بابا نہ! مون کي نٿيون کپن. انهن جي هوندي تہ مان توتي نظر رکي رکي، شڪ ڪري ڪري ۽ سڙي سڙي مري ويندس.“
”ها ها ها....“
ٽهڪ نڪري ويا هئا، تہ ويتر نخرا ڪندي ۽ کلندي چيو هيئي:
”نہ بابا نہ! تون حرامڙو آهين، مون کي ننڊ اچي وڃي تہ ....!“
اسان ٻنهي کان گڏيل ٽهڪ نڪري ويا هئا.
”چڱو ٻڌ ...!“
”ها ٻڌاءِ...!“
”جنت ۾ هڪ لٺ ملي ويندي؟“
”ڇو...؟“
”ننڊ ڪرڻ کان اڳ مان هنن کي ڳُتي پڇائي ڇڏيندس.“
”ها ها ها...“
”ڪنا پٺان! ٺهہ ٺهہ ڪري کلين ڇو پيو؟ هان!“
”ايئن ئي تنهنجي پيار تي....“
”ٻڌ ....!“
”ها ٻڌاءِ...!“

"تون اهي حورون نہ ونجانءِ، تنهنجي خدمت لاءِ مان آهيان نہ!"
"تيڪ آهي، نہ ونندس، بس...!"
"واعدو...؟"
"پڪو واعدو ..... تنهنجي هوندي مون کي ڪنهن بہ جنت جي ضرورت نہ پوندي جانان!"
"I love you" !تون ڪيڏو سٺو آهين منا ,"How sweet!"
"I love you too"

ڪيئن ٻڌايانءِ! تہ تو پڄاڻان ان رات پرهہ ڦٽيءَ تائين ان مزارن کي تيڪ ڏيو ڪيڏي ارمان ۾ ويٺو هوس. ڪيئن ٻڌايانءِ! تہ ان ملاقات جو اهو وچن ۽ ڳالهيون ياد ڪري، ڪيڏي گهري اداسي ڇانئجي وئي هئي. دل کي اڻ ڪٿ غم وڪوڙي ويو هو. ذهن تي چرڻ سوين ٽنن جون هزارين ڇپون اچي ڪريون هيون، ۽ مان ڪيڏو بيحال ٿي ويو هوس....

(3)

خبر اٿئي! ان حالت ۾ ڪيئي ڏينهن گذري ويا هئا. مون کي دنيا جهان جي ڪنهن به شيءِ جو ڪو پتو نه هو. نه ڄاڻان گهڻن ڏينهن پڄاڻان هڪ شام منهنجو دوست مراد ڪراچيءَ مان ڄامشوري اچي نڪتو هو. هُو ڪيتري ئي وقت کان منهنجي ڪمري بلاڪ ، سي 6 جو دروازو کڙڪائيندو رهيو هو. ٿڪل قدمن سان وڃي دروازو کوليو هيم. هن جي جيئن مون تي نظر پئي هئي، ته منهنجي اهڙي حالت ڏسي حيران ٿي ويو هو. ڪائنس بي اختيار نڪري ويو هو:

"منصور.....! توکي ڇا ٿيو آهي يار!؟"

ڪيس ڪو جواب نه ڏئي سگهيو هوم. نظرون جهڪائي وڃي کٽ تي ويهي رهيو هوس. هُو به ڪرسي سوري منهنجي سامهون ٿي ويهي رهيو هو. هُو ڪجهه پلن تائين مون کي ڏک ۽ افسوس مان ڏسندو رهيو هو پوءِ منهنجي ڪاڏي مٿي ڪري منهنجين اکين ۾ ڏنو هئائين، ته ڪائنس وري ساڳيو جملو ڇڏائجي ويو هو:

"منصور...! توکي ڇا ٿيو آهي يار...!؟"

هڪ اونهي ساهه کڻڻ کان پوءِ چيو هو مانس:

"مون سان هڪ تمام وڏو المناڪ ۽ دردناڪ حادثو ٿيو آهي مراد!"
"هان.....!؟"
هن گهور وجهي منهنجي چهري ۾ اکين ۾ ڏٺو هو. شايد سمجهي ويو هو تڏهن ئي اتاولو ٿيندي پڇيو هئائين:
"پاپي سنڌيا ڪٿي آهي؟"
هڪ دفعو وري نظرون جهڪي ويون هيم. ڪُلهن کان لوڏيندي بيتابيءَ مان پڇيو هئائين:
"پاپي سنڌيا ڪٿي آهي منصور...!؟"
نظرون مٿي نہ کڻي سگهيو هوس. جهڪيل نظرن سان ئي ڪيس آهستگيءَ سان چيو هيم:
"خبر نہ آهي...."
"ڇا مطلب...!؟"
"..........."
"منصور! مون کي ٻڌاءِ، ڇا ٿيو آهي؟"
ڪيئن ٻڌايانس! تہ ڪيس جواب ڏيڻ لاءِ ڪيتري ئي وقت تائين لفظ ڳوليندو رهيو هوس. سمجهہ ۾ ئي نہ پئي آيو، تہ ڪيس ڪيئن ٻڌايان! نيٺ وڏيءَ بيوسيءَ ۾ اٿاهہ پيڙا مان ٻڌايو هومانس. لفظ ٽُٽي رهيا هئا:
"سنڌيا... مون کي ڇڏي ڏنو مراد....!"
"ڇا....!؟"
ڪائنس رڙ نڪري وئي هئي. هن کي ڪنهن بہ ريت ان جواب جي اميد نہ هئي. هُو حيرت ۽ اداسيءَ جي سمنڊ ۾ ٻڏي ويو هو. ۽ پوءِ پنهنجي ڇپن ۾ پڻڪندو رهيو هو.
"سنڌيا توکي ڇڏي ڏنو.... سنڌيا توکي ڇڏي ڏنو....!!"
هڪ لمحي کان پوءِ پڇيو هئائين:
"سنڌيا توکي ڇڏي ڏنو....؛ پر ڇو منصور...!؟ پر ڇو.......؟"

ساڳي بيوسيءَ ۾ اٿاهه درد مان هڪ ڊڪي مرڪ مرڪندي چيو هومانس: "جيڪي ڇڏي ويندا آهن نه مراد! اهي پنهنجا ڪيئي سبب به ٿاهي ونندا آهن."

هن ڪان لڙڪ ڇلڪي ڪري پيا هئا، ته هن کي چيو هوم:

"تون خوشنصيب آهين مراد! جو تون روئي سگهين ٿو. مان روئڻ چاهيان ٿو ته به روئي نه ٿو سگهان. منهنجي دل سڏڪا پري روئڻ ٿي چاهي يار! پر منهنجا لڙڪ خشڪ ٿي ويا آهن. منهنجي دل ... منهنجون اکيون ...."

دل تي هٿ رکيو هوم، ته نڪري ويو هو:

"آهه .... ها ... هه ...."

هن پنهنجا ڳوڙها اگهي، پٽ ۾ لڳل الماڙيءَ مان منهنجو ٽيلهو ۽ ڪپڙا ڪڍيا هئا. ڪپڙا ٽيلهي ۾ وجهي، منهنجي هٿ ۾ هٿ ڏيندي چيو هئائين:

"تون هتان هل يار .....!"

"تون مون کي ڪيڏانهن وٺي هلندين يار! مان ڪٿي به هوندس، کهڙي به حال ۾ هوندس، هوءَ مون کان پري هوندي ڇا ...؟"

روئڻهارڪي انداز ۾ چيو هئائين:

"سنڌيا کي توسان ائين ڪرڻ نه پئي جُڳايو...."

"............."

"تون في الحال هتان هل ..."

بوائز هاسٽل جي مين گيٽ اڳيان رڪشا ڪرائي ، ان ۾ چڙهي وينا هئاسين. سيٽ کي ٽيڪ لڳائي، اکيون بند ڪري ڇڏيون هيم. ياد آيو هوم ته هڪ ڏينهن صبح جو تون هتي بيهي منهنجو انتظار ڪري رهي هئينءَ. توسان جيئن مليو هوس، ته پڇايو هيئي:

"مون محسوس ڪيو ته اوهان پنهنجي ڪمري کان نڪري ڇڪا آهيو ان ڪري پوائنٽ کان هتي ئي لهي پيس ..."

ڇا ٻڌايانءِ! تہ ان ڏينھن ڪيئن اھو سوچي ڇڻ آسمان ۾ اڏامڻ لڳو ھوس، تہ تون مون کي محسوس ڪرڻ لڳي آھين. پر پوءِ... ان وقت دل جو ڌڙڪو وڌي ويو ھوم، وڏا وڏا ساھہ کڻي رھيو ھوس ۽ بي چيني وڌي وئي ھيم. رڪشا فزيالاجي ۽ زولاجي شعبا پار ڪري مارئي ھاسٽل واري روڊ تي ڊوڙڻ لڳو ھو. جڏھن رڪشا قليچ پارڪ کان گذريو ھو تہ پاڻ مرادو اکيون کُلي ويون ھيون. جنھن بوگن ويليا جي ٻوٽن جي جھڳٽي جي اڳيان تون ۽ مان ويھندا ھئاسين، ان ساڳيءَ جاءِ تي تون پنھنجي نئين پريميءَ سان ويٺي ھئينءَ. توکي ان حالت ۾ ڏسندي ئي بي چيني ۽ تڙپ ويتر وڌي وئي ھيم. درد مان سٽ اڀري وئي ھئي.

اکيون بند ڪري، وري سيٽ کي ٽيڪ لڳائي ڇڏي ھيم. توھان کي مراد بہ ڏٺو ھو. ھن کان بي اختيار نڪري ويو ھو:

”توکي ڇڏي سنڌيا وڏي غلطي ڪئي آھي منصور...! پنھنجي ان فيصلي تي ھوءَ ھڪ ڏينھن ڏاڍو پڇتائيندي...“

اتاولو ٿيندي چيو ھومانس:

”ايئن نہ چئہ يار! تہ ھوءَ ھڪ ڏينھن پڇتائيندي. خدا ڪري ھوءَ سدائين خوش ۽ آباد ھجي.“

ھن مونکي ھڪ نظر ڏسي سوچيو ھو تہ مان اڃان بہ توکي ڪيڏو چاھيان ٿو. ڪجھہ ئي منٽن کانپوءِ رڪشا ھلي سپر ھاءِ وي تي ڪراچيءَ جي بس اسٽاپ وٽ پھتو ھو. ڪجھہ ئي منٽن کان پوءِ بس بہ اچي وئي ھئي. بس ۾ چڙھي ڏٺو ھيوسين، تہ ڪيئي سيٽون خالي ھيون. اسان بہ وچ بس ۾ خالي پيل ٻن سيٽن تي ويھي رھيا ھئاسين. سيٽ کي ٽيڪ لڳائي اکيون بند ڪري ڇڏيون ھيم. توسان گڏ ڪيل ڪيترائي سفر ياد اچي ويا ھئا.

ياد اٿئي!اھو دلچسپ سفر، جنھن ۾ تون منھنجي ڪلھي ۾ لڪي ڪراچي تائين ڪلندي ھلي ھئينءَ. بس جڏھن حيدرآباد ٿال پلازه پار ڪيو ھو تہ اتان ھڪ خوبصورت ڇوڪري بس ۾ چڙھي ھئي. جنھن

ڪي لاشعوري طور مان ڏسي ويٺو هوس. تون مون ڪي ڏسي مرڪي هئينءَ. ڪجهه منٽن ڪانپوءِ هڪ ڇوڪرو بہ ان ۾ چڙهي آيو هو. تو مون ڪي مذاق ۾ چيڙائڻ خاطر چيو هو:

"واهہ ...! يار ڇوڪرو تہ ڏس! ڪيڏو سهڻو آهي ..."

هن ڪي هڪ نظر ڏسڻ ڪان پوءِ توکي مرڪندي چيو هوم:

"ها واقعي! توکي وڻي ٿو...؟"

"اهڙي ڳالهہ ناهي، پر هو ڏاڍو خوبصورت آهي."

توکي هڪ نظر مرڪي ڏسڻ ڪان پوءِ ان ڇوڪري کي سڏيو هوم، جيڪو اچي پرسان واري سيٽ تي ويٺو هو:

"ايڪسڪيوزمي پليز...!"

هن ويجهو اچي چيو هو:

"جي سر!"

تون حيران رهجي وئي هئينءَ. مون آڏر ڀائي مرڪ آڻيندي هن کي چيو هو:

"منهنجي محترمہ تي چئي، تہ اوهان ڏاڍا خوبصورت آهيو...."

هن خوش ٿيندي، توکي ڏسي مون کي چيو هو.

"ٿينڪ يو سر! ٿينڪ يو...."

اِهو ٻڌي تون شرمائجي وئي هئينءَ. منهنجي ٻانهن جي ڏوري ۾ منهن لڪائي کلندي چيو هيئي:

"وڏو ڪمينو آهين..."

کلندي پڇيو هو مانءِ:

"ڇو...؟"

"مون سوچيو هو تہ هن ڇوڪري جي تعريف ڪندس، تہ توکي ساڙ ٿيندو، پر تو تہ رَهَندو مون کي شڪي ڪري ڇڏيو..."

تنهنجي ان ادا تي مرڪي پيو هوس. چيو هومانءِ:

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

”ساڳ انسانذات جي وڏي ۾ وڏي توهين آهي جانان! منهنجي فطرت ۾ رتيءَ برابر بہ ساڳ نہ اٿئي. سچ اهو آهي، تہ اهو ڇوڪرو واقعي ڏاڍو خوبصورت آهي.“

لچاري مرڪ مرڪندي چيو هيئي:

”چڱو هاڻي بس! مون کي وڌيڪ شڪي نہ ڪر.“

پوءِ اهو ڇوڪرو ڪراچيءَ تائين جيئڻ جيئڻ پنهنجا وار سنواريندو ۽ پوز هٽندو پئي هليو تيئڻ تيئڻ تون ڪلي ڪلي ڪيري پئي ٿيئنءَ

اهو سفر ياد ڪري اداس مرڪ مرڪي پيو هوس. ڏيڍ ڪلاڪ کن ڪان پوءِ بس جڏهن ٽال پلازه پار ڪيو هو تڏهن ايئن لڳو هوم، ڄڻ هن ڀيري ڪراچي منهنجو آڌر ڀاءُ نہ پئي ڪري. ڪراچيءَ جا روڊ ۽ رستا ٻُسا ٻُسا لڳي رهيا هئا.

مراد جي فليٽ تي پهچي محسوس ڪيو هوم، ڄڻ ڪراچي جون سيئي ننڍيون وڏيون عمارتون ۽ گهميل هوائون پڇي رهيون هجن:

”ڇو اڙي! هن ڀيري سنڌيا کي نہ وٺي آيو آهين ...؟“

ساڳيو سوال ڄڻ مراد جي فليٽ بہ پڇيو هو. ڪمري ۾ گهڙي ان بيڊ تي ڪريو هوس، جنهن تي پاڻ سمهندا هئاسين. جنهن مان ڄڻ تنهنجي خوشبو پئي آئي. هڪ وڏو ساهہ کڻي ڪانپوءِ پانيو هوم، ڄڻ اها سڄي خوشبو منهنجي اندر ۾ اوتجي وئي هجي. پاڻ ڇڏي ڏنو هيم، اکيون بند ٿي ويون هيون. ياد اچي رهيو هو تہ انهن راتين ۾ تنهنجي چوڙين جي جڏهن ڇن ڇن ٿيندي هئي، تہ اها ايڏي تہ وڻندي هئي. جو ساهہ ڪيڏي ڇڏيندي هئي. هزارين ڀيرا ورجايل ۽ بي سواد ڳالهيون بہ ان وقت مصريءَ جڙيون مٺيون ڀيون پانئجنديون هيون.

ڪيئن ٻڌايانءِ! تہ ڪيترائي ڏينهن ۽ راتيون ڪيئن گذريا هئا! نہ ڏينهن جو پتو پئي پيم ۽ نہ ئي راتين جو. ڏينهن ۽ رات ڄڻ مون لاءِ فرق وڃائي ويٺا هئا. زندگي ئي ڄڻ هڪ ڪاري ۽ ڀيانڪ رات ٿي وئي هئي. ڪجهہ ڏينهن پڄاڻان هڪ شام جو همت ڪري اٿيو هوس.

وهنجي سهنجي تيار ٿي جينز مٿان ٽي شرٽ پائي فليٽ کان هيٺ لٿو هوس. سمنڊ ڏانهن ويندڙ بسن مان هڪ بس ۾ چڙهي وينو هوس. جنهن ڪجهه ئي منٽن ۾ سمنڊ ڪناري پهچايو هو. بس مان لهي پنڌ ئي پنڌ سمنڊ ڏانهن وڌڻ لڳو هوس. ڪجهه ئي پلن ۾ سمنڊ ڪناري تي ڪاٺ جي پٺين سان ٺهيل خالي بينچ تي وڃي ويٺو هوس.

چا ٻڌايانءِ! تہ ڪيئن يادن جو سمنڊ اٿلي پيو هو ايئن پئي لڳو سمنڊ ۾ ايڏيون ڇوليون نہ هونديون، جيڏيون منهنجي من ۾ بي چيني ۽ تڙپ جون آهن!

ڪجهہ وقت کان پوءِ هڪ گجرا کپائيندڙ ڇوڪريءَ اچي ہہ گجرا مون ڏانهن وڌائيندي چيو هو:

"گجرا وٺندؤ صاحب؟!"

کيس ويهہ رپيا ڏيندي جڏهن گجرا پئي ورتم تہ هن پڇيو هو:

"او،مان تہ اڪيلا آهيو صاحب! پوءِ گجرا ڪنهن لاءِ پيا وٺو؟"

اداس مرڪ مرڪي چيوهومانس:

"ڪنهن لاءِ تہ وٺان پيو...."

هوءَ مرڪي گجرا ڏئي هلي وئي هئي. کيس ڪيئن سمجهايان ها، تہ مون اهي گجرا تو لاءِ پئي، ورتا. جيئن جيئن شام گهري پئي ٿيندي وئي، تيئن تيئن سمنڊ تي ميلو وڌيڪ مچندو پئي ويو. نہ ڄاڻان اهو ڇا هو جو پري کان ايندڙ ڪيترين ئي ڇوڪرين جا چهرا تنهنجي چهري جهڙا لڳي رهيا هئا. جنهن ڪري هر هر منهنجيءَ دل جو ڌڙڪو خاصو وڌي پئي ويو. دل ۾ اکيون ڏاڍا بي چين ٿي پيا هئا.

خبر اٿئي! سمنڊ جي ڇولين کي ڏسندي اهي سڀ منظر اکين ۾ تري آيا هيم. جن کي تو ۽ مون ڪڏهن گڏجي ماڻيو هو. مان پنهنجي ياد جي اکين سان ڏسي رهيو هوس، تہ پنهنجا ور ڪنيل آهن، تنهنجي ساڄي ٻانهن منهنجي ڇيله ۾ آهي ۽ منهنجي کاٻي ٻانهن تنهنجي ڪنڌ ۾. اسان سمنڊ جي ٿڌڙي ٿڌڙي پاڻيءَ ۾ پير پسائي پسار ڪري

رهيا آهيون. سامونڊي گهميل هوائون تنهنجي زلفن کي هلڪو هلڪو اڏرائي رهيون آهن. پنهنجا منهن ٻهڪي پيا آهن. پاڻ خوش آهيون. ايترا خوش جو ان خوشيءَ جو ڪو ڪاٿو ئي نہ ٿو ڪري سگهجي. پاڻ رڳو مرڪون، کلون ۽ ٽهڪ ٽا ڏيون.....

ڪيئن ٻڌايانءِ! تہ ان تصور ڪرڻ سان منهنجي من ۾ سمنڊ جيڏي اداسي لهي آئي هئي. ياد آئي هيم، اها شام جڏهن مرڪندي چيو هيئي:

"جانو!"

"جيءُ جانان!"

"اڪ دوجي ڪي لئي' فلم ڏٺي اٿئي؟"

"ها ڏٺي اٿم."

"ان ۾ جيڪو گانو آهي، 'سولا برس ڪي بالي عمر ڪو سلام' ٻڌو اٿئي؟"

"ها ٻڌو اٿم."

"هونهہ .... پلا ان ۾ اهو سين ڏٺو اٿئي، جنهن ۾ هيروئن هيرو جي پيرن مٿان پنهنجا پير رکي، سمنڊ ڪناري تي گهمندي آهي."

"ڏٺو اٿم، پر مهرباني! مان ايئن نہ ڪندس."

"ڇو...؟"

"اڙي يار! ان ۾ هو ڪري پوندا آهن."

"پلي، پر مون کي ايئن گهمڻو آهي."

مرڪي چيو هومانءِ

"ڇو ٿي مون موٽي جا هڏ گُڏ پيجرائين.....!؟"

مرڪندي چيو هيئي.

"هلُ، سڌو ٿي بيهہ. شاباس."

پوءِ منهنجي پيرن تي پنهنجا ڪومل ۽ نفيس پير رکي، منهنجي هٿن کي مضبوطيءَ سان پڪڙيو هيئي ۽ اسان

"دنیا میں سب سے پہلے جس نے دل دیا
دنیا کے سب سے پہلے دلبر کو سلام"

ڳائيندا ڪجهه قدم ڪٽي گهميا هئاسين. تون بيحد خوش ٿي وئي هئينءَ. اهڙين ننڍڙين ننڍڙين دلبراين ڪان پوءِ تنهنجي ڀهڪيل مُک جا رنگ ئي ٻيا ٿي ويندا هئا. ان وقت جي مستيءَ ۾ تنهنجا گهرا ۽ پيارا نيڻ وڌيڪ روشن ٿي ويندا هئا. ان وقت سوچيندو هوس، تہ تنهنجي ان روشن نيڻن جي پل تي مان ڪائنات جون سموريون اونداهيون اورانگهي ويندس.

ڪيئن پڙايانءِ! تہ تون وئينءَ، تہ اهي روشنيون بہ ويون، اهي رنگ بہ ويا. ننڍڙيون ننڍڙيون دلبرايون بہ ويون، تہ اهي معصوم مستيون بہ ويون. مون وٽ بچيون تہ رڳو وڃي اونداهيون، گهريون، ڪاريون ۽ پيانڪ اونداهيون، جيڪي جڏهن مون کي ڪنهن بليڪ هول ڏانهن ڌڪينديون ٿيون وڃن .....

(4)

ڇا ٻڌايانءِ! تہ اڳي جنهن ڄامشوري کان ٿورو بہ پري ٿيندو هوس، تہ ڇڻ ساهہ پيو نڪرندو هو ان ساڳي ڄامشوري ڏانهن موٽندي دل ٻڏي وئي هئي. دل چاهيو هو تہ يونيورسٽي ڇڏي ڏيان، پر ايئن ڪرڻ ڪنهن بہ ريت مناسب نہ پئي لڳو. پندرهن ڏينهن تائين ڪراچيءَ ۾ رهڻ ڪانپوءِ ڄامشوري موٽي رهيو هوس. بس ۾ چڙهي سيٽ تي ويهڻ ڪانپوءِ ٽيڪ لڳائي اکيون بند ڪري ڇڏيون هيم. ساڳيا ئي منظر نيڻن ۾ لهي آيا هئا. چوندا آهن، تہ ميلي جي موٽ خراب ٿيندي آهي، پر پنهنجي ڄامشوري ڏانهن موٽ ڏاڍي سٺي، بيحد پياري ۽ محبوب ٿيندي هئي. ڪي ڏينهن پنهنجا مُک ٻهڪيل هوندا هئا. مرڪ ڇپن تان ويندي ئي نہ هئي. ڪجهہ پلن کان پوءِ پنهنجو پاڻ تي ٺوڪ ڪندي سوچيو هوم: "اکيون بند ڪرڻ سان دماغ بہ بند ٿي ويندئي ڇا؟ ۽ سنڌيا جون يادون اچڻ بند ٿي ويندئي ڇا؟"

پنهنجو پاڻ تي طنزيہ مرڪي ويٺو هوس. ڏيڍ ڪلاڪ کن ڪانپوءِ بس ڄامشورو ٽال پلازه ڪراس ڪري هلي سنڌالاجيءَ کان بيٺي هئي، تہ پنهنجو ٿيلهو کڻي ان مان هيٺ لٿو هوس. جيڪو وڃائجڻ جي ڊپ

ڪان يڪو منهنجي ڪچ ۾ ئي پيو هو. ٽيلهو ڪلهي ۾ لڙڪائي پنڌ ئي پنڌ هاسٽل جو رُخ رکيو هو جيئن جيئن لورز پوائنٽ جي ويجهو پهچي رهيو هوس. دل جو ڌڙڪو وڌندو پئي ويو.

سچ ٻڌايانءِ! تہ منهنجي سمورن حواسن تي تون وڏيڪ ڇٽائيءَ سان ٿي نروار ٿي رهي هئينءَ. منهنجي ساهن ۾ سمايل تنهنجي خوشبو ويتر تروتازه ٿي پئي هئي. جيئن لورز پوائنٽ تي پهتو هوس، تہ توتي نظر پئي هيم. جن پيچرن تي پاڻ گڏجي گهمندا هئاسين، انهن ساڳين پيچرن تي تون ٻي سان پسارون ڪري رهي هئينءَ. مون تي ڄڻ وڄ اچي ڪري هئي، دل جي ڌرتيءَ تي ڀونچال مچي ويو هو. مٿو وري گهاٽي ۾ اچي ويو هو. اکين اڳيان انڌاري ڇانئجي وئي هئي. دل کي ڇڪ لڳي ويو هو.

هڪ دعا، جيڪا تنهنجي ڪري وسري وئي هئي، اها تنهنجي ئي ڪري وري چپن تي اچي وئي هئي. دل ئي دل ۾ چئي ويٺو هوس:

"اي خدا! مون کي صبر ۽ تحمل عطا فرماءِ..."

ڏڪندڙ قدمن سان اڳتي وڌي ويو هوس. سڄو جسم ئي ڏڪي ويو هو. دل چاهيو هو تہ ڪنهن وڻ جي پرسان ويهي رهان، پر پنهنجي وڏيڪ تماشي ٿيڻ جي خيال ڪان ويهي نہ سگهيو هوس.

سچ ٻڌايانءِ! تہ اها چاڙهي چڙهڻ منهنجي وس کان ٻاهر ٿي وئي هئي. قدم ڍرا ٿي ويا هئا. بلڊ پريشر گهٽجڻ جي ڪري جسم جو سَتُ ڇڏائجي ويو هو. هڏن ۾ سور جي سٽ اڀري آئي هئي. پنهنجي جسم تي پنهنجي ئي وجود جو بار ڏاڍو ڀاري ٿي پيو هو. ڪجهہ ڳامون کڻي اڳتي وڌيو هوس، تہ پرسان اچي هڪ موٽر سائيڪل بيٺي هئي، جنهن تي ويٺل همراهہ سلام ڪري پاڻ ڏانهن ڌيان ڇڪايو هو:

"اسلام عليڪم سائين!"

ڏٺو هوم تہ شام واري شفٽ ۾ بلاڪ هاسٽل جي رسيپشن تي ڪم ڪندڙ چوڪيدار هو. ڪيس پنهنجي منهن جو تاثر ڇڳو ڪندي چيو هوم:

”وعليڪم سلام پيارا“

”ڪٿان پيا اچو سائين!“

”ڪراچيءَ مان....“

”ويهو.....“

موٽر سائيڪل تي وهندي چيو هومانس:

”مهرباني پيارا .....!“

جيئن موٽر سائيڪل هلي هئي، تہ چيو هئائين:

”اوهان جي برداشت کي سلام آهي سائين ...!“

هن جي اهڙيءَ ڳالهہ ٿورو ٿورو حيران ڪري ڇڏيو هو. حيرانگيءَ مان واتان نڪري ويو هو:

”جي.....!!“

”سائين ...! هيءَ اُها ساڳي چوڪري آهي نہ! جنهن سان اوهان ڪلاڪن جا ڪلاڪ رسيپشن واري فون تان ڳالهائيندا هئا، ۽ سڄي ڪيمپس ۾ هٿن ۾ هٿ ڏئي گھمندا هئا.“

هن جون اهي ڳالهيون جڻ ڀالا ۽ برڇيون ٿي لڳيون هيون. سچ ٻڌايانءِ! تہ توڪان پوءِ ڄامشورو بہ مون لاءِ پنهنجي سڃاڻپ تو جيئن مٽائي چڪو هو. هن چوڪيدار جون اهي ڳالهيون مون کي ڄامشوري جو ٻيون تعارف لڳيون هيون. مون وٽ هن جي ڳالهين جو ڪو جواب نہ هو. چپ ٿيو ويٺو رهيو هوس، تان جو اچي هاسٽل پهتا هئاسين. موٽر سائيڪل تان لهي سندس ٿورا مڃي، جڻ سڀني کان نظرون بچائيندو پنهنجو پاڻ ۾ لڪندو وڃي پنهنجي ڪمري ۾ ڪريو هوس. منهنجو ڪمرو جيڪو اڳ ۾ بتيون بند ڪرڻ کان پوءِ بہ چڻ روشن ۽ جيئرو جاڳندو پئي لڳندو هو اهو هاڻي بتيون ٻرڻ کانپوءِ بہ چڻ ڪاري ڪوٺڙي ۽ قبرستان ياٿنجي رهيو هو. مان کٽ تي ڦانءِ ٿي ڪريو هوس. ياد اچي رهيو هوم، آخري مهينن ۾ هڪ ڀيري پڇيو هيئي.

”منا!“

جوابيو هو ماڻ:
"جيءُ جانان!"
هزارين ڀيرا پڇيل سوال پڇيو هيئي:
"تون مون سان ڪيترو پيار ڪندو آهين؟"
ساڳيو ئي جواب ڏنو هومانءُ:
"مان توسان تمام گهڻو پيار ڪندو آهيان جانان! بيحد پيار ڪندو آهيان، حد کان وڌيڪ پيار ڪندو آهيان، تون منهنجو ساهه آهين....."
مرڪي چيو هيئي:
"سچي!؟"
تنهنجي مرڪندڙ نيڻن ۾ ڏسندي چيو هوم:
"سچي جانان!"
هڪ لمحو منهنجي نيڻن ۾ ڏسڻ کانپوءِ چيو هيئي:
"مان توکي ڇڏي ڏيان ته پوءِ....."
اهو ٻڌي دل جو ڌڙڪو وڌي ويو هو. ساهه منجهڻ لڳو هو. بيچيني تي پئي هئي. تنهنجي نيڻن ۾ تڪ ٻڌي ڏسندي چيو هوم:
"شايد مان مري وڃان...."
ڳنڀير ٿيندي پڇيو هيئي:
"۽ توکي ڇڏي ڪنهن ٻي ڇوڪري سان گهمان ته....؟"
اکيون بند ڪري هڪ وڏو ساهه کنيو هوم. دل جو ڌڙڪو ويتر وڌي ويو هو. اکيون کولي توکي ڏٺو هوم. اداسي وٺي وئي هيم. ان اداسيءَ مان توکي ڏسندي چيو هوم لفظ ٽٽي رهيا هئا:
"پوءِ موت هڪ وڏي مهرباني لڳندي، جي تون ائين ڪندينءَ ته مان نه مئلن ۾ هوندس ۽ نه جيئرن ۾...."
تهائين وڌيڪ اداس ٿي ويو هوس. چيو هو ماڻ:
"پوءِ دعا ڪجانءِ جانان! ته اهو منظر ڏسندي ئي مان جهٽڪي ۾ مري وڃان، ۽ بس....."

"هَي ....! بس بس بس .... مون مذاق پئي ڪئي، تون تہ صفا هٿن مان ٿو وڃين; تون مون سان ايڏو پيار ڪندو آهين ...؟"

" ان کان بہ گهڻو پيار ڪندو آهيان، سوچي ۽ پڌائي سگهڻ کان بہ گهڻو پيار ڪندو آهيان ...."

خوش ٿي وئي هئينءَ، مرڪندي چيو هيئي:

"چريا پٺان .....!"

"مان سچ ٿو چوانءِ جانان! مان توسان حد کان وڌيڪ پيار ڪندو آهيان، جيڪڏهن مون کي ڇڏڻو هجئي، تہ مون کي اهڙو درد ڏجانءِ، جو مان ان جي هڪ ڌڪ ۾ ئي مري وڃان ... "

ياڪر پائيندي چيو هيئي:

"بس هاڻي نهيو نهيو ڪا نہ ٿي ڇڏيان توکي!"

مان دلگير ٿي پيو هوس، تہ چيو هيئي:

"ڪنا پٺان! مان بہ تہ توسان ايڏو پيار ڪندي آهيان نـا"

ان وقت چاهيندي بہ منهنجي دل ان ڳالهہ کي مان نہ نڪري سگهي هئي; ۽ اهو ڳالهہ ڪڏهن ڪڏهن وڏي ڏاڍو بيچين ڪري ڇڏيندو هو. ڪڏهن ڪڏهن تنهنجي لامحدود پيار تي سوچيندو هوس، تہ پوءِ ان ڳالهہ جو سوچي پنهنجو پاڻ تي ملامت ٿيڻ لڳندي هئي; پر ڏسندي ئي ڏسندي اُهو ئي ٿيو جنهن لاءِ مون خدا کي گهڻو ئي پاڙايو هو. تو نہ رڳو مون کي ڇڏي ڏنو پر منهنجي سامهون ڪنهن ٻي سان هٿن ۾ هٿ ڏئي گهمين ڦرين بہ پئي. سوچيم پئي تہ ان پيڙا جي پيٽ ۾ موت ڪيڏي گهٽ ۽ ننڍڙي تڪليف آهي. دل ۾ آيو هو تہ اهي شخص ڪيڏا نہ خوش نصيب هوندا آهن، جيڪي هن قسم جي سور جي هڪ ئي سٽ ۾ پورا ٿي ويندا آهن. مان تہ موت کان بہ بدتر روڳ جي ور چڙهي چڪو هوس. اها ڇوڪري جنهن سان ايڏي اٿاهہ محبت هجي، جنهن سان ايڏي ويجهڙائي هجي، جنهن سان گڏ جيئڻ ۽ مرڻ جا وچن هجن; جيڪا ڪنهن وقت زندگيءَ جي سمورين حسناڪين،

جذبن، احساسن، امنگن ۽ محبتن جي سڀ کان وڏي محرڪ هجي. اها جي ايذي اوپري ٿي وڃي، جو ڪنهن راهه تي سجاڳي به نه. ته پوءِ ساڳي خوشيءَ ۽ ڪامرانيءَ جو محرڪ ڇوڪري ڦري ناڪامين، محرومين، اڻ ڪٿ ڏکن ۽ پيڙائن جو محرڪ بڻجي پوندي آهي....

خبر اٿئي! توپچاڻان تنهنجي دوريءَ جي درد ۾ ايترو ته پوڳي چڪو هوس، جو موت پنهنجي سڄي دهشت ئي وڃائي ويٺو هو. مان ته هر لمحي مري رهيو هوس. اهو موت ته مون کي جڻ ازلي چوٽڪارو لڳي ها ...

ڪمري تي لڇندي، تڙپندي ۽ ڦٿڪندي ڇڳو وقت گذري چڪو هو ان ئي لوچ پوچ ۾ پڏو پيو هوس، ته در کڙڪيو هو. دل نه چاهيو هو ته اٿي در کولجي، سوچيو هوم، جيڪو به هوندو، تولاءِ ضرور پڇندو، ان ڪري در نه کوليان؛ پر در هو جو مسلسل کڙڪايو پئي ويو. ٿن پيرن ڪانپوءِ اٿي وڃي در کوليو هوم. سامهون محمد علي بيٺو هو مون کي ڏسندي ئي چيو هئائين.

"هلُ صاحب! ڪيڏانهن غائب ٿي ويو هئين؟"

ڪيس جواب ڏيڻ کان اڳ سوچيو هوم:

"ڪاش جيڪر ڪيڏانهن به غائب ٿي سگهجي ها ....!"

منهنجي جواب ڏيڻ کان اڳ ئي ڪمري ۾ داخل ٿيندي پڇيو هئائين:

"ڳوٺ ويو هئين ڇا؟"

ڪمري جون بتيون ٻاريندي چيو هوم:

"ڪراچي ويو هوس...."

"خير ته آهي نه؟"

"ها، مڙئي خير آهي..."

ڪجهه گهڙيون چپ رهڻ کان پوءِ هبڪندي پڇيو هئائين:

"ياپي سنڌيا ..."

هن اجان تنهنجو نالو ئي مس ڪنيو هو، ته وري دل جو ڌڙڪو وڌي ويو هوم، دل مان دعا نڪتي هئي:

"اي خدا! مون کي صبر ۽ تحمل عطا فرماءِ."

.هن جملو پورو ڪيو هو:

"يا پي سنڌيا، جنهن ڇوڪري سان گڏ گهمي ڦري پئي، اهو هن جو ڇا ٿئي؟"

اکيون بند ڪري هڪ اونهو ساهه کنيو هوم. چپن تي ڦڪي مرڪ تري آئي هئي، نظرون جهڪائي ڇڏيون هيم. اداسي گهري ٿي وئي هيم. الاءِ ڪيئن نڙيءَ مان لفظ نڪتا هئا:

"هوءَ هاڻي اوهان جي پاپي نه رهي آهي محمد علي ...!"

ويچاري ڪان ڏک مان دانهن نڪري وئي هئي:

"آئي ...."

سڄي ڪمري ۾ سانت ڇانئجي وئي هئي. هن پنهنجي منهن ڳالهايو هو:

"اسان هنن کي ايترو ويجهو ڏسي سمجهي ويا هئاسين، ته هاڻي تنهنجي دنيا ويران ٿي ويندي...."

هن پنهنجو پاڻ ڪرسيءَ تي ڇڏي ڏنو هو ۽ اداس اکين سان مون کي ڏسندو رهيو هو. مون هن کان پنهنجون نظرون چورائي ورتيون هيون. پوءِ ڪيتري ئي وقت تائين ڪمري ۾ سانت سڏڪا ڀري روئندي رهي هئي.

(5)

ٻي ڏينهن صبح جو جڏهن وچي آئيني اڳيان بيٺو هوس، تہ پنهنجو پاڻ کي ڏسڻ کان پوءِ حيرت وٺي وئي هئي. منهنجون اکيون جيئن جو تيئن ڳاڙهيون هيون. چپ سُڪي نوٽ ٿي ويا هئا. شيوِ وڌيل هئي ۽ منهن جو رنگ ڪاراٽيل هيو. برش ۽ شيو ڪري، صابڻ ۽ شيمپو سان وهنجي، منهن تي ڪريم لڳائي، پينٽ شرٽ پائي، پرفيوم لڳائي، جڏهن ڦٽي ڏيڻ لاءِ وري وچي آئيني اڳيان بيٺو هوس، تہ ڏٺو هوم، منهنجي مُک تي ساڳي اداسي ڇانيل هئي. جنهن کي پاڻ ڏسي پنهنجو پاڻ تي رحم پئي آيو. ڦٽي ڏئي ڪمري کان نڪري آرٽس فيڪلٽيءَ ڏانهن وڃڻ لڳو هوس. پاهريون سڄو ڪاروهنوار ساڳيو ئي هو. پر منهنجي دل جي دنيا جي اجڙي وڃڻ کانپوءِ سڀ ڪجهہ اداس لڳي رهيو هو. مان سيني کان نظرون بچائيندو وچي سنڌي شعبي پهتو هوس. مئڊم گلمينا پنهنجو ليڪچر پورو ڪري جيئن پنهنجي آفيس وئي هئي تہ ڪجهہ منٽن کانپوءِ مان بہ سندس آفيس ويو هوس. جيئن دروازو ٽپي اندر داخل ٿيو هوس، تہ مئڊم کلي کيڪاريو هو. مان آفيس ۾ پيل ڪجهہ ڪرسين مان هڪ ڪرسيءَ تي وچي ويٺو هوس. مئڊم هڪ گهڙيءَ تائين غور سان ڏسڻ کان پوءِ پڇيو هو:

"ڪيئن آهين منصور؟"
"ٺيڪ آهيان مئڊم!"
"ڪٿي هئين هيترا ڏينهن؟ ڳوٺ ويو هئين ڇا؟"
"نه مئڊم! ڪراچيءَ ويو هوس."
"خير ﷺ.....؟"
"بس مئڊم! ايئن ئي..."
"ڏس منصور! مان توکي هڪ ڳالهه چوڻ ٿي چاهيان..."
مون مئڊم ڏانهن نهاريو هو. هن انتهائي وضعداريءَ سان ڳالهائڻ شروع ڪيو هو:
"منصور! تون هڪ سٺو شاگرد آهين. مون ڏٺو آهي، ته تنهنجا رجحان ٻين شاگردن جي پيٽ ۾ ڏاڍا مثبت آهن. تون ڏاڍو محنتي ۽ ذهين شاگرد به آهين. تنهنجي سڄي يونيورسٽي لائيف منهنجي اکيان گذري آهي، جيڪو ٿيو تنهن کي وساري پنهنجي پڙهائيءَ ڏانهن ڌيان ڏي توکي تنهنجي ماءُ آهي، ڀيڻ ۽ پياءُ آهن، مان به تولاءِ تنهنجي ماءُ جي جاءِ تي آهيان."
مون کان بي اختيار نڪري ويو:
"بي شڪ مئڊم! اوهان مون لاءِ بلڪل منهنجي ماءُ جي جاءِ تي آهيو..."
"توکي سٺا دوست آهن، ٿورو گهٽ نالو اٿئي. ان ڪري پنهنجو پاڻ کي سنڀال! اهو وساري ڇڏ. ته ڪا ڇوڪري تنهنجي زندگيءَ ۾ آئي هئي..."
ڪنڌ هيٺ ٿي ويو هو. مئڊم وڌيڪ ڳالهائي رهي هئي.
"توکي ته ڪو guilt جو احساس نه آهي نه؟! تو ته هن کي نه ڇڏيو آهي نه!"
"نه مئڊم....!"

"شخصي آزادي تہ تون بہ هن کي ڏين ها، باقي معاشي حوالي کان هوڏانهن ڪجهہ وڌيڪ فائدو نظر آيو هوندس نہ؟"

مئڊم جي هر ڳالهہ توريل تڪيل پئي لڳي. نہ پڄ تہ اهي ڳالهيون ٻڌندي ڇا پئي گذري؛! ۽ نہ ڄاڻان تہ ڪيئن پنهنجو توازن برقرار رکي سگهيو هوس.

مئڊم جي پڇيل سوال جو جواب ڏيندي دل ڏاڍو ڏکي رهي هئي:

"جي مئڊم! هن کي پنهنجو مستقبل هُتي وڌيڪ بهتر نظر آيو."

"ڇري هڪڙي .... مستقبل جي هن کي ڪهڙي پڪ آهي؟ ڪهڙي پڪ آهي، تہ اهو ساڳيو ماڻهو اڳتي هلي هن سان شادي بہ ڪندو؟ ۽ هُن جو مستقبل توکان وڌيڪ بهتر آهي؟"

"بس مئڊم! هن کي ايئن سمجهہ ۾ آيو..."

"هڪ ڳالهہ ڇوانءِ منصور....!؟"

ان کان اڳ جو مان ڪجهہ چوان ها، مئڊم چيو هو:

"ڏسجانءِ منصور! هڪ ڏينهن هوءَ ڏاڍو پڇتائيندي، ۽ تون شڪر ڪر جو هوءَ توکي شادي کان اڳ ڇڏي وئي، جيڪڏهن شاديءَ کان پوءِ ڇڏئي ها، تہ سوچ ڪيڏو خراب ٿئي ها!؟"

ڪيئن ٻڌايانءِ تہ ان وقت منهنجي حالت ڇا ٿي وئي هئي، نظرون جهڪي ويون هيون. مئڊم لطيف سائينءَ جو بيت پڙهندي چيو هو:

"ايءَ نہ مارن ريت، جي سيڻ مٽائين سون تي،
اچي عمرڪوٽ ۾، ڪنديس ڪانہ ڪُريت،
پَکن جي پريت، ماڙين سين نہ مٽيان.

"سُون تي سيڻ مٽائيندڙ ڇوڪريءَ جو ڪهڙو اعتبار!؟"

مان چپ ٿي ويو هوس. مئڊم کي جواب ڏيڻ لاءِ لفظ ڪونہ ٿي مليا. مئڊم بہ جيڪو ڳالهيو پئي، سو تڪليف مان پئي ڳالهايو. ساڳي ئي تڪليف مان ڳالهائيندي چيو هئائين:

"جيڪو ٿيو سو ٿيو هاڻي ان کي وساري ڇڏ! ۽ پنهنجي زندگي کي نئين سري سان شروع ڪر...."

مئلم کي ڪيئن ٻڌايان ها، تہ سندس ڳالهين کي منهنجي دماغ تہ مجي ورتو هو پر هيءَ جا منهنجي دل هئي، سا ڪجهہ بہ مڃڻ کان نابري واري ويٺي هئي، ڇو تہ منهنجا توسان دماغ جا نہ پر دل جا رشتا هئا....

تنهنجين ئي سوچن ۾ گم فيڪلٽيءَ کان موٽي رهيو هوس، تہ فيڪلٽيءَ جي گيٽ تي سڪندر ملي ويو هو. هُو هڪ پل لاءِ مون کي ڏسندو ئي رهيو هو. پوءِ ڏکاري آواز ۾ چيو هئائين:

"توسان بہ اُهو ئي ٿيو نہ.....!؟"

بي دليءَ سان مرڪي چيو هومانس:

"ها، ان کان ڪجهہ خاص نہ ٿيو..."

"ڪيڏانهن ٿو وڃين...؟"

"هاسٽل....."

"هل تہ پهرين چانهہ ٿا پيئون..."

"ٺيڪ آهي، هل..."

"سينٽرل لائبريريءَ جي پٺئين ڪينٽين تي ٿا هلون..."

"ڪيڏانهن بہ هل، مون لاءِ هاڻي هر جاءِ هڪ جهڙي آهي..."

هن هڪ نظر منهنجي چهري کي ڏسڻ چاهيو هو مان سندس هٿ پڪڙي اڳتي وڌي ويو هوس. هڪ تہ مون ڪڏهن اهو سوچيو نہ هو تہ تون مون کي ڇڏي ڏيندينءَ، ٻيو جي ڇڏيندينءَ بہ تہ تنهنجي باري ۾ پڇيل ڳالهين کان ايڏو ساهہ ويندو تنهن جو تہ اندازو ئي نہ هو! سڪندر سان هلندي بہ اهڙي ئي خوف ۾ ورتل هوس. ان ئي خوف ۾ هلندا جڏهن لائبريريءَ جي پٺئين پاسي پهتا هئاسين تہ چڻ منهنجي مٿان ڪا چپ اچي ڪري هئي.

تون هُن سان گڏ ويٺي هئينءَ. مان ڏڪندڙ قدمن سان اڳتي وڌي وڃي سينٽرل لائبريريءَ جي مين گيٽ جي ٻاهران ساڄي پاسي ٺهيل ڪينٽين جي پيل ڪرسين تي ويٺو هوس. سڪندر بہ منهنجي اڳيان

پيل ڪرسي تي اچي ويٺو هو. ڪجهہ وقت لاءِ اسان جي وچ ۾ گهري خاموشي ڇانئجي وئي هئي. پوءِ خاموشي ٽوڙيندي مون پڇيو هو:

"ان ڇوڪري جي ڪري توکي ڇڏيو اٿائين ...؟!"

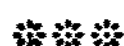
مان ڪيس ڪو بہ جواب ڏئي نہ سگهيو هوس، تہ چيو هئائين:

"هڪ ڏينهن هوءَ ڏاڍو پڇتائيندي..."

مون کان بي چيني ءَ مان نڪري ويو هو.

"ايئن نہ چئہ سڪندر ...! ايئن نہ چئہ تہ هوءَ هڪ ڏينهن پڇتائيندي. ٿوري دير اڳ مئڊم بہ ايئن پئي چيو. ڪجهہ ڏينهن اڳ مراد بہ ايئن پئي چيو. مان ڪڏهن بہ نہ چاهيندس، تہ هن کي زندگيءَ ۾ پڇتائڻو پوي. مان تہ اهو پڌائي بہ نہ ٿو سگهان، تہ هن سان گڏ مون هن ڪائنات جون ڪيڏيون حسناڪيون ڏٺيون آهن. هن جي هوندي منهنجي من ۾ جيڪي احساس ۽ جذبا اڀريا. منهنجي ذهن ۾ تخيل ۽ تصور ۾ ڪيڏي وسعت ۽ گهرائي آئي. اهي سڀئي وارتائون بيان ڪرڻ کان بہ مٿانهيون آهن سڪندر! ۽ ويندي ويندي بہ هوءَ ڪيترن ئي اسرارن تان پردو کڻندي وئي آهي. هوءَ منهنجي محسن آهي سڪندر....!"

مون کان اتي ويٺو نہ پئي ٿيو! ان ڪري سڪندر کي چيو هوم تہ هو مون کي هاسٽل ڇڏي اچي، مان هن سان گڏ ٿڪل ۽ ساٿي جسم ۽ بي حال ٿيل قدمن سان هاسٽل ڏانهن وڌي رهيو هوس، هاسٽل هئي، جا ستين آسمان کان بہ پري پائنجي رهي هئي...

(6)

خبر اٿئي! جڏهن ڪو پڇندو هو تہ تو مونکي ڇڏي ڏنو يا ڇو ڇڏي ڏنو؟ تڏهن انهن سوالن سان منهنجو رڳو ذهن ئي نہ پر دل بہ ڇچرجڻ لڳندي هئي. مان تمام وڏيءَ تڙپ ۽ بيچينيءَ تي ضبط ڪنديہ پنهنجي رشتي جي لڄ رکڻ جي ڪوشش ڪندو هوس. ان ڏينهن جيئن ئي پنهنجي هاسٽل جي گيٽ کان ٻاهر نڪتو هوس، تہ پٺيان سڏ ٿيو هو:

"منصور صاحب....!"

ڪنڌ ورائي پٺيان ڏٺو هوم، بہ اڳجاتل شاگرد هئا. جن ڏند ٽيڙيندي اچي منهنجي پرسان پهچي سلام ڪيو هو:

"سائين اسلام عليڪم...!"

کين سڃاڻڻ جي ڪوشش ڪندي جواب ڏنو هوم:

"وعليڪم سلام..."

"ڪيئن آهيو...!؟"

هنن کي سڃاڻڻ جي ساڳي ڪوشش ڪندي جواب ڏنو هوم:

"ٺيڪ آهيان..."

"سائين! مائينڊ نہ ڪريو تہ هڪ ڳالهہ پڇون!؟"

مان سمجهي ويو هوس، تہ ڪين ڇا پڇڻو آهي. هڪ ڪرب ۾ متبلا ٿي ويو هوس. لاشعوري طور هڪ جملو ڇڏائجي ويو هوم:

"نہ نہ پڇو.....!"

ڏند ٿيڙيندي پڇيو هئائين:

"توهان جي ڪلاس فيلو توهان کي ڇو ڇڏي ڏنو؟"

هڪ پل لاءِ کين ڏسندو رهيو هوم. من ۾ ڪروڌ پرجي ويو هو. آواز ٻيهجي ويو هو. دل ۾ آيو تہ کين سٽ سُريون ٻڌايان: پر وري خيال ٿيو هو. تہ اهڙن ماڻهن جو تعداد تمام گهڻو آهي، ڪنهن ڪنهن سان جهيڙيندس. ان ڪري چيو هومانِ:

"بس ياءُ! ان ۾ ئي رب جي رضا هئي..."

اهو جملو ڳالهائي اڳتي وڌي وڃڻ چاهيو هوم تہ واڇون وکيريندي وري پڇيو هئائون:

"اهو تہ آهي، پر وري بہ....."

"او.... هو..."

من ۾ متل ڪروڌ مُک تي چڙهي آيو هو. وڏي ڪرب مان ڪائنن پڇيو هوم:

"اوهان يونيورسٽيءَ جا شاگرد آهيو؟"

"ها سائين....."

"اوهان جا ڪلاس صحيح هلندا آهن؟"

هو مون کي ڏسڻ لڳا هئا. مون متن سوالن جي پرمار لائي ڏني هئي:

"اوهان جو سليبس وقت تي، پورو ٿيندو آهي؟"

هو خاموشيءَ سان مون کي تڪڻ لڳا هئا:

"اوهان جو سليبس موجوده دور جي حساب سان، اوهان لاءِ فائديمند آهي؟"

"او...."

سندن ڳالهہ ڪٽيندي چيو هوم:

"هيءَ يونيورسٽي اوهان جي والدين جي خون ۽ پگهر جي ڪمائيءَ مان هلندي آهي. ان کي بهتر بنائڻ لاءِ اوهان ڪڏهن سوچيو آهي!؟"

"سائين! اوهان تہ ناراض ٿي ويا ...."

"منهنجي ناراضگيءَ کي هٽو ڏيو پرا اوهان ڪجهہ تخليقي سوچيو ۽ ڪنهن جي ذاتي زندگيءَ ۾ دخل نہ ڏيو..."

اهو جملو ڳالهائي اڳتي وڌي ويو هوس. نہ ڄاڻان هنن پٺيان ڪهڙي بڙ بڙ پئي ڪئي، سوچيم پئي تہ هن قسم جا همدرد جيڪڏهن پنهنجين همدردين جا سلسلا بند ڪن، تہ جيڪر سماج جو ڏاڍو ڀلو ٿي پئي.

ڪيڏن ڀڏايانءِ! تہ ڪيڏن وک وک تي ڏنگجي، اڳتي وڌي رهيو هوس. جيالاجي ۽ باٽني شعبا پار ڪندي ۽ سينٽرل لائبريريءَ جي پٺئين پاسي پهچندي پهچندي ڪيئي پيرا پاڻ کي سڏ ٿيندي ٻڌو هوم.

"منصور صاحب ....! منصور صاحب ...!"

جڏهن ڪنڌ ورائي پٺيان ڏٺو هوم، تہ پتو پيو هو تہ مون کي ڪنهن سڏيو ئي نہ آهي. ان وقت وري پنهنجو پاڻ تي رحم اچڻ لڳو هو. طبعيت خراب ٿي وئي هئي. ان ڪري ڪلاس وڃڻ جو ارادو تبديل ڪري ڪامريڊ حيدر بخش جتوئي پويلين ڏانهن وڃڻ جو رخ رکيو هيم. سينٽرل لائبريري ۽ انسٽيٽيوٽ آف ڪمپيوٽر سائنس ۽ ميٿاميٽڪس پار ڪري، انسٽيٽيوٽ آف انفارميشن ٽيڪنالاجي واري لاهيءَ تان لهڻ لڳو هوس. اهي سڀ منظر اکين اڳيان ڊوڙي آيا هئا. جن ۾ پاڻ هٿن ۾ هٿ ڏئي ڪلندا ڊوڙندا هيٺ لهندا هئاسين.

ياد اٿئي! ڦيرين دفعو پاڻ اتان ڪيئن ڊوڙيا هئاسين. ان وقت تو مرڪي منهنجي اکين ۾ ڏسندي چيو هو:

"منهنجي دل ٿي چئي، تہ هتان هٿن ۾ هٿ ڏئي ڊوڙندا هيٺ لهون.."

مرڪندي چيو هو مانءِ:

"چري آهين ڇا؟"

پنهنجين نيڻن جي ماڻڪين کي گول ڪندي چيو هيئي:

"ڇو...؟"

"نہ بابا نہ! مون جهڙي موتي ماڻهوءَ کي ڇهرائي زلزلو آڻائيندينءَ ڇا؟"

"ها ها ها ..."

ٽهڪ ڏئي کلي پئي هئينءَ. سڄو منهن ٻهڪي پيو هيئي.

منهنجي ڪاٻي هٿ کي پڪڙي چيو هيئي:

"هل سڌو ٿي ويچ. نہ تہ ڪائين نہ مار!"

تنهنجي اهڙي دابي ملڻ ڪان پوءِ مرڪي پيو هوس. منهنجي هٿ کي ڇڪيندي، هيٺ ڊوڙي هئينءَ. مان بہ توسان گڏ ڊوڙي پيو هوس. توکان خوشيءَ ۾ مزي مان نڪري ويو هو.

"هُو.........!!!"

مون کان بہ نڪري ويو هو:

"هو.....!!!"

تيزيءَ سان هيٺ پهچندي ٻنهي ڪان ٽهڪ نڪري ويا هئا. هيٺ لهي پاڻ سهڪي پيا هئاسين. سهڪندي پيار مان چيو هيئي:

"خدا خوش ڪندئي جانو!"

سهڪندي ۾ مرڪندي پڇيو هو مانءِ:

"ڇو...؟"

"ڇو تہ تو مون کي ڏاڍا مزا ورايا آهن ...."

توتي پيار اچي ويو هو. توتي ناز ڪندي چيو هوم:

"خدا خوش ڪندئي جانان ....!"

ماٺا ڪندي پڇيو هيئي:

"ڇو....؟"

"ڇو تہ تو مون کي ڏاڍا مزا ورايا آهن."

خوش ٿي وئي هئينءَ.

خوش ٿي خوش ھلندا، جيئن ئي پوپلين کان ٽورو اڳتي وڌيا ھئاسين، تہ انبن جي وڻن ۾ لڙڪندڙ انبڙيون ڏسندي چيو ھيئي:
"آئي واھہ...."
مون جيئن اوڏانھن ڏٺو ھو تہ چيو ھيئي:
"مونکي انبڙيون پٽي ڏيہ ھاسٽل تي وڃي چٽڻي ٺاھي کائيندس."
"بلڪل پٽي ڏيانءِ ھا جانان! پر ڏس تہ سھي ڪيڏو مٿي آھن، مان ڪيئن پھچي سگھندس؟!"
"ڪنا پٽان! وڻ تي چڙھي پٽي اچ نہ!"
ڪل نڪري وئي ھئي، ڪلندي چيو ھو مانءِ:
"ڪني پٽين! مان وڻ تي ڪيئن چڙھي سگھندس؟"
ڪلندي چيو ھيئي:
"تون چڙھڻ جي ڪوشش تہ ڪر!"
"منھنجو مٽڪو پچائيندينءَ ڇا؟"
"خدا خير ڪري! اھڙيون وايون نہ ڪيندو ڪر! خبر بہ اٿئي! تہ مان تولاءِ ڪيتري چري آھيان.....!"
"سوري جانان...!"
پوءِ بہ پٿر کڻي، مون کي ھٿ ۾ ڏيندي چيو ھيئي:
"چڱو ڀلا ھي وٺ! پٿرن سان انبڙيون ڇتي، ڪيرائي ڏيہ"
"نہ بابا نہ! ھانھن مان سٽ نڪري ويندي..."
پيار مان ڪاوڙ ڪندي ڪيو ھيئي:
"آئي......"
تنھنجي ان پيار واري دابي ۾ ايندي چيو ھوم:
"چڱو ڀلا ڪوشش ڪيان ٿو."
انبڙين جو نشانو وٺندي اوڏانھن پٿر اڇلايو ھيم. مون شھري بابوءَ جو نشانو گسي ويو ھو. ٺھڪن ۾ ھتجي وئي ھئينءَ ان ٿي حالت ۾ چيو ھيئي:
"نشانو بہ نہ ٿو ڇُٽي سگھين ڪنا!؟"

شڪي ٿي مرڪي ڏٺو هومانءِ، تہ منهنجن ڳلن کي پڪڙي چيو هيئي.
" اڙي منهنجو جانيئڙو ...! هاڻي ڏسجان، تہ مان توکي ڪئين ٿي انبڙيون ڪيرائي ڏيان. "
پوءِ ٻن پٿرن کي پاڻ ۾ ٽڪرائيندي چيو هيئي:
"هاڻي ڏسجانءِ...."
پٿر پاڻ ۾ ملي ٽڪ ٽڪ ڪرڻ لڳا هئا. پوءِ هڪ اک بند ڪري، نشانو وٺي پٿر کي انبڙين ڏانهن اڇلايو هيئي. هڪ پٿر سان ٻن وڏين انبڙين اچي هيٺ ڏيڪو ڪيو هو. انهن جي ڪرندي ئي چيو هيئي:
"ڏٺئي .....!"
"توکي داد ڏيڻ لاءِ تاڙيون وڄائيندي چيو هوم:
"ها بابا ها، ڏٺم بہ ۽ مڃيم بہ ... "
"الاءِ متان نہ مڃين؟ "
"منهنجي اهڙي مجال! جو نہ مڃان؟!"
خوش ٿيندي چيو هيئي:
"خبر اٿئي! مارئي هاسٽل اندر انب جا کوڙ وڻ آهن. مان هاسٽل ويندي آهيان، تہ کوڙ ڇوڪريون منهنجو انتظار پيون ڪنديون آهن، تہ جيئن مان انهن کي انبڙيون پٽي ڏيان!"
"واهہ ...!"
"هڪ ڏينهن وڻ تي چڙهي ويس، تہ هيٺان ڇوڪرين پئي چيو اڙي! تون ڇوڪري آهين يا ڀولڙي! منٽن ۾ وڻ تي ٿي چڙهي وڃين!"
حيرت مان پڇيو هومانءِ:
"تون وڻ تي بہ چڙهي ويندي آهين!"
"اوهہ .... منٽن ۾."
"وڏي ڳالهہ آهي ..."
"خبر اٿئي! اسان جي گهر ۾ نم ۽ انب جا وڻ آهن. ننڍي لاءِ هڪ پيري انب جي وڻ تي چڙهي ويٺي هيس. امان هيٺان سڏ پئي ڪيا، مون

ڪيس ڪو جواب نہ ڏنو هن ويچاريءَ سڄي گهر ۾ پئي سنڌيا .... سنڌيا ڪئي، پوءِ اوڙي پاڙي مان پڇائي، جڏهن ٿڪجي اچي وڃ هيٺان ويٺي. تہ مٿان پيار مان سڏ ڪندي چيو هو مانس:

"امان! ڪنهن کي پئي ڳولين؟"

هن ڪاوڙ ۾ اچي چيو هو:

اڙي لک جي لعنت اٿئي! تون وڻ تي ويٺي آهين، مان جو هٽي سڄو ڳوٺ ڳولهرايو آهي ...."

تڏهن مان ڏاڍا ٺهڪ ڏئي کلي هيس، پوءِ امان اڪثر ٻهرين وڻن تي ڏسندي هئي، مٿي ويٺي هوندي هيس، تہ هيٺ لهي اچڻ لاءِ چوندي هئي، اتي نہ هوندي هيس تہ پوءِ ڪمرن ڏانهن منهن ڪري سڏ ڪندي هئي."

تنهنجين انهن دلبرانہ شرارتن تي پاڻ کلي ٻيا هئاسين. سچ تہ انهن معشوق ادائن تي مون کي ڏاڍو پيار پئي آيو. ڇا تہ خوش هئاسين پاڻ....!

خبر اٿئي! اهي سڀ پياريون ڳالهيون ياد ڪري، مان ان ئي وڻ هيٺان ويهي رهيو هوس. مون مٿان ڄڻ برف ڪري پئي هئي. بلڊ پريشر گهٽجي ويو هو. دل جو ڌڙڪو وڌي ويو هو ساهہ منجهڻ لڳو هو. مٿو ڳورو ٿي ويو هو. ايئن پئي لڳو ڄڻ ڌرتيءَ جو گولو منهنجي مٿي تي پيو هجي. هڪ اڻ کٽ عذاب ۾ پيڙجي رهيو هوس. ان وقت مون وٽ پيو ڪجهہ بہ نہ هو: سواءِ منهنجي بيوسيءَ جي....

***

(7)

خبر اٿئي! انهن ڏينهن ۾ منهنجون ڪيفيتون ڏاڍيون عجيب ٿي ويون هيون. توکي هن سان ڏسندو هوس تہ مز ۔ قماہ ٿ تـنري مچي ويندي هئي; پر جنهن ڏينهن توکي نہ ڏسندو هوس، تہ سڄي ڪيمپس ۾ منهنجون اکيون توکي ئي ڳوليندڙيون هيون. جيتوڻيڪ تون منهنجين اکين ۾ سمايل رهندي هئينءَ. پر تڏهن بہ الاءِ ڇو توکي سامهون ڏسڻ چاهيندو هوس. توکي هن سان ڏسي پهرين حد ڪان وڌيڪ وڏي ڪرب ۾ وڪوڙجي ويندو هوس; پر پوءِ هڪ عجيب قرار پيو ايندو هو جنهن ڏينهن تون نظر نہ ايندي هئينءَ، ان ڏينهن منهنجي دل ڏاڍي اتاولي ۽ بي چين ٿي پوندي هئي. ڪٿي بہ قرار ڪونہ ايندو هوم. منهنجي چرياڻ دل ۽ اکيون ان ڏينهن ڄامشوري جي پٿرائين رستي تي توکي ئي ڳوليندڙيون رهنديون هيون. اُها هڪ عجيب ماجرا هئي; ڪنهن بہ عقلي امر کان مٿانهين.....!

ان ڏينهن تون ڪيمپس نہ آئي هئينءَ. ڪلاس مان جيئن استاد روانو ٿيو هو تہ پنهنجي ڪلاس فيلوز تعزيتي انداز ۾ ڏک جو اظهار ڪيو هو هنن جي ذهنن ۾ روايتي بيغيرتائي غيرت ڪر کڻي بيٺي

هئي، روايتي طور افسوس ڪرڻ کان پوءِ هنن هڪ اهڙي عجيب ڳالهه ڪئي هئي، جو مان ڏاڍو حيران ٿي ويو هوس. اسان جي ڪلاس جي سي. آر هنن جي نمائندگي ڪندي چيو هو:

"يار منصور! سنڌيا توکي ڇڏيو آهي، اسان اهو ئي زهر جو ڍڪ الائي ڪيئن پي ويا آهيون، هاڻي هوءَ وتي ٿي پي ڊپارٽمينٽ جي چوري سان هٿن ۾ هٿ ڏئي رُلندي....."

هن اڃان پنهنجو جملو پورو ئي نہ ڪيو هو تہ پنهنجو ٻيو ڪلاس فيلو شروع ٿي ويو هو:

"پٺسان هو ڇورو تہ ڏسو! هوءَ ڪلاس پئي وٺندي آهي، تہ هو ڪاريڊور ۾ چوڪيدار لڳو ويٺو هوندو اٿس.....!"

وري سي. آر ڳالهائيندي چيو هو:

"يار! اهو هاڻي اسان جي شعبي جي غيرت جو مسئلو آهي. شعبي جا ٻيا شاگرد بہ صفا باهہ لڳا پيا آهن، هاڻي هن سان گمٽ نہ ٿيندي..."

مون کين چيو هو:

"سڀ کان پهرين تہ مان اوهان جي همدرديءَ لاءِ اوهان جو ٿورائتو آهيان، جو اوهان منهنجي تڪليف کي سمجهيو آهي، ٻي ڳالهہ تہ هوءَ جنهن ڇوڪري سان گهمي ڦري پئي، اهو هن جو مائٽ آهي. هنن جي گهر وارن کي بہ ان ڳالهہ جي خبر آهي. سڀ کان وڏي ڳالهہ تہ اسان ادب جا شاگرد آهيون، اسان لطيف جا پيروڪار آهيون، اسان کي خبر آهي تہ پيار ۾ زور جي ميندي نہ لڳندي آهي. پيار نج دلين جو معاملو آهي. سنڌيا جو پيار هاڻي هن سان گڏ آهي. سنڌيا جي دل هن سان گڏ گهمندي ڦرندي مطمئن آهي تہ بس.....!"

"پر منصور........!"

ڪيس ڪٽيندي چيو هوم:

"ڏسو! اسان جمهوريت پسند ماڻهو آهيون، اهو سنڌيا کي جمهوري حق آهي تہ . هوءَ جنهن سان چاهي، تنهن سان گهمي ڦري، دوستي رکي

۽ شادي ڪري، اهو پسند جو حق هن کي اسان جي ملڪ جو آئين ۽ گڏيل قومن جو انساني حقن جو معاهدو فراهم ڪن ٿا.....“

”پر جنهن سماج ۾ اسان رهون ٿا....“

”ڏسو مان اوهان کي ٻڌائي ٿو ڇڏيان، ته هن کي پنهنجي پسند جي حق جي آزادي حاصل آهي، ۽ جنهن به هن جي اها آزادي کسڻ جي ڪوشش ڪئي، ان جي خلاف سڀ کان پهرين مان ويڙهه ڪندس.“

اهو چئي مان ڪلاس روم کان ٻاهر نڪري ويو هوس. مون کي هنن جي اهڙيءَ سوچ تي ڏاڍو افسوس ٿيو هو پر فورن ئي پوءِ سمجهي ورتو هوم، ته ان ۾ هنن جو ڪوبه ڏوهه نه آهي، هن سماج سوين سالن کان ماڻهن کان ٻيو ته ٺهيو پر سوچڻ جو حق به کسي ورتو آهي، اهي رڳو انهن جا خيال نه هئا، پر اسان کان اڳ جي ڪيترن ئي نسلن جا به خيال هئا، جيڪي ڪين ڪنهن زماني کان ورثي ۾ ملندا پئي آيا ۽ ادب پڙهندي خبر پئي هئي ته دنيا جا ٻيا سمورا ڪم ٿوري گهڻي ڏکيائي جي هوندي به سولا آهن، پر دنيا جو ڏکي ۾ ڏکيو ڪم پنهنجا خيال تبديل ڪرڻ آهي....“

خبر اٿئي! ان وقت تنهنجي وڪالت ڪندي اٿاهه ڏک سان گڏ خوشي به ٿي هيم، دل ۾ تنهنجي پيار جا نوان آبشار وهي آيا هئا. دل توکي ڏسڻ چاهيو هو آرٽس فيڪلٽيءَ واري پوئين دروازي کان ٻاهر نڪري، زيرو پوائنٽ ۽ لورز پوائنٽ کان گرلز جمنازيم واري پاسي مُڙي پيو هوم، نمن ۾ ٻور هو. سڄو رستو ان جي ڌيمي ڌيمي خوشبو سان واسيل هو. هن خوشبوءَ ۾ جي تون هجين ها ته ٻيو ڇا گهرجي ها!

ياد اٿئي!اها نمن جي ٻور جهلڻ جي موسم هئي. ڄامشوري جون هوائون انهن خوشبوئن سان ڀريل هيون، هڪ اونهو ساهه کڻي، اها خوشبو پنهنجي اندر ۾ اوتيندي چيو هومانءِ:

”جانان!“

”جيءُ جانو!“

"ڏسين ٿي، مون کي نمن جي ٻور مان ڇڻ تنهنجي بدن جي خوشبو پئي اچي..."

"ها ....، سچ ٻڌايانءِ، تہ مون کي وري ان مان تنهنجي سڳنڌ ٿي واسجي."

"واھ..."

"ڇو"

"شاعري پڙهي پڙهي، پاڻ شاعر تہ نہ ٿي سگهياسين، پر پنهنجي محسوس ڪرڻ واري حس اهڙي ٿي وئي آهي..."

"رڳو محسوس ڪرڻ واري حس شاعراڻي ٿي آهي، بس!"

مرڪي توڏانهن ڏٺو هوم، تہ مرڪي چيو هيئي:

"پنهنجي دل شاعراڻي نہ ٿي آهي؟"

نهڪار ۾ ڪنڌ لوڏيندي ڪيو هوم.

"اونهن ...هونه ...."

مرڪي حيرت مان چيو هيئي:

"نہ؟"

مرڪي فخريہ انداز ۾ چيو هو مانءِ:

"اڙي بابا! پنهنجي پاڳل پيار جي اڳيان ڪنهن شاعراڻي دل ۽ محسوس ڪرڻ واري حس جي ڇا حيثيت آهي؟ پنهنجي پيار جي احساس جي ڪائنات جي تہ پاڻ اجان هڪ ذرتي بہ نہ ڏٺي آهي...."

ڪلي پئي هئينءَ. پيار مان چيو هيئي:

"حرامڙا ...."

ڪلي چيو هومانءِ:

"حرامڙي!"

"ڪنا پٽان ....."

"ڪني پٽي ...! ٻڌ!"

"هان...."

"پاڻ بہ پنهنجي گهر جي وچ آڳر ۾ هڪ نم جو وڻ پوکيندا سين."
"هونهہ ... پوءِ جڏهن نمون ٿيون ڀُور جهليندين، تہ انهن جي هيٺان ويهي چانهيون پيئنداسين."
"هونهہ...."
پوءِ مرڪندي شعر ٺاهيوم.
هڪ ڏڪ تون پرينديءَ، ٻيو مان پرينديس
روز توسان ايئن ئي چانهہ پيئنديس.
کلي چيو هيئي.
"واهہ! پر اهو شعر هيئن هجڻ گهرجي.
"هڪ ئي ڪوپ مان شُپ شُپ پريندا سين،
روز ايئن ئي پاڻ چانهہ پيئنداسين."
"واهہ.... هي تہ تون شاعر ٿي وئينءَ!"
کلي پئي هئينءَ.
"چڱو ماٺي ٻيو بند ٺا ٺاهيون."
"هونهہ.....!"
سوچيندي چيو هوم.
"نہ گهرجي ڪا گهڙي تو بن"
سوچي هٿ پڪڙڻ کان پوءِ چيو هيئي.
"گڏ مرنداسين ۽ گڏ جيئنداسين."
"اڙي واهہ! تون تہ واقعي شاعري پئي ڪرين!"
"پوءِ چپايون ان کي؟"
"چڏ يار! عقل جا 'سڄا' چوندا تہ ان جا قافيا صحيح ناهن ۽ الائي ڪهڙي 'فعلن ـ فاعلن' تي آهي!"
"ها ها ها...."
فعلن ـ فاعلن ٻڌي کلي پئي هئينءَ. اهي ڳالهيون سوچي پنهنجي منهن مرڪي ويٺو هيس. نمن جي سڳنڌ واسيندو گرلز جمنازيم جي

پرسان وجي پهتو هوس. هڪ نظر ان خالي حصي کي ڏسندو رهيو هوس، جنهن تي پاڻ ڪڏهن گڏجي ويهندا هئاسين ...

ياد اٿئي!هڪ ڏينهن پاڻ اتي ويٺا هئاسين. مان پٽ کي ٽيڪ لڳائي ويٺو هوس. ۽ تون مون تي. ان هلڪي هلڪي سرور ۾ پاڻ اکيون بند ڪري ويهي رهيا هئاسين، تہ اوچتي ٽن موٽر سائيڪلن تي سوار ڇهہ 'ڦني خان' اچي تيزيءَ سان پرسان بيٺا هئا. ۽ تڪڙ ۾ موٽر سائيڪلن تان ڦڙڦوٽ سان لٿا هئا. اسان هنن کي گاهہ ئي نہ وڌو هو. ڪين هڪ نظر ڏسڻ کان پوءِ وري پنهنجون اکيون بند ڪري ان سرور ۾ محو ٿي ويا هئاسين. ڪنن ۾ هلڪو آواز پيو هو:

"اڙي هلو! ڇڏيونِ."

هو موٽر سائيڪلون اسٽارٽ ڪري هليا ويا هئا. پوءِ پاڻ مرڪي اکيون کوليون هيون. تو چيو هو.

"وڏا آيا هئا غيرتي .....!"

وري اکيون بند ڪري ڇڏيون هيون سين. ان ساڳي جاءِ تي ويٺي اداس ٿي ويو هوس.

ڪني! جيڪڏهن ايئن ئي ڇڏڻو هيئي، تہ پوءِ گڏ مرڻ جيئڻ جا خواب ڇو ڏيکاريا هيئي! پاڻ نہ گڏ جيئي سگهياسين ۽ نہ گڏ مري .....

ڪني! اچي ڏس تہ سهي منهنجا چپ ڪيئن ڦڙڪي رهيا آهن!؟ ڏس تہ ڪيئن منهنجو سڄو وجود ڏڪي رهيو آهي! ڪيئن منهنجون اکيون آليون ٿي ويون آهن. ڪيئن چپ خشڪ ٿي ويا آهن! هر سيڪنڊ کان پوءِ ڪيت ڏيڻ لڳان ٿو.

ڪني! اچي ڏس تہ سهي! مان ڪيئن درد جي درياهہ ۾ رڳو غوطا کائي رهيو آهيان. نہ ساهہ ٿو وڃي. ۽ نہ ئي ڪناري تي ٿو پهچان ....

(8)

ڪني! تون نہ ٿي ڄاڻين تہ جلندي، پچندي ۽ پڄرندي ڪيئن پاڻ کي زندهہ رکي سگھيو آهيان! ڪيترين ئي راتين جي مسلسل اوجاڳن ۽ رڳو تنهنجي باري ۾ ئي سوچڻ جي ڪري وري مٿي ۾ تمام گھڻو سور پوڻ لڳو هوم. هڪ دفعو وري زندگيءَ گھڙيال جو سيل ڪڍڻ تي مجبور ڪيو هو پر ان پيري گھڙيال جي ٽڪ ٽڪ ۾ ڪجھہ فرق محسوس ٿي رهيو هو. ان وقت اها هٿوڙي جيئن نہ پر ڪهاڙي جيئن لڳڻ لڳي هئي. مٿي ۾ شديد سور پوڻ کان پوءِ رکي رکي ڪنن ۾ تڏي جهڙو آواز پڻ لڳندو هو.

"سُو.......... سُو.... سُو.........."

رات جي سانت ۾ اهو آواز وڏيڪ گھرو ٿيڻ لڳندو هو. اڪيون جيئن جو تئين سڙنديون رهنديون هيون، دل جي اڇل جي تہ ڳالھہ ئي نہ پڇ ...

گھڻي ئي سوچ ويچار ڪان پوءِ ان نتيجي تي پهتو هوس، تہ هڪ دفعو وري سائڪياٽرسٽ سان رابطو ڪرڻ گھرجي. سڄي رات ڪامڻ، لڇڻ ۽ تڙپڻ ڪان پوءِ صبح جو پوڻين ڏهين وڳي زيرو پوائنٽ تان

لطيف آباد ويندڙ پوائنٽ تي چڙهي وينو هوس. جيتوڻيڪ ننڊ نه پئي آئي، پر تنهن هوندي به اکيون بند ڪري ڇڏيون هيم. مون ڪجهه به ڏسڻ نه ٿي چاهيو ۽ سچ ته تو سوا ڄامشوري ۾ رکيو ئي ڇا هيو!؟
پندرهن منٽن کان پوءِ بس رڙهڻ لڳي هئي. جيتوڻيڪ اکيون بند هيم، پر تڏهن به چڱيءَ ريت خبر پئجي رهي هئي، ته هاڻي بس زيرو پوائنٽ کان هيٺ لٿي آهي، هاڻي لورز پوائنٽ کان پهتي آهي ۽ هاڻي سنڌالاجيءَ کان هاءِ وي ڏانهن مُڙي تيز تيز ڊوڙڻ لڳي آهي. ڇا ڪيان! توسان ۽ ڄامشوري سان منهنجو رشتو ئي اهڙو رهيو آهي!
چاليهين منٽن کان پوءِ بس گدو موڙ لطيف آباد نمبر 3 پهتي هئي. بس مان لهي ڪائوسجي جهانگير مينٽل هاسپيٽل جي گيٽ اندر داخل ٿيو هوس. سچ پڇاڻ ته اندر گهڙندي ئي منهنجو هنيان ٻڏي ويو هو. ذهني پيڙا ۾ ويتر واڌارو ٿي ويو هو. او. پي.ڊي وارڊ مان پرچي ڪٽائي. پٽيوالي کي ڏني، بينچ تي ويهي پٺ کي ٽيڪ ڏئي اکيون بند ڪري ڇڏيون هيم. طبعيت ڏاڍي خراب ٿي وئي هئي، دماغ سور کان ڦاٽي رهيو هو. ڇا ٻڌايانءِ! ته اتي منهنجو روح ڪهڙيءَ ريت ڇچرجڻ لڳو هو. ٻنهي طرفن کان ذهني مريضن جي روئڻ ۽ رڙيون ڪرڻ جا آواز اچي رهيا هئا، جن مون کي هڪ وڏي ڪرب جي ڏهڻ ۾ ڦاسائي ڇڏيو هو. ڪيئن ٻڌايانءِ! ته ڪيڏي بيقراري ٿي رهي هئي...
ڪلاڪ کن جي ان ڪربلا کان پوءِ منهنجو وارو آيو هو. ڊاڪٽر نوجوان ڊاڪٽرياڻين کي منهنجي ڪيس هسٽري چاڙهڻ لاءِ چيو هو. مون کين بابا جي ٻي شادي ڪرڻ کان پوءِ ڊپريشن ۾ وڃڻ ۽ پوءِ واري سڄي روئداد ٻڌائي هئي. پوءِ هڪٻئي ڏانهن منهن ڪري چيو هئائون: "سيويئر ڊپريشن...."
اهو مختصر جملو اڳ به ٻڌي چڪو هوس، جڏهن بابا ٻي شادي ڪئي هئي، ته ساڳيو جملو ان وقت جي ڊاڪٽر چيو هو.
پر ڪيئن ٻڌايانءِ! ته هن ڊپريشن جي اذيت ستن پاتالن کان به گهري ۽ ستن آسمانن کان به اوچي هئي. خاموشي سان وينو رهيو

هوس. ڊاڪٽر پرچيءَ تي دوائون لکي ڏنيون هيون، ۽ چيو هئائين ته پرسان واري ڪمري مان وٺو. پندرهن ڏينهن جون دوائون هيون. پندرهن ڏينهن تائين هاسٽل روم تي گهڻو ليٽيو پيو هوس. شايد انهن دوائن ۾ بيهوشيءَ يا ننڊ وارو عنصر گهڻو هو. اکين کُليل هوندي به ائين لڳندو هو ڄڻ ماڻهو بيهوش هجي پر خبر اٿئي انهيءَ حالت ۾ به منهنجي دل ۽ دماغ تنهنجيءَ ياد کان غافل نه هيا.

پندرهن ڏينهن کان پوءِ جيئن ئي وري بيهر چيڪ اپ لاءِ اسپتال ويو هوس، ته گيٽ ٽپندي ئي پنهنجي دوست عيني ملي وئي هئي. وڏيءَ خوش دليءَ سان پڇيو هئائين.

"تون...! هتي...؟"

مرڪي چيو هومانس:

"بس يار! مڙئي ٿورو چريو ٿي پيو آهيان."

مذاق ڪندي چيو هئائين:

"پر هتي ته گهڻا چريا ايندا آهن."

"ها ها ها..."

ٽهڪ ڏئي کلي پيا هئاسين:

بي دليءَ سان ئي سهي، توکان پوءِ اهو منهنجو پهريون ٽهڪ هو.

کلندي چيو هومانس:

"Very funny!"

"Thank you!"

هيءَ منهنجي بيحد پياري ۽ قابل احترام دوست هئي. پاڻ ٽئين سال ۾ هئاسين، ته هيءَ انٽر نيشنل رليشنس ۾ پريوئس سائيڊ کان پڙهڻ آئي هئي. هوءَ ۽ مان هڪ غير سرڪاري تنظيم (NGO) جي تربيتي ورڪشاپ ۾ مليا هئاسين. پوءِ جيئن جيئن ملاقاتن جو سلسلو شروع ٿيو هو ته اسان جو تعلق هڪ احترام سڪ ۽ پنهنجائپ واري رشتي ۾ تبديل ٿي ويو هو. عيني هڪ اهڙي ڇوڪري هئي، جنهن جي دوستي کان پوءِ ان ڳالهه ۾ يقين پختو ٿي ويو هوم، ته اسان جي فرسوده

سماج ۾ به ڪي ڇوڪرا ۽ ڇوڪريون هڪ ٻئي جا سٺا دوست ٿي سگهن ٿا. هوءَ منهنجي اهڙي دوستن مان هئي، جنهن جي ڪري دوستيءَ ۽ انساني رشتي جي پاڪائيءَ تي فخر ڪري سگهجي، پر اڄ جي دور ۾ اهڙا انسان تمام گهٽ آهن. اڻي ۾ لوڻ ڪان به گهٽ ...

اسپتال جي گيٽ اندر داخل ٿيندي پڇيو هئائين:

"هتي ڪيئن اچڻ ٿيو آهي؟"

"سنڌيا جي ڇڏڻ ڪانپوءِ مون کي سيويئر ڊپريشن ٿي پئي آهي يار...!"

هڪ نظر گهوري نهارڻ ڪان پوءِ چيو هئائين:

"پريشان نه ٿيءُ! ڪو مسئلو نه آهي. تون جلدي ٺيڪ ٿي ويندين."

هڪ ساهيءَ ڪان پوءِ چيو هئائين:

"مون به هن کي اُن ڇوڪري سان ڏٺو آهي. هڪ دفعو هن سان گڏ هئي، ته ملي به هئي. ڪائنس تنهنجو پڇيو به هيم، ته ٻڌايو هئائين. هاڻي هي منهنجو فيئانسي آهي، مان ان وقت تو لاءِ پريشان به ٿي هيم، تنهنجون پڇائون به ڪيون هيم، توکي فونون به ڪيون هيم پر تنهنجو نمبر بند هو."

هڪ لمحي لاءِ خاموشيءَ ۾ اکيتي وڃي ويا هئاسين. پوءِ چيو هئائين:

"تو لاءِ ڇوڪريون هزار پر هن توکي ڇڏي، سڀ کان وڌ پنهنجو نقصان ڪيو آهي..."

"خير، تون هتي ڪيئن آئي آهين؟"

"امي ۽ بابا ڪيڏانهن ويٺا هئا. گهر جي چاٻي منهنجي پيڻ بينش وٽ آهي، اُها ڪڻڻ آئي آهيان."

مذاق ڪندي چيو هومانس:

"اڇا ... هوءَ صفا ايڊمٽ ٿيل آهي ڇا؟"

"ها ها ها ....."

کلي پيا هئاسين. پوءِ چيو هئائين:

"نه يار! هتي ڊاڪٽر آهي."

"واهه! ڏاڍو سٺو."
"تون بہ هل. ان سان صلاح ٿا ڪريون."
"ها، اهو بهتر آهي."
پوءِ اسان سندس پيءُ ڏانهن ويا هئاسين. هن پنهنجيءَ پيءُ سان منهنجو تعارف ڪرايو هو تہ هن چيو هو:
"اڇا تہ اوهان آهيو منصور! جنهن جون ڪيترن ئي ڏينهن کان تعريفون پيون ٻڌجن!"
ان پنهنجائپ جي احساس تي خوش ٿي ويو هوس. عيني ڪيس منهنجي ڪيس هسٽري ٻڌائي هئي، پوءِ هن چيو هو:
"ادا! توهان بلڪل ٺيڪ آهيو ڪجهہ ڏينهن تي دوائون کائڻ سان اوهان جي ڊپريشن ختم ٿي ويندي آهي."
مون فقط مرڪي هاڪار ۾ ڪنڌ لوڏيو هو. هن وڌيڪ چيو هو.
"اسان جو سر آهي، ڊاڪٽر جميل حسين، حيدرآباد جو سڀ کان وڏو سائيڪياٽرسٽ آهي، پاڪستان ليول تي مشهور آهي، هن هاسپيٽل جو هيڊ بہ اهو آهي، ٿوري دير ۾ اچڻ وارو آهي. اوهان جو ان کان ٿا چيڪ اپ ڪرايون."
ڪجهہ وقت کان پوءِ جيئن ڊاڪٽر صاحب پنهنجي آفيس ۾ آيو هو تہ اسان بہ هن جي آفيس ويا هئاسين. عينيءَ جي ان سائيڪياٽرسٽ پيءُ ڊاڪٽر جميل حسين کي منهنجي ڪيس هسٽري ٻڌائي هئي. ان کانپوءِ ڊاڪٽر صاحب مون ڏانهن ڏسندي چيو هو:
"اوهان گهڻن ڏينهن ۾ ٺيڪ ٿيڻ ٿا چاهيو؟"
ڊاڪٽر صاحب جي ان سوال تي مرڪي پيو هوس، تہ هن چيو هو:
"هونئن تہ اوهان ٺيڪ ئي آهيو. پر هينئر ٺيڪ اوهان کي بيچيني محسوس پئي ٿئي، اها دوائون کائڻ سان ئي ختم ٿيندي ويندي. باقي پيو مسئلو اوهان کي سمجهڻو پوندو."

مان هن جون ڳالهيون ڌيان سان ٻڌي رهيو هوس. هن وڌيڪ ڳالهائيندي چيو هو:

ڏسو! هڪ ڳالهه ياد رکو. اسان جو سماج ڪيترن ئي نفسياتي مونجهارن جو شڪار آهي. هتان جي ماڻهن کي ڪيترين ئي محروميون آهن. ۽ هر ماڻهو پنهنجي محروميءَ جو حل چاهي ٿو. هر ماڻهوءَ کي ڪانه ڪا محرومي ضرور رهندي آهي، اها هڪ انساني فطرت آهي. اوهان جي محبوبا جي هڪ ئي محرومي هئي، تہ هن جو ننڍپڻ غربت ۾ گذريو هو. هن پنهنجيءَ ان محرومي مان نجات ٿي حاصل ڪرڻ چاهي. ۽ اها نجات هن کي اوهان ۾ نظر نہ آئي. جيستائين هن وٽ ٻيو آپشن نہ هو تيستائين هوءَ اوهان سان خوش هئي. پر جيئن هن کي پنهنجي ان محروميءَ مان ڪنهن ٻي هنڌ نجات نظر آئي، تہ هوءَ اوهان سان بيچين ٿي پئي.....“

وچ ۾ ڊاڪٽر بينش ڳالهائيندي چيو هو:

”ڪجهہ ڏينهن اڳ هتي هڪ نوجوان آيو هو هن جي هٿ ۾ هڪ مُنڊي هئي. ٻڌايائين پئي تہ هن هڪ ڇوڪريءَ سان پيار جو مڱڻو ڪيو هو. ۽ هوءَ اها ڇوڪري هئي، جنهن هن سان شادي نہ ٿيڻ جي صورت ۾ پنهنجن مائٽن کي خودڪشيءَ ڪرڻ جو ڇتاءُ ڏنو هو. هن ڇوڪريءَ جي هڪ ساهيڙي لنڊن پرڻجي وئي. جتان هوءَ هن کي انٽر نيٽ تي پنهنجا اتان جا فوٽوز پئي موڪليندي هئي. پنهنجي سهيليءَ جي آزاد زندگي ڏسي هن کي بہ لنڊن وڃي آباد ٿيڻ جي خواهش ٿي پئي. هن ڇوڪريءَ هن ڇوڪري کي چيو تہ شادي کان پوءِ مون کي لنڊن رهائڻو پوندئي. جيڪا ڳالهہ هن ڇوڪري جي وس ۾ ڪانہ هئي. ان ڪري هن ڇوڪريءَ کي اها محرومي ٿي پئي، هوءَ لنڊن جي ڪنهن بابوءَ سان لائنون لهڻ جي خواهش پنهنجي ان سهيليءَ سان ڪندي رهندي هئي. جنهن لنڊن ۾ رهندڙ هڪ ڇوڪري سان سندس شادي طئہ ڪرائي ڇڏي. جيڪا ڇوڪري هن لاءِ مرڻ لاءِ تيار هئي تنهن هن کي ڪا خبر پوڻ نہ ڏني ۽ چپ چپات ۾ شادي ڪري هلي وئي. جڏهن

جهاز ڪراچيءَ مان اڏامو تہ ڇوڪريءَ جي مالڪن هن ڏانهن مُنڊي واپس موڪلي ڏني ....“

"Oh! It's very shocking!"
"Yes, it's very shocking..."

ڊاڪٽر جميل حسين چيو هو:

"اهڙا ڪيترائي واقعا روز ٿين ٿا. ڪڏهن ڇوڪريون ڇوڪرن کي ڇڏي ٿيون ڏين، تہ ڪڏهن ڇوڪرا، ۽ ان ۾ هنن جو ڪوبہ ڏوهہ نہ آهي. هو پنهنجين پنهنجين محرومين جي هٿان مجبور آهن. ان ڪري هر ماڻهو کي ڪوشش ڪرڻ گهرجي تہ هو پنهنجي محروميءَ ۾ نہ ڦاسي.....“

مون ڪاڻ پنهنجي ليکي جملو ڇڏائجي ويو هو.

"اوهان صحيح ٿا چئو ڊاڪٽر صاحب!“

هن مون لاءِ پندرهن ڏينهن جي دوا تجويز ڪئي هئي. ۽ پوءِ وري چيڪ اپ لاءِ سڏايو هو ان سان گڏو گڏ عينيءَ کي منهنجي خيال رکڻ جي هدايت بہ ڪئي هئائين سچ پڇين تہ ان ڇوڪري کي هڪ پيرو ڏسڻ جي خواهش ٿي هيم، ۽ ان لاءِ ڪيترائي همدرديءَ وارا پاڻ اپري آيا هئا ....مان ڪيتري وقت تائين انسان جي ان محروميءَ واري جبلت جي باري ۾ سوچيندو ۽ افسوس ڪندو رهيو هوس....

**

(9)

خبر اٿئي! سائڪياٽرسٽ جي ان ڪنسلٽيشن ڪانپوءِ بہ منهنجي دل جي هر ڪنڊ ۾ تنهنجو ئي واسو هو. منهنجي دل جي هر ڌڙڪن ۾ تون ئي ڌڙڪي رهي هئينءَ. خبر اٿئي! ڪيترين ئي ماجرائون ۾ لقاءَ سمجهڻ کان پوءِ اڃان وڌيڪ مبهم ٿي ويندا آهن. تنهنجي هر عمل لاءِ منهنجيءَ دل ۾ عجيب قسم جون Justifications پاڻ ئي ٺهي وينديون هيون. تون مون کي ڏسي منهن ڦيري ڇڏيندي هئينءَ، هن سان خوش ٿي ٽهڪ ڏيندي هئينءَ، هُن جو هٿ پڪڙيندي هئينءَ يا مون کي ڏسي هن سان مذاق ڪندي هن کي ڪلهي تي ٿڦڪي هڻندي هئينءَ، تہ منهنجي دل ان عمل کي جسٽيفاءِ ڪندي چوندي هئي:

"اهو سڀ سنڌيا ان لاءِ ٿي ڪري، تہ جيئن مان ڪيس بيوفا سمجهي جلدي ڀلائي ڇڏيان ۽ ان درد مان نڪري اچان."

خبر اٿئي! تنهنجي ان عمل جي ڪري بہ توسان محبت ۾ اضافو ئي ٿي رهيو هو. نہ ڄاڻان ميڊيڪل سائنس منهنجي ان ڪيفيت کي ڪهڙو نالو ڏيندي!؟

هڪ ٻن ڏينهن کان پوءِ فيڪلٽيءَ کان نڪرندي عيني ملي وئي هئي. هن سان ٻه ڪلاس فيلوز به گڏ هيون. مرڪي هٿ ملائيندي پڇيو هئائين:

"طبعيت ڪيئن آهي!؟"

"بهتر آهي!"

"هونهه... گڊ! دوائون وقت تي کائيندو آهين؟"

"ها بلڪل ... اهو ڪم آهي، جيڪو پوري پوري وقت تي ڪندو آهيان."

"زبردست .... اسان ڪلاس وٺي ٿڪجي پيا آهيون. چانهه پيئڻ پيا وڃون. تون به هل."

"نه، ڪنهن ٻي پيري!"

"ٻي پيري ڇو؟ هل ته هاڻي ئي هلي ٿا چانهه پيئون."

سوچيو هوم، هن قسم جي مهربان دوست سان ڪهڙا ويهي نخرا ڪيان، ساڻن گڏ ويندي چيو هوم.

"هلو"

خوش ٿيندي چيو هئائين.

"That's like a good boy"

"Thank you"

اسان چارئي آرٽس فيڪلٽي جي ڪاٻي پاسي ٺهيل ڪينٽين جي ٻاهران وڃي ويهي رهيا هئاسين. هو ٻئي پاڻ ۾ ڪچهري ڪرڻ لڳيون هيون ۽ اسان ٻئي پاڻ ۾. عينيءَ پڇيو هو:

"هاڻي ظاهر آهي، هوءَ توکي ياد ته ايندي هوندي، پر ان جي ياد ۾ ڪا ڪمي آئي آهي؟"

ناڪار ۾ ڪنڌ لوڏيندي چيو هوم:

"اونهه هونهه .... سچ اهو آهي ته هوءَ مون کان هڪ پل لاءِ به نه ٿي وسري!"

"ڏس نه ....! توکي ئي ايڪسٽرا افرٽس وٺڻا پوندا. هوءَ ته هن سان خوش لڳي پئي آهي، خوامخواهه تون ئي رڳو پاڻ کي ڳاري رهيو آهين!"

"تون صحيح ٿي چئين عيني! پر مان ڇا ڪيان؟ جي هوءَ هر لمحي هر گهڙي مون کي منهنجي آسپاس محسوس پئي ٿئي! ساهہ کڻندي، دل ڌڙڪندي، اکيون بند ڪندي ۽ کوليندي رڳو هوءَ ئي مون کي نظر ٿي اچي. مون اڄ هن کي نہ ڏٺو آهي، پر تنهن هوندي بہ مان هن کي ڏسي سگهان ٿو تہ هن کي اڄ ڪهڙي رنگ جا ڪپڙا ۽ ڪهڙا سينڊل پاتل آهن، ڪيس ڪهڙو پرس ڪنيل آهي، هن اڄ سُرخي ڪهڙي رنگ جي لڳائي آهي ۽ اڄ هن وار ڪيئن ٺاهيا آهن..."

عينيءَ تجسس مان پڇيو هو:

"ٻڌاءِ! اڄ هوءَ ڪهڙا ڪپڙا پائي آئي آهي؟"

اسان جون اهي ڳالهيون ٻڌي سندس سهيلين جو ڌيان بہ اسان ڏانهن ٿي ويو هو:

"اڄ هوءَ سُوسيءَ جو ڦڪو وڳو پائي آهي. جيڪو اسان گڏجي هالا هٿنڊي ڪرافٽس شاپ تان ورتو هو. جنهن تي هن ڏاڍو سٺو پرت پريو هو ۽ ان تي هوءَ جرڪندڙ هيرن وارو سينڊل پائي آئي آهي، جيڪو اسان steemar shows صدر تان ورتو هو. ان تي هن کي ميرون رنگ جو ميڊيم سائيز پرس آهي ۽ هوءَ برائون رنگ جي سرخي لڳائي آئي آهي. آهہ..... ڇا تہ ٺهي ٿي ظالم.......!!"

عيني چپ ٿي مون کي ڏسڻ لڳي هئي! ۽ پوءِ ڏک مان پڇيو هئائين:

"اڄ تو واقعي هن کي نہ ڏٺو آهي؟"

"نہ"

"اڄ مون هن کي ڏٺو هو. هوءَ واقعي اهي ڪپڙا ۽ سينڊل پائي آئي هئي. پرس بہ اهو ئي هيس...."

"رڳو ايترو ئي نہ عيني! مان تہ روز اهو بہ ڏسندو آهيان، تہ هاڻي هوءَ ننڊ مان اٿي آرس ڀڃڻ لڳي آهي، هاڻي برش پئي ڪري، هاڻ تيار ٿي پنهنجي ڪمري مان نڪتي آهي، هاڻي مارئي هاسٽل جي گيٽ کان

نڪتي آهي، هاڻي گرلز جمنازيم ڪان پهتي آهي، هاڻي لورز پوائنٽ ڪان، هاڻي زيرو پوائنٽ ڪان، هاڻي فيڪلٽي ڪان وغيره وغيره ...."

هوءَ حيرانيءَ مان پڇڪي هئي:

"مان حيران آهيان، ڪو ڪنهن سان ايترو بہ پيار ڪري سگهي ٿو! مون تہ سمجهيو هو ماڻهو سڀ ڪان وڌيڪ پنهنجو پاڻ سان پيار ڪندو آهي ....."

"هاڻي تون ئي ٻڌاءِ! تہ ما ن ڇا ڪيان عيني! مان ڄاڻان ٿو تہ هوءَ هاڻي مون ڏانهن ڪڏهن واپس نہ ايندي، پر تنهن هوندي بہ مون کي هن جو ايڏو شديد انتظار ڇو آهي؟ فون جي هر گهنٽي تي مون کي ائين ڇو ٿو لڳي تہ ڄڻ هيءَ ان جي ڪال آهي؟ ايس ايم ايس جي رنگ ٽون تي بہ ائين ٿو ڀانيان تہ هي سنڌيا جو ميسيج آهي، هر اڻ ڄاتل نمبر جي مس ڪال تي ان ڪري ڪال بيڪ ٿو ڪيان تہ ڪٿي اها مس ڪال سنڌيا جي نئين نمبر تان نہ آئي هجي."

ڪجهہ گهڙين لاءِ اسان سڀ چپ ۽ اداس ٿي ويا هئاسين. عيني جي هڪ سهيلي پنهنجيءَ سهيلي کي چيو هو:

"ايڏو پيار ڪندڙ ماڻهوءَ کي بہ ڪو ڇڏي سگهي ٿو؟"

گهري سانت ڇانئجي وئي هئي. پوءِ مون ئي ان سانت کي ٽوڙيو، پنهنجي چپن تي مصنوعي مرڪ آڻيندي چيو هو:

"هلو هاڻي ڇڏيو بہ ان قصي کي! چانهہ پيئڻ لاءِ ڪو آيو آهي الاءِ نہ؟"

عيني چانهہ جو آرڊر وٺندڙ ڇوڪري کي اشارو ڪيو هو. پوءِ هن کي چانهين ۽ سموسن جو آرڊر ڏنو هئائين. ڪجهہ ئي منٽن ۾ سموسا ۽ چٽني اچي ويا هئا. سيني سموسو . سموسو کڻي ورتو هو. سموسو کائيندي عيني کي ڪجهہ ياد آيو هو.

"او.....ها!"

ان ڪان پوءِ مون کي ڏسندي چيو هئائين:

"ڪجهه ڏينهن ۾ اسلام آباد ۾ نوجوانن لاءِ جمهوريت جي موضوع تي هڪ تربيتي ورڪشاپ آهي. مان چاهيان ٿي ته تون ان ۾ ضرور شرڪت ڪر."

هن جي ڳالهه ٻڌي مون اڃان ان تي سوچڻ ئي شروع نه ڪيو هو ته زور ڀريندي چيو هئائين:

"هونئن به اهو تولاءِ هڪ سٺو موقعو آهي. ان بهاني تنهنجو ٿورو ماحول به مٽجي ويندو."

"ان لاءِ توکي ڪنهن ٻڌايو؟"

"مان ڪجهه ڏينهن اڳ ۾ ان ئي اداري جي هڪ ٽريننگ ۾ وئي هيس. هنن مون کي چيو هو ته هو ڪجهه ڏينهن ۾ ساڳي موضوع تي وري ٽريننگ ڏيندا. ان سلسلي ۾ مان هنن کي ڪجهه نوجوانن جا نالا موڪليان."

"مطلب ته مون کي ان ۾ وڃڻ گهرجي."

"ضرور وڃڻ گهرجي."

"ٺيڪ آهي، مان ويندس."

"زبردست ... مان اڄ ئي هنن کي تنهنجو نالو ۽ تعارف اي ميل ڪندس...."

"ٺيڪ آهي."

هڪ هفتي کان پوءِ هنن سڄو شيڊيول مون کي اي - ميل ڪري ڇڏيو هو. مون کي ڪراچيءَ کان جهاز ذريعي اسلام آباد وڃڻو هو جنهن جو ڪرايو ياڙون اتي هوٽل ۾ رهائش، ماني ٽڪي ۽ ڪجهه ربين جي صورت ۾ اعزازيو پڻ ڏيڻو ڪيو هئائون.

خبر ائٿي! ڪراچي ايئر پورٽ جي لائونج ۾ ويٺي، مون کي ياد پئي آيو ته اسان کي اسلام آباد ۽ ڪوهه مري گڏجي هلڻو هو. ان وقت مون کي ائين محسوس پئي ٿيو ڄڻ تون مون سان گڏ هجين. منهنجي کابي پاسي منهنجيءَ دل کي ٺيڪ ڏئي ويٺي هجين. ان وقت پنهنجون

اکيون بند ڪري ڇڏيون هيم. تون بلڪل ڇتائيءَ سان محسوس ٿي رهي هئينءَ.

خبر اٿئي! ان وقت مون بار بار سوچيو پئي تہ

"آخر مان تنهنجو ايڏو ديوانو ڇو آهيان؟ ڇو ٿو ڪيان توسان ايڏو پيار؟ ڇو......؟ ڇو.....؟ ڇو.....؟"

وري انهن سوالن جا جواب بہ پنهنجو پاڻ کي پاڻ ئي ڏئي رهيو هوس.

"تنهنجي بي پناهہ پيار جي ڪري.... تنهنجي چرين جيئن چاهڻ جي ڪري.... ۽ مون کي ديوانن جيئن پوڄڻ جي ڪري...."

ياد آيو هوم. هڪڙي ڀيري سينٽرل ڪينٽين جي گرلز پورشن ۾ ويٺا هئاسين، تہ وڏيءَ عاجزيءَ سان چيو هيئي:

"مُنا!"

"جيءَ جانان!"

"هڪ حمد مون کي ڏاڍو وڻندو آهي، ٻڌايانءِ؟"

"ٻڌاءِ!"

خوش ٿئي وئي هئينءَ. نڙي صاف ڪرڻ کان پوءِ مون کي تڪ ٻڌي ڏسندي ڳائڻ لڳي هئينءَ:

"يہ سب تمهارا ڪرم هي آقا، ڪہ بات اب تڪ بني هوئي هئہ

يہ سب تمهارا ڪرم هي آقا ..... ڪہ بات اب تڪ بني هوئي هئہ"

مرڪي ڏٺو هومانءِ. پڇيو هيئي:

"منهنجو آواز ڪيئن آهي؟"

پيار مان مرڪندي چيو هيو مانءِ:

"ماڪيءَ کان مٺو .... سپ کان سٺو..."

"هونهہ...."

خوش ٿيندي چيو هيئي:

"اهو تہ بي حمد مان ٿل طور ٻڌايو اٿمانءِ، هاڻي اصل حمد ٻڌ!"

""ٺيڪ آهي ٻڌاءِ."

ساڳي حمد جون اهي ٻه سٽون پڙهڻ کان پوءِ ديوانن جيئن مون کي ڏسندي هڪ ٻي حمد جون سٽون پڙهيون هيئي:

"تمهاري دامن سي نسبتين هين، تو پهر کيا ڪمي رهي گي
آپ نہ آقا ڀري هي هماري جهولي، ڀري هوئي هي ڀري رهي گي."

اهي سٽون پڙهي منهنجي سڄي هٿ کي چمي پنهنجين اکين تي رکيو هيئي. پيار واري انداز ۾ دانهو ڪندي پڇيو هو مانءِ:

"ڇوري! اهو ڪنهن کي پئي ڇوين!؟"

پنهنجين نيڻن جا ڇپر هيٺ ڪندي چيو هيئي:

"جنهن کي ڇوان ٿي، سو ٻڌي پيو...."

منهنجي ڪلهي تي ڪنڌ لاڙيءِ اکيون بند ڪري گهرو ساهہ کنيو هيئي. تنهنجي مُک تي ڏاڍا پرسڪون احساس اڀري آيا هئا. اهي ڳالهيون ياد ڪري مرڪي پيو هوس. خيال آيو هوم:

"ڪني هڪڙي! پوڄي پوڄي ديوتا ٺاهي وئي. هاڻي نہ منهنجا ڌرتيءَ تي پير آهن ۽ نہ آسمان تي ٽڪاڻو..."

وري سوچيو هوم:

"نہ هتان جو رهيم، نہ هُتان جو ايئن پيو لڳي، ڄڻ مان خلائن ۾ ڀٽڪندو هجان...."

ڪجهہ وقت کان پوءِ لائوڊ اسپيڪر تي جهاز ۾ وڃي ويهڻ جو اعلان ٿيو هو. پنهنجي بيگ جي هئنڊل ڇڪي، ان کي ريڙهيندو جهاز ڏانهن وڌڻ لڳو هوس، مون کي محسوس پئي ٿيو ڄڻ تون بہ مون سان گڏ گڏ هلي رهي آهين. پاڻ چيڪنگ جا سيئي مرحلا پار ڪري جهاز ۾ هلي ويٺا آهيون. مون کي دريءَ سان لڳ سيٽ ملي هئي. ياد آيو هوم. هڪ ڏينهن چيو هيئي:

"جانو!"

"جيءُ جانان!"

"جڏهن پاڻ جهاز ۾ چڙهون نـ! تـ پوءِ مون کي دريءَ واري سيٽ تي ويهارجان، پوءِ مان اتان هيٺ ڏسندي هلندس."

مرڪي چيو هو مانءِ:

"ٺيڪ آهي جانان! پوءِ اتان گڏجي هيٺ ڏسندا هلنداسين."

"ائي.... تون ڪيڏو سٺو آهين!؟"

"ڪيڏو...؟"

"تمام گهڻو، تمام گهڻو تمام گهڻو..."

اهي سڀ پياريون ڳالهيون ياد ڪري تمام گهڻو اداس ٿي ويو هوس.

جهاز جي سيٽ تي پاڻُ چڏي ڏنو هوم. اکيون بند ڪري وري هڪ اونهو ساهـ کنيو هوم. ڪجهـ وقت کان پوءِ جهاز ۾ سيٽ بيلٽ ٻڌڻ جو اعلان ٿيو هو. سمجهي ويو هوم، تـ جهاز ٽيڪ آف ڪرڻ وارو آهي. سيٽ بيلٽ ٻڌي اکيون بند ڪري ڇڏيون هيم. ڪجهـ منٽن ۾ جهاز رن وي تي ڊوڙي اڏڻ لڳو هو. مون ايئن محسوس پئي ڪيو ڄڻ تون جهاز جي اڏڻ تي خوش ٿي هيٺ نهاري رهي هجين. پنهنجين تصوراتي اکين سان ڏٺم پئي تـ تون ٻهڪي پئي آهين. جيڪي شيون مان ڏسي رهيو هوس، اهو ڄڻ تون مون کي ڏيکاريندي چئي رهي آهين:

"آئي منا! ڏس تـ شيون ڪيئن ننڍڙيون ٿينديون پيون وڃن .... آ ... عمارتون تـ ڏس، ڄڻ ماچيس جون تيليون لڳي رهيون آهن...."

تون اهو لقاءُ ڏسندي کلي پئين ٿي:

"هنهـ... هنهـ... هنهـ..."

تصور ۾ بـ توتي صدقي ٿيڻ تي دل ٿي چئي. ڪجهـ منٽن کان پوءِ ڄڻ تون چئي رهي آهين.

"اڙي! هي تـ رڳو خلا پيو نظر اچي...."

مرڪندي چوان ٿو:

"زبردست جنهن ۾ جهاز اڏي ٿو، توکي اهوئي نظر ٿو اچي...."

کلي چئين ٿي:

"ڪنا پٽان...."

اهو سوچي ئي اکيون بند ڪري سيٽ تي آهلي پوان ٿو. منهنجي تصور جي ڪهڪشائن ۾ رڳو تون ئي تون آهين ۽ مان توسان مختلف خواب ڏسندو رهان ٿو... ڪجهه وقت کان پوءِ هڪ خوبصورت ائير هوسٽس پرسان اچي مرڪي مخاطب ٿي هئي:

"ايڪسڪيوزمي سر!"

مون به کيس آڏر پائي مرڪ سان چيو هو:

"جي!"

هن عاجزيءَ مان هڪ ٽري مون ڏانهن وڌايو هو جنهن ۾ سينڊوچ، شاميون، بريڊ ۽ سلاد وغيره پيل هئا. جيتوڻيڪ ڪا خاص بک ڪا نہ لڳي هيم، پر تنهن هوندي بہ ڪائنس ٽري وٺي سندس ٿورا مڃيا هيم. ڪجهه منٽن کان پوءِ ساڳي ايئر هوسٽس ڪولڊ ڊرنڪ ۽ جوس کڻي آئي هئي. ڪائنس رڳو جوس ورتو هوم. انهن ئي شين سان مانجهاندو ڪري وري سيٽ تي ٽيڪ لڳائي آهلي پيو هوم. ويهن پنجويهن منٽن کان پوءِ وري سيٽ بيلٽ ٻڌڻ لاءِ اسپيڪر تان هدايت ڪئي وئي هئي. سمجهي ويو هوم، تہ جهاز اسلام آباد شهر جي حدن اندر داخل ٿي چڪو آهي. ڪجهه ئي منٽن ۾ اسپيڪر تان آواز آيو هو.

"سيني معزز مسافرن کي شهيد بينظير ڀٽو انٽر نيشنل ايئرپورٽ اسلام آباد پهچڻ تي ڀليڪار چئجي ٿو...."

شهيد بينظير ڀٽو جي نالي ٻڌڻ سان اداس ٿي ويو هوس. اهو سڄو منظر اکين اڳيان تري آيو هوم. جڏهن بي بيءَ جي شهادت تي تون سڏڪا ڀري رني هئينءَ. چڻ مان بہ روئي پيو هوس. سنڌ جي سڄي ڌرتيءَ تي قيامت صغريٰ جو ڏيک لڳو پيو هو هر سيني ۾ ماتم متو پيو هو. ان ڏينهن مون پٿر دل ماڻهن کي بہ بي بيءَ لاءِ اوڇنگارون ڏئي روئندي ڏٺو هو اهي ماڻهو بہ رنا پئي، جن کي هوندي روئڻ زيب نہ ڏيندو آهي. جهاز جي ڌڏڪي سان خبر پئي هئي، تہ اهو ليندنگ ڪري

چڪو آهي. موبائيل فون تي اسلام آباد جي فون نمبر تان ڪال آئي هئي. ڪال ڪٽندي چيو هوم:

"هيلو!"

"سائين اوهان اسلام آباد ايئرپورٽ پهچي ويا؟"

"جي ها، هاڻي هاڻي لينڊنگ ٿي آهي."

"زبردست! اوهان کي رسيو ڪرڻ لاءِ ٻاهر ماڻهو بيٺل آهي."

"وڏي مهرباني سائين ...."

"چڱو سائين، پوءِ ڳالهايون ٿا."

"ٺيڪ آهي سائين..."

"جهاز مان لهي، ارائيول گيٽ کان جيئن ٻاهر نڪتو هوس، ته ڏٺو هوم، هڪ شخص منهنجي نالي جو ڪارڊ کنيو بيٺو هو. مان جيئن سندس ويجهو ٿيو هوس، ته پڇيو هئائين.

"سر منصور صاحب؟"

"جي...."

منهنجو جي چوڻ ۽ هن جو منهنجي بيگ ۾ هٿ وجهڻ. گرم جوشيءَ مان مون کان بيگ وٺندي چيو هئائين:

"ويلڪم سر ويلڪم!"

"ٿينڪس."

هو منهنجي بيگ کي ريڙهيندو، تيزيءَ سان هلي رهيو هو. مان به ساڳيءَ رفتار سان سندس پنيان پنيان هلي رهيو هوس. ٻاهر ان هوٽل جي ڪار بيٺي هئي، جنهن ۾ منهنجي رهائش هئي. هو به ان ئي هوٽل جو ملازم هو. ڪار جيئن ئي ايئرپورٽ کان ٻاهر نڪتي هئي ته ٽريفڪ بند ڪرائي وئي هئي. منهنجي پڇڻ کان اڳ ئي هن ٻڌايو هو:

"ڪنهن وي. آءِ.پي کي گذرڻو هوندو!"

هلڪي طنزيه مرڪ نڪري وئي هيم. ڪار مري روڊ تي تيز تيز ڊوڙندي، پندرهن ويهن منٽن کان پوءِ موٽل ڊريم لينڊ پهتي هئي.

رسيپشن تي مون کان صحيح ونئي، روم جي چابي ڏئي ڇڏي هئائون. ساڳيو همراهه ڪمري تائين ڇڏڻ آيو هو اتي پهچي ڪيس ڪجهه ٽپ ڏني هيم. بيگ مان ٽرائوز ۽ ٽي شرٽ ڪڍي، اهي پائي هٿ منهن ڌوئي، بيڊ تي سمهي پيو هوس. ڪمرو ٿڌو لڳو پيو هو. ڪمبل ۾ ويڙهجي سيڙهجي سمهي پيو هوس. ڪجهه منٽن جي وقفي کان پوءِ تون وري منهنجي نيڻن ۾ لهي آئي هئينءَ. ڪيترو ئي وقت تنهنجون ڪيئي ڳالهيون ياد اچي رهيون هيم. ياد اچي رهيو هو گذريل سال آگسٽ جي آخر ۾ ٽر ۾ برسات پئي هئي، لاڙڪاڻي کان آيل ڪجهه دوست مون کي پاڻ سان گڏ زوري ٽر وٺي ويا هئا. ٻن ڏينهن کان پوءِ جڏهن مان يونيورسٽي پهتو هوس، ته سڀ کان اڳ توسان مليو هوس. توکي ڏسي حيران ٿي ويو هوس. تنهنجو رنگ ئي ڇڏائجي ويو هو. پرسان پهچندي ئي بي ساخته ڳالهائي وئي هئينءَ.

”تو ته ماکي صفا ماري ڇڏيو آ. هڪ ڏينهن منهنجو ساهه ڪڍي پوءِ سکيو ٿيندين....“

روئي پئي هئينءَ. ڳوڙها تيزيءَ سان وهي آيا هيئي، مارئي هاسٽل جي گيٽ کان پارڪ تائين ڪنڌ هيٺ ڪري هليا هئاسين، ۽ پوءِ هڪ ڪنڊڙي وٺي ويهي رهيا هئاسين. ان وقت مون کي تنهنجي بي ساخته اظهار تي ڏاڍو پيار آيو هو. تنهنجو لهجو نج اترادي ٿي ويو هو. مون کي جي جاءِ تي تنهنجي واتان لفظ ’ماکي‘ ٻڌي ڏاڍو مزو آيو هو.

”تنهنجن ڇنڊن دوستن ته منهنجو جيئڻ جنجال ڪري ڇڏيو آهي...“

”ها ها ها...“

منهنجي دوستن کي جو ڇنڊو چيو هيئي، ته ٽهڪ ڏئي کلي پيو هوس. مون کي کلندي ڏسي موڊ سٺو ٿي ويو هيئي ۽ منهنجي پيٽ ۾ زور سان آڱريون کُپائي ڪتڪتايون ڪڍندي چيو هيئي:

”کل! کل! اڃان به کلي مون کي ساڙ....!“

ڏاڍا ٿهڪ ڏئي کليو هوس. پوءِ هڪ لمحي لاءِ چپ ٿي مون کي ڏسندي رهي هئينءَ. جيئن توسان نظرون ملايون هيم ته دعا ڪئي هيئي:

"خدا ڪندو سدائين خوش هوندين!"

ٻي لمحي چيو هيئي:

"خبر اٿئي! تون مون کي ڪهڙي وقت سڀ کان وڌيڪ وڻندو آهين؟"

مرڪي پڇيو هومانءِ:

"ڪهڙي وقت؟"

"جڏهن تون کلندو آهين، ان وقت...."

مرڪي ڪنڌ لوڏيندي ڪيو هوم:

"هونهه..."

منهنجي هٿن ۾ هٿ وجهندي چيو هيئي:

"چڱو ٻڌاءِ! اتي مزو آيئي؟"

"ڪجهه خاص نه آيو."

"ڇو؟"

"توکان سواءِ خاص مزو ڪيئن ايندو جانان!؟"

تنهنجي چهري جو رنگ چٽو ٿي ڀهڪي پيو هيو، پڇيو هيئي:

"چڱو پلا تر ڪيئن لڳو؟"

"برساتن کان پوءِ تر مون کي ان ماڻهوءَ جيان لڳو جنهن جي من ۾ زمانن جون محروميون، بيوسيون ۽ بيحاليون هجن، ۽ ان جي سالن کان اداس رهندڙ مک تي هڪ اميد ڀري مرڪ اچي وڃي...."

ڪنڌ لوڏيندي چيو هيئي:

"هونهه...."

"پيو سڀ کان وڌيڪ مزو رهگو ٻن جڳهن تي آيو؟"

هاڪار ۾ ڪنڌ لوڏيو هيئي:

"مني شهر هڪ وڏيءَ پٽ جي هنج ۾ آهن. گاڏيءَ جيئن ان لاهيءَ تان هيٺ ڊوڙي لوڏي سان شهر پهتي هئي، تيئن ايئن پانيو هوم ڄڻ تون هيٺ ٻانهون کولي بيٺي هجين ۽ مان ڊوڙي اچي تنهنجي ڀاڪرن ۾ پيو هجان."

مرڪي ڪيو هيئي:

"هونهہ...."

"هيو مٺي شهر جي پرسان 'گدبيءَ' نالي هڪ وارياسي ٽڪري آهي، رات ٿيندي ئي جڏهن سڄي شهر جون بتيون ٻريون هيون، تڏهن ڏور ان ٽڪريءَ تان ايئن پئي لڳو ڄڻ مان ٻئين آسمان تي ويهي، پهرين آسمان جا ستارا ڏسندو هجان...."

"واهہ ڙي واهہ..... واهہ جي تشبيهہ ڏني اٿئي."

"اهو سڀ تنهنجو ڪمال آهي."

"منهنجو؟ اهو وري ڪيئن؟"

"اڙي يار! تنهنجي پيار ئي تہ منهنجي اها حس بيدار ڪئي آهي."

خوش ٿي وئي هئينءَ. ٻڌايو هو مانءِ.

"اڙي ها! يالوا. ڪارونجهر ۽ ڪاسبو بہ ڏٺا. سُٺا لڳا. خاص ڪري ڪاسبي ۾ مورن جي ٿهوڪن ۾ تون ڏاڍي ياد آئينءَ. ڪارونجهر جي هنج ۾ ان جي پراسرار سانت ۾ مون تنهنجا ٿهڪ ۽ ڳالهيون ٻڌندي محسوس ڪيا هئا. اتي مون عهد ڪيو هو تہ توسان گڏجي ٿرپاڪر ضرور گهمندس..."

منهنجون ڳالهيون ٻڌي تنهنجي چهري تي سرخ رنگ اڀري آيو هو. پيارمان ڏسندي چيو هيئي:

"ڪنا! ڏاڍو پيار ڪندو آهين نہ مون سان؟"

نخرو ڪندي ناڪار ۾ ڪنڌ لوڏيندي ڪيو هوم:

"اونهن ... هونهہ..."

ڪلي ٻانهن منهنجي ڪنڌ ۾ ورائي زور ڏيندي چيو هيئي:

"هئہ ت....! بيهہ تہ ٺاهيانءِ ٿي...."

"ها ها ها...."

ٽهڪ ڏئي ڪلي پيا هئاسين:

اهي ڳالهيون ياد ڪري وري اداس ٿي ويو هوس. ڪمبل ۾ ويڙهجي سيڙهجي سمهي پيو هوس. ۽ ڪجهه به ياد ڪرڻ نه چاهيو هوم. پر منهنجو وس، مون تي ڪٽ پئي هليو:

ٻي ڏينهن صبح جو نائين بجي تيار ٿي ٽريننگ هال پهتو هوس. 'يو' شيپ ۾ ٽريننگ ٽيبل تي هڪ ڪرسيءَ اڳيان منهنجو نالو لکيل هو. ان تي وڃي ويهي رهيو هوس. سوا نائين وڳي تائين تقريبن سڀئي اچي ويا هئا. ساڍي نائين بجي سيشن شروع ٿي ويو هو.

جانان! 64 سال گذرڻ کان پوءِ به پنهنجي پياري پاڪستان جي پڙهيل لکيل ماڻهن جا رويا جمهوري نه ٿيا آهن. ان حوالي کان ان اداري جي ٽرينرس سخت محنت ڪئي، پر اسان جي ذهنن تي ڪيترن ئي زمانن جي دز پيل آهي، جيڪا ايترو آسانيءَ سان لهڻ واري نه آهي.

ٽي ڏينهن بحثن مباحثن ۾ گذري ويا هئا. جيئن پاڪستان هڪ گهڻي قومي ملڪ آهي، تئين ان ٽريننگ ۾ گهڻا گروپ ٺهي ويا هئا. ان ٽريننگ جي هر سيشن ۾ ڪيتراڻي قومي، وفاقي ۽ مالياتي تضاد ڏسڻ وٺان هئا.

ٽي ڏينهن اسلام آباد ۾ قيام ڪرڻ کان پوءِ ڪوهه مري ويو هوس. جنهن کي پاڻ گڏجي گهمڻ جو خواب ڏٺو هو. هوٽل ٻاهران راولپنڊي لاءِ ٽيڪسي ڪرائي هئي. ٽيڪسي وچٿري رفتار سان اسلام آباد جي صاف شفاف روڊن تي ڊوڙي رهي هئي، ڪجهه ئي منٽن کان پوءِ ٽيڪسي راولپنڊي پهچي رهي هئي. الاءِ ڇو بي بيءَ جي شهادت کان پوءِ هن شهر جي تصور سان ساهه منجهڻ لڳو هو. سيٽ کي ٽيڪ ڏئي اکيون بند ڪري ڇڏيون هيم. ڪجهه منٽن کان پوءِ جڏهن ٽيڪسي ڊائيوو بس اڏي تي پهتي هئي، ته ڊرائيور چيو هو:

"جي سائين! بس اسٽينڊ پهچي وياسين."

"مهرباني"

ڪيس پاڙو ڏئي بيگ ڪٽي اندر پهتو هوس. پندرهن منٽن کان پوءِ ستين بجي بس ڪوهه مريءَ لاءِ رواني ٿيڻي هئي. بس ۾ دريءَ واري پاسي ويهندي دل مان نڪري ويو هو:

"ڪاش! تون ۽ مان گڏجي ڪوهه مري هلي سگهون ها!"

بس پوري ستين وڳي اتان رواني ٿي هئي. جيڪا ڪجهه ئي منٽن کان پوءِ خوبصورت مري روڊ تي ڊوڙڻ لڳي هئي. ان وقت مون کي ائين پئي لڳو ڄڻ مان پاڪستان ۾ نه پر يورپ جي ڪنهن سر سبز ملڪ ۾ سفر ڪندو هجان. بس هوسٽيس آئي هئي ۽ گانا ٻڌڻ لاءِ هيڊ فون ڏئي وئي هئي. هيڊ فون ڪنن ۾ لڳائي هيم. ته هڪ پراڻي پاڪستاني فلم جو ڏاڍو سٺو گانو هلي رهيو. جنهن جا ٻول هئا:

"بانٹ رها تها جب خدا ساري جهان کي نعمتين
اپني خدا سي مانگ لي، مين ني تيري وفا صنم.."

ياد آيو هو ته پنهنجي خدا کان ته ان وقت مون به رڳو تنهنجي وفا ۽ تنهنجي خوشي گهري هئي ... پر هي ڇا ٿي ويو ...دعا ڪيئن بد دعا ٿي لڳي!؟ ان گاني جا وڌيڪ ٻول ٻڌجي رهيا هئا:

"لوگ يهان تيري ميري پيار کو آزمائين گي
تجهه کو الگ ستائين گي مجهه کو الگ ستائين گي
اپنا مگر هي فيصلا، هونگي نه هم جدا صنم!"

دل ئي دل ۾ چيو هو مان:

"ماڻهو جڏهن پنهنجي خلاف سازشون ڪن ها، توکي ۽ مون کي ستائن ها، ته انهن کي به پڇي پئون ها، پر انهن سيني ڳالهين کان اڳ ئي تون مون کي ڇڏي وئينءَ ڪني ...!"

ڪنن مان هيڊ فون لاهي پنهنجي هنج ۾ رکي ڇڏي هيم. ۽ اداسيءَ مان ڪاٻي پاسي نهاريو. مارگلا جا سر سبز پهاڙ ڏسي رهيو هوس. تون منهنجي ڀر ۾ ويٺي هجين ها، ته مون کي ضرور چئين ها:

"آئي جانو! اهي پهاڙ ته ڏس ڪيڏا خوبصورت آهن."

تنهنجي ان حيرانگيءَ تي يقينن مرڪي پوان ها، ۽ ان ئي ڪيفيت ۾ توکي چوان ها:

"ها جانان! واقعي ڏاڍا خوبصورت آهن."

ڪلنڌي ڪرين ها:

"هونهه..."

سوچيم پئي، تنهنجي هجڻ سان، هن سفر جو چا تہ مزو هجي ها! پاڻ ڪلندا، مسڪرائيندا ۽ مستيون ڪندا هلي ڪوهہ مري پهچون ها، مون کي محسوس ٿيڻ لڳو هو ڄڻ تون ۽ مان ڪلندا ، مسڪرائيندا فطرت جي حسين نظارن کي ماڻيندا ۽ انهن جي حسن تي حيران ٿيندا، گڏجي سفر ڪري رهيا آهيون. بس پنهنجي پوريءَ رفتار سان ور وڪڙ پهاڙي رستا پار ڪندي اڳتي وڌي رهي آهي. پنهنجي ٻنهي پاسن کان ڇهچ ساوا پهاڙي سلسلا آهن. ڏگها ڏگها آسمان سان ڳالهيون ڪندڙ وڻ آهن. انهن وڻن جي وچ ۾ پهاڙن تي ڪاٺ جون ٺهيل جهوپڙيون آهن، اهي سڀ فطري نظارا ڪندي تون منهنجو اوچتو ڌيان ڇڪائيندي چوين ٿي:

"آئي جانو ....! هو ڏس! هُن پهاڙيءَ تي، هوءَ ڪاٺ جي جهوپڙي ڪيڏي نہ خوبصورت پئي لڳي!"

مرڪندي چوان ٿو:

"ها جانان! واقعي ....! ڏاڍي خوبصورت پئي لڳي."

"آئي .... مُنا! هُو ڏس! هن پهاڙيءَ تي ڇيلڙو ڪيڏو پيارو ٿو لڳي!"

"واهہ! ها يار ....!

"ايئن نہ!"

"ها بلڪل"

"وڄُ!! جهوپڙيون تہ ڏس! ڪي هيٺ ڪي مٿي، اجان بہ ڪي مٿي، اجان بہ مٿي، تہ ڪي وري صفا هيٺ ...."

"هونهہ... اهوئي تہ انهن جو حسن آهي."

هلندي هلندي سج لهي چڪو هو. خبر ئي نہ پئي هئي تہ سج ڪهڙي پهاڙي پويان لهي ويو. سج لهڻ کان پوءِ اهي جهوپڙيون ٽانڊاڻن جيئن ٻري پيون هيون. سوچيو هوم، تون چئي رهي آهين:

"هڪ ڳالهہ اٿئي."

"ڪهڙي؟"

"هيڏو هيٺ مٿي ۽ ڏکين ڏکين جڳهين تي هجڻ جي باوجود بہ سڀني جهوپڙين ۾ بجلي آهي."

"ها يار! اها ڏاڍي سٺي ڳالهہ آهي."

"پر پاڻ وارن سڌن سنئون ڳوٺن ۾ بہ اڃان تائين بجلي ڇو نہ پهتي آهي؟"

"هڪ ڏينهن پهچي ويندي جانان!"

"اڃان ڪڏهن پهچندي جانو!؟ ايڪويهين صدي پئي هلي."

"بس رڳو اسان نندڙڪن جو ڪو ڏٺي سائين پيدا ٿيڻ ڏيو! پوءِ ڏسجانءِ تہ ڪيئن ٿي بجلي پهچي....!"

طنزيہ مرڪي پئين ٿي.

بس سرسبز اوچن پهاڙن تان ورن وڪڙن واريون چاڙهيون چڙهندي اڳتي وڌي رهي هئي. ٽانڊاڻن جيئن ٻرندڙ جهوپڙيون جيتريون هيٺ ڇڏيندا پئي وياسين. اوتريون وري سامهون اچي رهيون هيون. اندازن اڌ ڪلاڪ کن پوءِ بس پنهنجي اڏي تي هلي بيٺي هئي. بس مان لهي پرسان ئي مال روڊ ڏانهن وڌڻ لڳو هوس. ڪوهہ مريءَ ۾ ڏاڍي رش لڳي پئي هئي. بلڪل ايئن جيئن سنڌ يونيورسٽيءَ جي انٽري ٽيسٽ ۾ ٿيندي آهي. ڪجهہ ئي منٽن ۾ مال روڊ پهچي چڪو هوس. مال روڊ قسمين قسمين ماڻهن سان پريو پيو هو. سڄو مال روڊ لائيٽن سان روشن لڳو پيو هو. دڪانن تي پيهہ لڳي پئي هئي. منهنجي چئني پاسي ڪيترائي هوٽل هئا. پلو ٿٿي انهن اين. جي. اوز وارن جو جن ٽريننگ بہ ڪرائي، رهائش ۽ ماني بہ ڏني ۽ ڪرائي سان گڏ بہ ٿي

هزار روپيا بہ ڏئي ڇڏيائون. هڪ نظر چوڌاري ڦيرائي هوٽلن جي ٻاهرين ڏيک مان انهن جي مهانگي هجڻ جو اندازو پئي لڳايم، تہ هڪ شخص اچي پڇيو هو:

"اوهان کي هوٽل ۾ ڪمرو گهرجي؟"

هن جي مٿاڇري جهڙتي وٺندي هاڪار ۾ ڪنڌ لوڏيو هوم، تہ چيو هئائين:

"هي سامهون وارو هوٽل ڏاڍو سٺو آهي ۽ ريٽ بہ مناسب اٿس..."

هوٽل ٻاهران ڏسڻ ۾ چڱو لڳو هوم، پوءِ هاڪار طور مرڪيو هوس. هن منهنجي بيگ ۾ هٿ وجهي چيو هو:

"اچو سر!"

ضروري لک پڙهہ کان پوءِ هنن مون کان ڊپازٽ طور هڪ هزار رپيا ورتا هئا. پوءِ ساڳيو ماڻهو ڪمري تائين بيگ کڻي هليو هو جيڪو ان ئي هوٽل جو ملازم هو. ڪمري ۾ بيگ رکي ويو پئي تہ مون کيس ڪجهہ روپيا نذراني طور ڏنا هئا. ڪپڙا بدلائي هٿ منهن ڌوئي، اچي بيڊ تي ڪريو هوس. منهنجي نظرن ۾ رڳو تون ئي تون هئينءَ. وري سوچيو هوم: ڪاش! تون بہ مون سان گڏ هجين ها، تہ جيڪو ڪوهہ مري گڏجي گهمڻ جو خواب هو تنهن جي اڄ سندر سائيان تي پئي ها! مان هيئن بي حال ٿي بيڊ تي نہ ڪران ها، پر توسان گڏ ڪافي دير تائين هيٺ مال روڊ تي آوارگي ڪيان ها. پر اهو خواب بہ ٻين ڪيترن ئي حسين خوابن جي نہ ملندڙ سائيائن جيئن اڌورو ئي رهجي ويو...

ڪجهہ وقت ايئن ئي بيڊ تي پيو رهيو هوس، پوءِ اچي دري اڳيان بيٺو هوس، جيڪا مال روڊ ڏانهن کلي رهي هئي. مال روڊ تي ڪيترائي ڇڙا نوجوان، نوجوان ڇوڪريون، خوبصورت جوڙا ۽ ڪيئي ڪٽنب مزي سان گهمي ڦري رهيا هيا. انهن سيني کي ڏسي پنهنجيءَ اڪيلائيءَ جو ويتر احساس وڌي ويو هو ۽ اداسيءَ ۾ ڪافي واڌارو ٿي ويو هو. لائيٽون بند ڪري اچي بيڊ تي ڪريو هوس.

ٻي ڏينهن ڪڇڙيءَ منجهند ڏاري ننڊ مان اٿيو هوس. مٿي ۾ سور پئي محسوس ٿيو. ان وقت تنهنجا پٽ پٽيهر هٿ ياد پيا هيم. تنهنجي ان ريشمي هٿن جي ڇهاءَ سان ئي مٿي جو سور دور ٿي ويندو هو. بيڊ تان اٿي ڪمري جون لائٽيون ٻاريون هيم. پردو هٽائي مال روڊ تي هڪ نظر وڌي هيم. ساڳي رش لڳي پئي هئي. برش ۽ شيو ڪري وهنجي سهنجي تيار ٿي مال روڊ تي لهي آيو هوس. سڄو آسمان ڪڪرن سان ڍڪيو پيو هو. هلڪو هلڪو سيءُ محسوس ٿي رهيو هو. اتي ئي هڪ ريسٽورنٽ تي ناشتو ڪري چانهه پي، ڪشمير پوائنٽ ڏانهن وڃڻ لڳو هوس. رستي ۾ هڪ ڪيٿولڪ چرچ هو جنهن جي در تي ڪيٿولڪ عيسائي سستي اگهه ۾ بائيبل وڪڻي رهيا هئا. انهن ۾ هڪ سنڌي ترجمي وارو بائبيل بہ پيو هو. ان کي ڪڻي ڏٺو هوم، تہ ڪيٿولڪ عيسائي پڇيو هو.

”اوهان سنڌي آهيو...؟“

مرڪي هاڪار ۾ ڪنڌ لوڏيو هوم تہ چيو هئائين:

”سنڌي وڏا امن پسند ۽ پيارا ماڻهو آهن. سنڌ ۾ رهندڙ اسان جي ماڻهن سان ڪڏهن بہ ڪو مسئلو نہ ٿيو آهي.“

سندس ٿورا مڃيندي چيو هوم:

”سنڌ جا ماڻهو ڪٿي ڪهڙي بہ مسلڪ سان تعلق رکندا هجن، پر انهن جي رڳن ۾ تصوف، ويدانت ۽ انسان دوستيءَ جو فڪر آهي. ان ڪري هو ڪنهن بہ انسان کي پاڻ کان الڳ نٿا سمجهن.“

”واهہ جي واهہ.....“

”سنڌ ۾ اڄ تائين ڪو بہ مذهبي ۽ فرقيوارانہ فساد ناهي ٿيو. نہ ئي هڪ ٻئي جي عبادت گاهن تي حملا ڪيا ويا آهن. اتي سڀ ڪو هڪ ٻئي جي عقيدن ۽ نظرين جو احترام ڪري ٿو. اتي جيڪا آزادي هڪ عيسائي کي چرچ وڃڻ جي آهي، ساڳي هڪ هندو کي مندر ۽ ٻي مسلمان کي مسجد ۾ وڃڻ جي آهي....“

"جي، اوهان بلڪل ٺيڪ پيا فرمايو..."

"پر پياري پاڪستان جي نهڻ ڪان پوءِ سنڌ جي گاديءَ جي هنڌ ڪراچيءَ ۾ ٻاهران آيل پناهگيرن جي ڪري سنڌ جي ان عظيم ورثي کي ڇيهو رسائڻ جون سازشون ٿينديون رهن ٿيون..."

"جي، اوهان صحيح ٿا چئو ڪراچيءَ ۾ وڌندڙ تنگ نظري هر لبرل ماڻهوءَ لاءِ وڏو چيلنج ٿي وئي آهي."

ان عيسائيءَ سان به ٿي منٽ خوش دليءَ سان خير عافيت ڪري اڳتي وڌڻ لڳو هوس، ته اوچتو ئي اوچتو گمرو ڪوهيڙو ڇانئجي ويو هو. ايڏو گمرو ڪوهيڙو مون اڳ ڪڏهن نه ڏٺو هو. هَٺَ هٺَ کي ڪونه پئي ڏٺو. اسپيڪر تان اعلان ٻڌڻ ۾ آيو هو ته جيڪو جتي آهي، اتي ئي ويهي رهي، نه ته ٻي صورت ۾ پهاڙيءَ کان هيٺ ڪري سگهي ٿو. مان به اتي چپ چاپ ويهي رهيو هوس. ڪجهه ئي منٽن کان پوءِ جيئن هلڪو هلڪو ٿي ڏنڌ ٿٽو هو ته منهنجي اڳيان هڪ نوجوان جوڙو پاڪرن ۾ ٻڪيو ويٺو هو. کين دنيا جهان جي ڪا پرواهه نه هئي. اوچتو ئي اوچتو مال روڊ تي سيٽيون وڄڻ شروع ٿي ويون هيون. ڪٿان آواز آيو هو:

"اوئي جيئو..........."

منهنجي دل مان به نڪر ي ويو هو.

"زنده باد....."

انهن کي ان حالت ۾ ڏسي ڏاڍي خوشي ٿي هيم. شايد هنن ۾ پنهنجو پاڻ نظر آيو هوم. سوچيو هيم: جيڪڏهن تون مون سان گڏ هجين هان ته هي موقعو ايئن وڃائڻ نه ڏين ها ۽ هن نوجوان جوڙي جيئن مون سان ٻڪي ويٺي هجين ها. وري گهري اداسيءَ جي پاڪر ۾ اچي ويو هوس. هيٺ مٿي پهاڙيون ۽ انهن مٿان جهوپڙيون ڏسندو وڃي ڪشمير پوائنٽ پهتو هوس. جتي ڪيترائي جوڙا، خاندان ، نوجوانن جا ٽولا ۽ مون جهڙا اڪيلا فرد اڳ ئي موجود هئا. هر ڪنهن جي من ۾

ان فطرتي منظرن کي ڏسڻ جي پنهنجي اک ۽ محسوس ڪندڙ دل هئي. مان سفيد پوش برفيلي پهاڙي کي ڏسي رهيو هوس. پانيو هوم تہ تون مون سان گڏ آهين ۽ انهن پهاڙن کي ڏسندي خوشيءَ گاڏڙ تجسس مان چئين ٿي.

"آئي ... منا! هن خوبصورت پهاڙن جو حسن ۽ دلڪشي تہ ڏس ..."

تنهنجون اکيون چمڪي پون ٿيون. چپ مرڪي پون ٿا ۽ چهرو ٻهڪي پوي ٿو ۽ ان خوبصورت پهاڙن کي هڪ طرف کان ٻي طرف تائين، جيتري پنهنجي نظر وڃي سگهي ٿي، ڏسي حيران ٿي وڃين ٿي، ۽ ان حيرانيءَ ۾ تمام گهڻي خوشي ۽ ٻيا پيارا احساساتي رنگ آهن. تنهنجو ساڄو هٿ منهنجي کابي هٿ ۾ آهي ۽ تون منهنجي دل واري پاسي ٿوري جهڪيل آهين. تنهنجا خوبصورت، گهرا ۽ پيارا نيڻ اهي دلڪش نظارا ڪرڻ کان پوءِ اوچتو ئي اوچتو منهنجي نيڻن سان ملي وڃن ٿا. تون ڪو پل مون کي ڏسندي رهين ٿي ۽ پوءِ لکين ڪروڙين پيرا ڪيل ڳالهہ وري چئين ٿي:

"تون ڏاڍو ڪنو آهيان جانو! مان توسان صفا بہ پيار نہ ڪندي آهيان."

پوءِ مان بہ توکي ساڳي انداز ۾ چوان ٿو:

"تون بہ ڏاڍي ڪني آهين جانان! مان بہ توسان صفا بہ پيار نہ ڪندو آهيان."

تون کلي پئين ٿي ۽ کلندي پنهنجي ساڄي ٻانهن منهنجي 35 سائيز جي موٽي چيلهہ ۾ ڦيري ڇڏين ٿي، ۽ ڪلهي تي ڪنڌ رکي چوين ٿي:

"آءِ لو يو ڪنا! تون مون کي ڏاڍو پيارو آهين، ڏاڍو ڏاڍو ۽ ڏاڍو پيارو آهين."

مان بہ ساڳي انداز ۾ ساڳيو جملو ورجايان ٿو:

"آ لو يو ڪني! تون بہ مون کي ڏاڍي پياري آهين، ڏاڍي ڏاڍي ۽ ڏاڍي پياري آهين."

"هَلُ ڪوڙا .....!"

اهو چوڻ ڪانپوءِ مون کي زور سان چنبڙي پوين ٿي.

پوءِ اتان چيئر لفٽ تي چڙهڻ لاءِ ان پاسي وڃان ٿو. تون بہ مون کي مون سان گڏ محسوس ٿي رهي هئينءَ. بلڪل جيئرو جاڳندو احساس ٿي رهيو هوم: تہ پاڻ گڏجي چيئر لفٽ ۾ چڙهيا آهيون, هڪ ٻئي جي هٿن ۾ هٿ ڏئي ويٺا آهيون. لفٽ ٿورو اڳتي هلي آهي, پاڻ ٻهڪي پيا آهيون. لفٽ ٿورو اڳيرو ٿي آهي. پاڻ هيٺ نهارڻ لڳا آهيون. ٿورو اڳيرو ٿيڻ کان پوءِ وڻ ڪجهہ هيٺ ٿي ويا آهن, ڪجهہ وڌيڪ اڳيرو ٿيڻ کان پوءِ پاڻ چڱي خاصي اوچائيءَ تي پهچي ويا آهيون. هلندي هلندي نيٺ ايئن پائنجي رهيو آهي, جڻ پاڻ اڏند کٽولي تي ويٺا هجون, هيٺ ڏسون ٿا, تہ تون چئين ٿي:

"جانو! روڊ تہ ڏس, ايئن ٿو لڳي جڻ ڪنهن پينسل سان لائين ڪڍي هجي!"

"هونهہ.... واقعي!"

اسان تمام وڏي اوچائيءَ تي پهچي چڪا آهيون. اڳين ۽ پٺين چيئرز تي ويٺل ماڻهن ۾ خوف طاري ٿي ويو آهي. تون وڏي بهادريءَ سان وڏي آواز ۾ چئين ٿي:

"منصور! آءِ لو يو..."

چوڌسائن مان پڙاڏا گونجڻ لڳن ٿا.

"منصور! آءِ لو يو.... منصور! آءِ لو يو.... آءِ لو يو..."

ان کان پوءِ مان بہ ساڳي آواز سان چوان ٿو.

"سنڌيا! آءِ لو يو....."

چوڌسائن مان ساڳيا پڙاڏا گونجڻ لڳن ٿا.

"سنڌيا! آءِ لو يو..... سنڌيا! آءِ لو يو..... آءِ لو يو....."

اهي پڙاڏا ٻڌڻ کان پوءِ ٻين ۾ بہ اتساھہ جاڳي ٿو ۽ انهن مان بہ ڪيترائي پنهنجن پرين پيارن جا نالا وٺي آءِ لو يو جا نعرا لڳائڻ شروع ڪن ٿا.

سچ تہ تون ڏاڍي بهادر هئينءَ. توکي ڪنهن شيءِ کان بہ ڪوبہ ڊپ ڊاءُ نہ ٿيندو هو. مون ڏٺو هو. تہ سامهون اينڊز چيئرز ۾ ويٺل ڪيترائي نوجوان جوڙا هڪ ٻئي ۾ گم لڳا پيا هئا. چيئرز لفٽ تان لهي، پنهنجي ڪاٻيءَ ٻانهن کي ڇهيو هوم، سچو برف ٿي چڪو هوس. پنهنجي وجود جو بار ڪنهن ڀاري ڇپ جيئن لڳڻ لڳو هوم. جسم مان سٽ ئي ڇڏائجي ويو هو. ساٽن ساٽن قدمن سان هوٽل ڏانهن واپس وريو هوس. هوٽل پهچي بيحال ٿي بيڊ تي ڪريو هوس. دل ۾ اٿاھہ درد، نڙيءَ ۾ سڏڪا ۽ اکين ۾ ڳوڙها ڦاسي پيا هئا. ڪجهہ دير کان پوءِ پنهنجو بيگ کڻي واپس وريو هوس، جيتوڻيڪ مون کي اتي اجان رهڻو هو. ايوبيہ ۽ نٿيہ گلي تائين وڃڻو هو پر نہ ڄاڻان ڇو ڄامشورو پاڙ ڏانهن ڇڪي رهيو هو.

”ڪني! ڏس تہ ڪيئن تون منهنجي ساهن، احساسن، جذبن، امنگن ۽ سموري خيالن ۽ خوابن ۾ سمائجي ويل آهين! هاڻي تون ئي ٻڌاءِ، مان ڪٿي بہ هوندس، ڪو توکان پري هوندس ڇا ....؟!“

(10)

ڪوھ مريءَ مان موٽندي پنڊيءَ تائين تقريبن سڄو رستو اکيون بند ڪري ڇڏيون هيم. جهاز جي ٽائمنگ تبديل ڪرائي اتان رات جي فلائيٽ ۾ ڪراچيءَ لاءِ نڪري پيو هوس. اها رات ڪراچيءَ مراد وٽ رهي، ٻي ڏينهن صبح جو ڄامشوري لاءِ نڪري پيو هوس. فائنل ييئر جي ٻهرين سيمسٽر جي امتحان جا فارم ڀرجي رهيا هئا. مان امتحاني فِي جو چالان جمع ڪرائڻ اي سي. ٿو واري حبيب بينڪ جي بوٿ ويو هوس، ڏٺو هوم ته يونيورسٽيءَ جا هزارين شاگرد ۽ شاگرديائيون پنهنجي فِي جمع ڪرائڻ لاءِ پهتل هئا. اهو ٻهريون ڀيرو هو جو مان اڪيلو چالان جمع ڪرائڻ ويو هوس. گذريل سيمسٽر جي امتحاني فِي جمع ڪرائڻ وارو واقعو ياد اچي ويو هو.

ياد اٿئي! سڪيورٽي گارڊ کي ڏسي حيرت مان چيو هيئي:

"يار! هي ڪمينو ته ڇوڪرين کي غلط جڳهين کان ڌڪا پيو ڏي"

مون هن کي ڏسندي چيو هو:

"اڇا...."

هن کي هڪ ٻه منٽ جاچڻ کان پوءِ چيو هوم:

”ها يار! تون صحيح پئي چئين!“

”پوءِ؟“

”هاڻي هيئن ڪر! ان ڪميني جي پرسان پهچي فل دابي سان هڪل ڪري چئيس، ڌڪا چو ٿو ڏين ذليل!“

ٽورو مرڪي چيو هيئي:

”نہ بابا نہ. جهيڙو ٿي پوندو.“

”ڪونہ ٿو ٿي جهيڙو هي بيغيرت ابوجهن لاءِ شينهن هوندا اٿئي. هن ڪميني کي چوڪرين کي ڌڪا ڏيندي، هن جي وحشي جبلت کي تسڪين ٿي ملي، تون هئين ڪر. ان جي پرسان بيهي، وڏي دابي سان هڪل ڪري، چپاٽ اولاري چئيس:

”ڌڪا چو ٿو ڏين ذليل!“

تو مون کي ناڪار ۾ ڏنو هو. توکي ٻانهن کان وٺي، ان رش ڏانهن موڪليندي چيو هوم:

”تون ايئن هڪ دفعو ڪري تہ ڏس! ڪجھ نہ ٿيندو جي ڪجھ ٿيو بہ تہ مان آهيان نہ!“

مون کي ڏسي مرڪي هئينءَ ۽ هن جي پرسان پهچي هن کي هڪل ڪري دابي سان چيو هيئي:

”ڌڪا چو ٿو ڏين ذليل!؟“

تنهنجي ان جرئتمنداڻي عمل سان هو ششدر ٿي ويو هو. هن کي سنڌ جي چوڪرين مان اهڙي اميد نہ هئي. هو ان ئي ڪيفيت ۾ هو تہ چپاٽ اولاريندي چيو هيئيس.

”نياڻين کي ڌڪا ڏبا آهن، بيغيرت!“

هن جي مٿي کي چڻ چڪر اچي ويو هو. ششدر ٿيندي توکي چيو هئائين.

”ادي! .... ادي توهان اچو....“

تنهنجي ان جرئتمنداڻي قدم ٻين ٻہ گونگين ڇوڪرين کي زبان ڏني هئي. ان رش مان ٻيا بہ آواز ٻڌڻ ۾ آيا هئا.

"ذليل هڪڙو...."

"ڪمينو ماريو ڏسو تہ سهي ...!"

ان کان پوءِ هو ڊڄي، فضليت ۾ اچي، سڌو ٿي ٻيهي رهيو هو. ڪيس تڦ تڦ ٿي مرڻ جي پڪ هئي. تون ڇالان جمع ڪرائي مرڪندي موٽي هئينءَ. تو ۾ وڏي خود اعتمادي هئي. اتان ٿورو پرڀرو ٿي ٺهڪ ڏئي کلي پيا هئاسين. ڪلندي چيو هيئي:

"تو صحيح پئي چيو تہ هي بيغيرت رڳو اهڙجهن لاءِ شينهن هوندا آهن!"

"ڏس نہ! تون خوامخواهہ پئي ڊڄيئينءَ!"

"يار! پوءِ هن جي شڪل ڏٺئي!؟"

"ها, ڏٺئي نہ ڪيئن پاروتي وانگرڻ جهڙي ٿي ويس."

"ها ها ها ..."

ٺهڪ ڏئي کلي پئي هئينءَ:

"يار! هڪ ڳالهہ ٻڌايانءِ؟"

"ها!"

"هن کي داٻو ڏيڻ کان پوءِ، جڏهن هو ششدر ٿي ويو نہ، تہ الاءِ ڪٿان مون ۾ حوصلو اچي ويو دل چيو نڪاءِ چپاٽ ڪرايانس..."

"ها ها ها ..."

ٺهڪ ڏئي کلي پيو هوس. چيو هيئي:

"يار! هڪ ڳالهہ اٿئي."

"ڪهڙي؟"

"مزو ڏاڍو آيو..."

"ها ها ها ..."

"ها ها ها..."

هئي ٿهڪ ڏئي کلي پيا هئاسين. ان ئي ڪيفيت ۾ خوش ٿي خوش پاڻ فيلڪٽي هلي چالان امتحاني فارم ۾ لڳائي آفيس سپرنٽينڊنٽ وٽ جمع ڪرايو هوسين. اهو سڄو ڏينهن پاڻ خوش هئاسين. پر ان وقت اهو واقعو ۽ ڳالهيون ياد ڪري، مون مٿان برف اچي ڪري هئي، لڳو هوم تہ چاڻ ان رش ۾ ڪري چيتاڙجي مُئم. چالان جمع نہ ڪرائي سگهيو هوس. اداس ٿي اداس ۽ چپ ٿي چپ، واپس وري فيڪلٽيءَ نڪتو هوس. جتي عيني ملي وئي هئي. هوءَ منهنجي اهڙي غمگين حالت ڏسي اداس ٿي وئي هئي. مون کي رحيم اڪڙين سان ڏسندي پڇيو هئائين:

"ڇا ٿيو آهي منصور!؟"

"ڪجهہ نہ... بس ايئن ئي..."

ڳالهہ مٽائيندي چيو هئائين:

"هل تہ ڪينٽين ٿا هلون."

"ٺيڪ آهي."

چپ ٿي چپ وڃي ڪينٽين جي ٻاهران ڪرسين تي ويٺا هئاسين. هن پڇيو هو:

"چانهہ پيئندين يا بوتل!؟"

"بوتل."

"ڪهڙي؟"

"فنٽا"

"سُستي ٿي ٿيئي؟"

"ها"

هوءَ بوتلون گهرائڻ وئي هئي: ڪرسيءَ کي ٽيڪ ڏئي اکيون بند ڪري ڇڏيون هيم. ڪجهہ وقت کان پوءِ هوءَ پاڻ بوتلون وٺي موٽي هئي. پرسان پهچي پيار مان سڏيو هئائين:

"منصور!"

"جيءُ...."

بوتل مون ڏانهن وڌائيندي چيو هئائين:
"هي وٺ."
"ٿينڪس...!"
"ڪتان پيو اچين؟"
"اي سي. ٽو مان."
"اڇا... چالان جمع ڪرائڻ ويو هئين؟"
"ها"
"پوءِ جمع ڪرائي آئين؟"
"نہ"
"ڇو؟"
"بس، نہ ڪرائي سگهيس."
"تمام گهڻي رش هوندي، ها نہ؟"
سوچيندي چيو هوم:
"ها"
هن ڪجهہ سيڪنڊن کان پوءِ پڇيو هو:
"سنڌيا بہ هئي ڇا اتي؟"
ڪيس ڪو جواب نہ ڏنو هوم، رڳو ڇپن پر پٽڪيو هوس:
"سنڌيا...."
هن وري پڇيو هو:
"سنڌيا بہ هئي ڇا اتي؟"
نظرون هيٺ ڪندي چيو هوم:
"هوءَ ڪٿي نہ آهي عيني!؟ هوءَ تہ هر پل هر گهڙي، هر جاءِ مون سان گڏ آهي...."
پنهنجي دل تي هٿ رکندي چيو هوم:
"مان جيڏانهن بہ وڃان ٿو عيني! هوءَ منهنجي دل واري پاسي کي تيڪ ڏئي جڙ مون سان هلي گڏ گڏ هلي رهي هوندي آهي. ڪارين

ڪارين راتين جون اونداهيون هجن يا چانڊوڪي راتين جون ٿڌيريون روشنيون، صبح جي ٿڌڙي هير هجي يا ٻپهري جي تيز اس يا شام جون چڙواڳ هوائون هجن، هوءَ هر لمحي، هر گهڙي مون سان گڏ آهي عيني!"

عيني افسوس مان مون کي ڏسي رهي هئي. مون وڌيڪ ٻڌائڻ شروع ڪيو هو:

"جن جڳهن تي مان هن سان گڏ ويو آهيان، اهو سڄو لقاءُ منهنجين اکين اڳيان تري ٿو اچي، هلڻ جي لوڏ، ويهڻ ۽ ڳالهائڻ جي ادا کان ويندي سموريون ڳالهيون منهنجون سامهون نئين سر ورجائجي رهيون آهن. ۽ سڀ کان وڏي ڳالهه ... جن هنڌن تي مان هن سان گڏ ويو آهيان، اهو ته ٺيڪ، پر جن هنڌن تي مان هن سان گڏ نه ويو آهيان، اتي به ايئن ويٺو ڏسان ٿو ته، هوءَ مون سان گڏ هجي ها، ته هيئن ڳالهائي ها، هيئن خوش ٿي ها، هيئن حيرت کائي ، هيئن ڪري ها، هونئن ڪري ها ...."

هوءَ روئڻهارڪي ٿي وئي هئي. منهنجي هٿن مان چالان ۽ فيءَ جا پيسا وٺندي چيو هئائين:

"تنهنجو چالان مان ٿي جمع ڪرائي اچان. تون بوتل پيءُ ..."

مون بوتل مان ڍڪ ڀريو هو. سچ ته فنتا جهڙي مٺي بوتل به چڻ اندر ۾ ڪريلي جي ڪوڙي جوس جيئن لهندي محسوس ٿي هئي....

(11)

امتحان ٿي ويا هئا. اپرا سيرا پيپر ڪري مڙئي ڪم ٽپايو هيم. ڪجهہ ئي ڏينهن ۾ گرمين جون ٻہ مهينا موڪلون ٿيڻ واريون هيون. ڏاڍي عجيب ڪيفيت ٿي وئي هئي. نہ ڄامشوري ۾ رهڻ تي دل پئي ٿي، نہ ئي ڳوٺ وڃڻ تي. نيٺ اهو وقت بہ اچي ويو هو جو هاسٽلون خالي ٿيڻ لڳيون هيون. ڪيئن ٻڌايانءِ تہ ڪيتري بيچينيءَ ۽ بيقراريءَ ۾ وڪوڙجي ويو هوس. انهيءَ ئي تڙپ ۽ بيچينيءَ ۾ هڪ صبح ڳوٺ لاءِ روانو ٿي ويو هوس. اهي سفر ياد پئي پيم، جن ۾ تون ۽ مان موڪلن ۾ گڏجي ڳوٺ هلندا هئاسين. اُن ڏينهن تون صبح جو اٿي ڪڏهن ڇڪن برياني پچائيندي هئينءَ تہ ڪڏهن دڪجهہ پاڻ سڄي سفر ۾ مستيون ڪندا، ڪلندا، مسڪرائيندا هڪ ٻئي تي آهلبا هلي لاڙڪاڻي پهچندا هئاسين.

ڪني! ڪجهہ اندازو اٿئي! تہ توکان سواءِ منهنجو جيون ڪيڏو بي رنگ ۽ دردناڪ بڻجي ويو آهي!

ڪني! ڏس تہ سهي! مان ڪيئن ٿي ويو آهيان! روئڻ چاهيان بہ ٿو تہ روئي نٿو سگهان. ڳوڙها اکين ۾ ۽ سڏڪا ڳلي ۾ ڦاسي پيا آهن. ڪيترائي پيرا اڌ راتين ۾ هاسٽل جي ڇت تي چڙهي وڃي روئڻ چاهيو اٿم پر روئي نہ سگهيو آهيان. پنهنجي اها ڪيفيت سمجهہ ۾ ئي، نہ ٿي اچي...

نہ ڄاڻان ڪهڙي وقت بس ۾ چڙهيو هوس ۽ اها ڪهڙي وقت ڄامشوري مان نڪتي هئي! نہ ڄاڻان ڪٿي ڪٿي بيٺي هئي! ۽ نہ

چاٽان اهو سفر ڪيئن گذريو هو! بس جڏهن ڳوٺ پهتي هئي، ته مان به پنهنجو ٿيلهو کڻي ان مان لٿو هوس. بس مان لهندي ڪيئي ٻپ ورائي ويا هيم. سوچيم پئي، ته نه چاٽان گهر وارا ڇا سوچيندا هوندا، هو تنهنجي باري ۾ الائي ڪهڙيون پڇائون ڪندا ته تو مون کي ڇو ڇڏيو؟ پنهنجي ئي شهر جي گهٽين ۾ هلندي، ڏاڍو اپاٽڪو ٿي پيو هوس.

ڪيئن ٻڌايانءِ! ته توکان پوءِ نه رڳو منهنجو شهر ۽ منهنجو ڄامشورو پر هيءَ سڄي دنيا ئي صفا اوپري، اپاٽڪي ۽ ٻُسي ٿي پئي آهي. پنهنجي شهر جي گهٽين ۾ ڪنهن پتڪيل شخص جيئن ٿي پيو هوس. ان وقت مون چاٽي ورتو هو ته ماڻهو جهنگ منهن ڇو ڪندا آهن؟

پنهنجي گهر جو در ٽپي جيئن اندر داخل ٿيو هوس، ته امان در اڳيان اڪيون وڇائي ويٺل نظر آئي هيم. مون کي ڏسي هن جي دل مان بي اختيار نڪري ويو هو.

"ابا .... منصور ...!"

امان جهرڙو ڪر اُڏامي اچي مون وٽ پهتي هئي، پنهنجا ٻئي هٿ هن جي پيرن تي رکي ڇڏيا هيم ته ڇڪي ڇاتيءَ لاتو هئائين. امان جي ڀاڪر ۾ پنهنجي من ۾ متل آنڌ مانڌ، تڙپ، ۽ بيچيني جهڪي ٿي وئي هيم ۽ هلڪو هلڪو سڪون ملڻ شروع ٿي ويو هيم. شام ٿي چڪي هئي. سيني گهر ڀاتين جون ڪٿون اڱڻ ۾ پيل هيون. امان مون کي پنهنجي ڪمري ۾ وٺي وئي هئي، مان سندس هنج ۾ سر رکي سمهي پيو هوس. هوءَ منهنجي وارن ۾ پنهنجون آڱريون ڦيري رهي هئي. جن سان ڄڻ منهنجي مٿي تان آهستي آهستي بار لهي رهيا هئا. امان مون کي سڏڻ کان پوءِ پنهنجون نظرون ڇت ڏانهن ڪري ڇڏيون هيون. سندس اکين ۾ لالي لهي آئي هئي. هوءَ تمام گهڻي دلگير ٿي وئي هئي... سندس اها حالت ڏسي مون کيس پيار مان سڏيو هو:

"امان !"

مون کي ممتا ڀريل نظرن سان ڏسندي چيو هئائين:

"جيءِ ابا ...!"
"امان ڇا ٿي سوچين؟"
ڳوڙها سندس نيڻن مان ڇلڪي ڪري پيا هئا. لڙڪ اگهندي چيو هئائين:
"ڪجهه نه ابل ...."
ڇا ٻڌايانءِ! ته ان وقت مون تي ڇا گذري رهي هئي. سندس ڳلن تي هٿ لائيندي چيو هيم:
"بس امان! جيڪو ٿيڻو هو سو ٿي ويو. تون هاڻي ڏک نه ڪر."
"منصور...!"
"جيءِ امان...!"
"پُٽ...!"
امان جي اکين مان وري ڳوڙها ڳڙي پيا هئا:
"پٽ... منهنجي زندگيءَ جا هن وقت تائين وڏي ۾ وڏا ٻه ڏک اٿئي..!"
امان جي ادس مُک ۾ روئندڙ اکين ۾ ڏسندي مٺل آواز ۾ چيو هوم:
"ڪهڙا امان؟"
"پٽ! مون کي پهريون وڏو ڏک تڏهن ٿيو هو جڏهن پٺيين ئي شادي ڪئي هئي. ۽...."
امان منهنجي نرڙ تي پنهنجو هٿ ۽ وارن ۾ آڱريون ڦيريندي ٻڌائي رهي هئي. سندس مُک تي اپري آيل بيوسيءَ وارا احساس مون کان ڏٺا نه پئي ٿيا. هن پنهنجي ڳالهه پوري ڪندي چيو هو:
"۽... ٻيو وڏو ڏک سنڌيا جي توکي ڇڏي وڃڻ جي ڪري ٿيو آهي.."
امان جي اها ڳالهه ٻڌي مون کان هڪ سڏڪو پرجي ويو هو. هن سان ڇا ڳالهايان ها، ڪجهه سمجهه ۾ نه پئي آيم. من ۾ وري آنڌ مانڌ مچي وئي هيم. اندر ۾ ڦٿڪي پيو هوس. ڪيئن ٻڌايانءِ ته پنهنجو هانءُ ڦاٽڻ کان ڪيئن بچائي رهيو هوس. امان پڇيو هو:
"توکي به ڳوڙها نه ٿا اچن نه...؟"

مان کو جواب نہ ڏئي سگھيو هوس، رڳو خاموشيءَ سان ڪيس ڏسندو رهيو هوس.

”تنهنجو بہ جيءُ جلي ويو آهي نہ ...؟“

بيوسيءَ مان ڪو لفظ اُڪليو نہ ٿيو هو.

”جڏهن پٽهين ٻي شادي ڪري آيو هو نہ، تہ منهنجو بہ ايئن جيءُ جلي ويو هو. جڏهن تنهنجي زندگيءَ ۾ سنڌيا آئي، تہ وري مان اندروني طور خوش ٿي وئي هيس. هي جيڪي ٿورا ڳوڙها ڳڙيا آهن نہ، اهي بہ ان جي خوشيءَ ۾ ئي گڏ ٿيا هيا ...“

مون پاسو ورائي امان جي هنج ۾ پنهنجو منهن لڪائي ڇڏيو هو. سندس اها بيوسي وڌيڪ ڏسي نہ پئي سگھيس. مون امان کي چيو هو:

”امان ... تون منهنجي مٿي کي ايئن ٿڦڪيون هڻندي رهہ... مون کي تنهنجي هنج ۾ ننڊ ٿي اچي ...“

”هائو ابا ...“

پوءِ امان منهنجي نرڙ ۽ مٿي کي ٿڦڪيون هڻندي رهي هئي. ننڍپڻ جو اهو وقت ياد اچي ويو هيم. جڏهن ننڊ نہ ايندي هئي، تہ امان جي هنج ۾ وجي سمهندو هوس، تہ هوءَ مٿي کي ٿڦڪيون هڻندي ’الله... الله ...منهنجي ٻچڙي جو الله ....‘ چوندي هئي، تہ ننڊ اچي ويندي هئي. تنهنجي ڇڏڻ کان پوءِ ان ڏينهن امان جي هنج ۾ پهريون دفعو پر سڪون ننڊ جاکيپ چڙهي رهيا هئا. ننڊ اچڻ کان اڳ امان جون ڳالهيون ٻڌيون هيم. جيڪي هوءَ مون سان الاءِ پنهنجو پاڻ سان ڪري رهي هئي...

”مون ربيو ربيو گڏ پئي ڪيو منصورا تہ هن کي سونا سيٽ نهرائي ڏيندس ... ڪنگڻ نهرائي ڏيندس ... اُچا ڪپڙا وٺي ڏيندس ... اُچا سينڊل ۽ اُچا هار سينگار جا سامان وٺي ڏيندس ... گھڻي وقت کان پوءِ تنهنجي شاديءَ تي خوش ٿيندس. خوش بہ اهڙو جو ان خوشيءَ ۾ چري ٿي پوندس. ... ڪاش هوءَ توکي ڇڏي نہ وڃي ها ...

(12)

تون نہ تي چاڻين تہ پنهنجي ان کهول ۾ هڪ پيرو ورِي قابلِ رحم بڻجي ويو هوس. جڏهن مائٽ مون تي رحم کائي ڳالهائيندا هئا، تڏهن پاڻ کي ڏاڍو ننڍڙو ۽ ڪمتر پائيندو هوس. انهن ڏينهن ۾ مون کي ڪنهن جي بہ گفتگو نہ پئي وڻي. جيڪو بہ مليو پئي، تنهن جي وات ساڳي وائي هئي. سڀ ڪنهن تنهنجو ئي پئي پڇيو.

جيترا ڏينهن ڳوٺ ۾ هوس، ان جو گهڻو وقت پنهنجي ڪمري ۾ گذاريندو هوس. ڪمري کان ٻاهر نڪرڻ تي دل ئي نہ چوندي هئي. ڪمري کان ٻاهر کهڙي بهتر جاءِ هئي، جو اتان نڪري اوڏانهن وڃان ها! هر هنڌ ٻُسو ٻُسو لڳندو هوم.

ڪيئن ٻڌايانءِ تہ اهي ٻہ مهينا ڳوٺ ڪيئن ڪٽيا. موڪلون پوريون ٿيون هيون تہ ڄامشوري واپس وريو هوس. پنهنجي آخري ملاقات ۾ بهار جيئن خزان ۾ بدليو هو تہ ورِي ان ۾ ڪا تبديلي نہ آئي هئي. آگسٽ جو مهينو هو. يونيورسٽيءَ ڏانهن شاگردن جي موٽ ٿي هئي. عام ڏسندڙ کي ڪيمپس ڏاڍو پررونق لڳي رهيو هوندو، پر مون لاءِ رونق رڳو ئي رڳو توسان هوندي هئي. تون وئينءَ تہ اها بہ وئي....

ٻي ڏينهن صبح جو تيار ٿي سنڌي شعبي آيو هوس. ڪلارڪ کان رزلٽ معلوم ڪئي هيم. هن ٻيري ڪنهن ٻـ سبجيڪٽ ۾ A گريڊ نـ ڪٽي سگهيو هوس. ريگيولر شاگرد هجڻ ۽ سخت محنت ڪرڻ جي ڪري مس وڃي سٺ سٺ مارڪن سان بي گريڊ آيا هئا. هونئن جي عام حالتن ۾ ايتري محنت ڪيان ها تـ شايد فيڪلٽي ٽاپ ڪيان ها. رزلٽ معلوم ڪري جيئن مئڊم گلمينا جي آفيس ۾ داخل ٿيڻ تي هوس تـ هن چيو هو:

"اَچُ اَچُ منصور.....!"

سٺي ۽ خوش لڳڻ جو تاثر ڏيندي کيس سلام ڪيو هوم:

"السلام عليڪم مئڊم!"

"وعليڪم السلام ڪيئن آهين؟"

"زبردست مئڊم! بلڪل نيڪ آهيان."

"هونهہ ڏاڍو سٺو... موڪلون ڪيئن گذريون؟"

"بس مئڊم! گذاري آيس."

"چو؟ بس رڳو گذاري آئين."

ڪيئن ٻڌايان ها! تـ تنهنجي ڪري منهنجي دنيا ئي اجڙي وئي آهي ڪيئن ٻڌايان ها تـ تنهنجي ڏنل غم جي اڏوهيءَ ڪيئن اندران ئي اندران منهنجو وجود ئي ڪائي رکيو آهي! مصنوعي مرڪ آڻيندي چيو هوم:

"بس مئڊم! هڪ تـ گرميون، ٻيو وري ٻارنهن ٻارنهن ڪلاڪ بجلي بند. نـ ڪو ڪتاب پئي پڙهي سگهيس ۽ نـ ئي ڪو ٻيو ڪم پئي ڪري سگهيس. بس رڳو ٻـ ڪم ئي ٿي سگهيا."

مئڊم مرڪي پڇيو هو:

"ڪهڙا؟"

مرڪي چيو هوم:

"هڪ گرمي برداشت ڪرڻ جو ۽ ٻيو بجلي اچڻ جي انتظار ڪرڻ جو..."

مئڊم ڪلي پئي هئي. مان بہ مرڪي پيو هوس. پوءِ هن چيو هو:
"اهو سڄي سنڌ ۽ پاڪستان جو مسئلو ٿي ويو آهي."
"ها مئڊم! اوهان صحيح ٿيون چئو."
"توڪان ٿوري دير اڳ سنڌيا بہ رزلٽ معلوم ڪرڻ آئي هئي..."
ڪيئن ٻڌايانءِ تہ پنهنجي خوش هجڻ جو جيڪو ڪاڪ محل اڏيو ويٺو هوس، سو ان وقت ڌهي اچي پٽ پيو هو! اندر جي اداسي منهن تي پکڙجي وئي هئي. خاموش ٿي ويو هوس.
مئڊم ڳالهايو هو تہ ڏيان اوڏانهن ويو هو:
"اڄ مون کي ڏاڍي خوشي آهي، تہ تون خوش ٿيڻ جي ڪوشش ڪري رهيو آهين. اميد تہ تون ان ڪيفيت مان تمام جلد نڪري ايندين."
"جي مئڊم...!"
مئڊم بہ ڪجھہ سوچيندي اداس ٿي وئي هئي؛ ۽ ان اداسيءَ مان چيو هئائين:
"منصور...."
مون پنهنجا اداس نيڻ ڏانهنس کڻي جهيڻي آواز ۾ چيو هو:
"جي مئڊم!"
مئڊم اداس آواز ۾ ڳالهائڻ لڳي هئي:
"مان ننڍي هيس ... شايد ٽئين درجي ۾ پڙهندي هيس. اسان جي پاڙي ۾ اسان جي گهر جي پرسان هڪ پنجابي فيملي رهندي هئي. انهن جي هڪ هڏ ڪاٺ ۾ پريل، قدآور، گلابي رنگ ۽ ڪاري نيڻن واري ڏاڍي خوبصورت ڇوڪري هئي. انهن جي گهر جي لڳو لڳ هڪ سنڌي فيملي رهندي هئي. انهن جو هڪ خوبصورت شڪل شبيھہ وارو ڇيرو هو. اهو ڇوڪرو ۽ اُها ڇوڪري شايد گڏ پڙهندا هئا يا سندن گهرن جا ڪوٺا گڏوگڏ هئا ان ڪري اتي ئي هڪٻئي کي ڏسندا ۽ ملندا هئا. بهرحال ڪنهن کي خبر نہ رهي تہ اهو ڇوڪرو ۽ اها

چوڪري پاڻ ۾ ايڏو سيريس ٿي ويا آهن. هڪ ڏينهن چوڪري پنهنجي گھر ڳالهه ڪئي، تہ هو ان چوڪريءَ سان پيار ڪري ٿو. سندس گھر ۾ ان ڳالهه جي شديد مخالفت ڪئي وئي. هن چوڪري جي پيءُ پٽ کي چيو:

"اها قوم اسان جا تيل کائي وئي، گيس کائي وئي. پورٽ کائي وئي، نوڪريون کائي وئي، درياهہ کائي وئي، ٻيلنا تباهہ ڪري ڇڏيائين. اسان جي شهرن تي ڏاريا آڻي اسان مٿان ويهاري ڇڏيائين. ان قوم اسان جو وطن ڪاڏو اسان جا وسيلا ڪاڏا, اسان جا سمورا حق کائي ويا. هاڻي اڃي منهنجو گھر بچيو آهي...مان پنهنجو گھر هنن کي کائڻ نہ ڏيندس..."

چون ٿا تہ هن چوڪري چيس:

"پر بابا مان هن سان شديد پيار ڪيان ٿو.."

پيءُ ڪاوڙ مان جواب ڏنس:

"اڙي بيغيرت! هڪ کان هڪ سنڌي چوڪري پئي آهي! هيڏي ڙي جي توهان هنن سان شادي نہ ڪندؤ! تہ هنن سان ڪير ڪندو شادي...؟"

"پر بابا..."

"بابا جا پٽ! هيڏو سارو شهر اٿئي! سڄي شهر مان ڪنهن بہ سنڌي چوڪريءَ تي هٿ رک، پوءِ پلي هوءَ کهڙي بہ ذات جي هجي، جي ان سان شادي نہ ڪرايانءِ تہ چئجان...."

"بابا، جيڪڏهن اهڙي ڳالهه آهي، تہ مان هن سان ڪورٽ ميريج ڪندس..."

پٽس باهہ ٿيندي چيو:

"جيڪڏهن ائين ڪيئي، تہ پوءِ سمجهجان، تنهنجو پيءُ تو لاءِ مري ويو...."

هيڏانهن هن کي ڪتو جواب مليو هوڏانهن وري هن چوڪريءَ پنهنجي والدين کي چيو تہ هنن وري هن کي جواب ڏنو:

"اوئي هوئي ... ڪهڙي وچي گند جي ڍير تي پئينءَ. اڙي توکي اها ڇت ۽ جاهل قوم ئي ملي هئي، عشق ڪرڻ لاءِ؟ هان ..."

مطلب تہ پنهين جو پنهنجي پنهنجي گهر وارن اڳيان ڪو حيلو نہ هليو. چون ٿا تہ هنن نااميد ٿي زندگيءَ جي جنگ هارائي، خودڪشي ڪرڻ جو ارادو ڪيو.

هنن گڏ جيئڻ ۽ مرڻ جا قسم کنيا هئا، ان ڪري گڏجي خودڪشي ڪرڻ جو ارادو ڪيائون. هنن پنهنجي پنهنجي گهر وارن کي هڪ گڏيل خط بہ لکيو تہ هو جيڪڏهن وڏيڪ گڏ جيئي نہ ٿا سگهن، تہ گڏ مري تہ سگهن ٿا. ان ڪري خودڪشي ٿا ڪن ..." هنن جي گهر جي اڳيان لوهي گرلن جي مٿان ننڍا ننڍا لوها تير لڳل هئا. هنن هڪ ٻئي کان موڪلايو ۽ پوءِ پارڻ کي گهر جي ڇت تان انهن لوهن تيرن جي مٿان اڇلائي خودڪشي ڪرڻي هين. چون ٿا تہ هن جي اکين ۾ ڏسندي ڇوڪري پنهنجو پاڻ انهن گرلي لوهي تيرن مٿان اڇلايو. ڪجهہ ئي لمحن ۾ هن ڦٿڪي دم ڏنو ۽ ڇوڪري اهو ڏسي ڇت تان هيٺ لهي وئي .... ان وقت مان اسڪول مان موٽي رهي هيس منصورا مون ڏٺو هو تہ ان گهر جي اڳيان هڪ وڏو هجوم بيٺو هو مان بہ ٻارڙي تجسس ۾ ان پيهہ ۾ گهڙي پئي هيس، مون جيئن وڃي ڏٺو هو تہ سڄي جسم مان سيئاندڙيون نڪري ويون هيم. جسم ڏڪڻ لڳو هوا اکين مان نير وهي هليا هئا ..."

اها المياتي ڳالهہ ٻڌي مان بہ سڄو لڏي ويو هوم، ساهہ ئي منجهي پيو هو... پوءِ مٺڙم پڇيو هو:

"خبر اٿئي منصورا پوءِ ڇا ٿيو!؟"

مان تجسس ڀريل نظرن سان ڏانهنس ڏسي رهيو هوس.

"پوءِ .. هن جي ماءُ ان ئي ڏينهن صدمي ۾ مري وئي. هن جو پيءُ ڪيتري ئي عرصي تائين راتين جو چرين جيان رڙيون ڪري روئندو

هو. هن جون پيٽيون روئي روئي ان صدمي ۾ بيحال ٿي ويون .... ۽ ... ۽ خبر اٿئي منصور....!؟"

مان ان وقت درد جي درياهه جي وچ سير ۾ هوس. ان ئي درد، افسوس ۽ تجسس وارين نظرن سان مون مئنيجر کي پئي ڏٺو. هوءَ به دلگير ٿي چڪي هئي. مئنيجر وڏيڪ ٻڌائيندي چيو هو:

"ان ڇوڪريءَ ... ان ساڳي ڇوڪريءَ منصور! ڪجهه ئي مهينن کان پوءِ هڪ ٻي ڇوڪري سان لائنون لڏيون ۽ ان سانحي کي ماضيءَ جو هڪ قصو سمجهي، ان کي وساري خوش ٿي جيئڻ لڳي."

منهنجون نظرون هيٺ جهڪي ويون هيون. مئنيجر جو آواز وري ڪنن ۾ پوڻ لڳو هو.

"خبر اٿئي منصور! ان ڏينهن کان مان جنهن به ڇوڪري ۽ ڇوڪريءَ کي گڏ ڏسندي آهيان، ته ڏڄي ويندي آهيان. ڏپ ورائي ويندو اٿم، ته ڪٿي هي ڇوڪرو به بيوفائيءَ کان پوءِ ايئن نه ڪري ويهي ۽ هن جي ماءُ صدمي ۾ گذاري نه وڃي ۽ هن جو پيءُ اڌ راتين تائين ڇرين جيان رڙندو نه رهي."

ڳيت ڏئي، نڙي آلي ڪندي چيو هوم.

"الله رحم ڪري مئنيجر...."

مون کي هڪ گهري ڪاري اداسيءَ وڪوڙي ڇڏيو هو. پنهنجي پاڻ کي انهن گرلي لوهي تيرن جي متان ڪري ڦٽڪي مٺل پانيو هوم. مئنيجر جي آفيس ۾ خاموشي ڌيل ڌيل سڏڪن سان روئندي رهي هئي.

(13)

ان ڏينهن اداس ٿي اداس فيڪلٽيءَ کان هاسٽل پهتو هوس. انهن ڏينهن ۾ اڪثر ماڻي کائڻ به وسري ويندي هيم. نه ڄاڻان ان منجهند کهڙي وقت وڃي منهنجي اک لڳي هئي ۽ ڪيترو وقت ننڊ ڪئي هيم، خبر ناهي ته ڪيتري وقت تائين دروازو کڙڪندو رهيو هو. ننڊ مان اٿي ڪمري جو دروازو کوليو هوم، ته سامهون محمد علي بيٺل نظر آيو هو. مرڪندي چيو هئائين:

”هل يار! ننڊ جون گوريون کائي ستو هئين ڇا؟“

هن جي اهڙي سوال تي رڳو مرڪيو هوس. ڪمري جون بتيون ٻاريندي چيو هوم.

”اڄ محمد علي ...!“

ڪرسي تي ويهندي چيو هئائين:

”جلدي تيار ٿي ته هلون.“

”ڪيڏانهن؟“

”اڄ چوڏهينءَ جي رات آهي. ان ڪري اسان ان حوالي سان علامه آءِ آءِ قاضي ۽ ايلسا قاضيءَ جي مزارن تي محفل موسيقي جو پروگرام ٺاهيو آهي.“

"اڄ چوڏهين آهي ڇا؟"

"ڇو چنڊ نہ ڏسندو آهين ڇا؟"

ڦڪي مرڪ مرڪي هٿ منهن ڏوئڻ ويو هوس. هٿ منهن ڌوئي، ڪپڙا بدلائي، هاسٽل کان ٻاهر نڪتا هئاسين. رات ٿي چڪي هئي. آهستي آهستي چنڊ جي چانڊاڻ پکڙجي رهي هئي. اسان ٻاٽني ۽ جيالاجي شعبن کان ٿيندا، سينٽرل لائبريري ۽ زيرو پوائنٽ کان اڳتي وڌندا وڃي علامہ آءِ آءِ قاضي ۽ ايلسا قاضيءَ جي مزارن تي پهتا هئاسين. ادبي سنگت جا ڪجهہ ٻيا دوست اڳ ئي پهتل هئا. ڪيترائي شاگرد ۽ استاد ۽ ٻيا ملازم ننڍڙين ننڍڙين ٽولين جي صورت ۾ اڳ ئي ويٺل هئا. ٿوري ئي دير ۾ محمد علي ان محفل جي ڪاروائي کي اڳتي وڌايو هو. ڪيترائي نوجوان راڳي آيا هئا، ۽ هڪ هڪ ٻہ ٻہ گيت ڳائي هليا ويا هئا. ڄامشوري تي ٿيل شاعري پڻ اتي ڳائي وئي هئي. جنهن تي شاگردن خوب داد پئي ڏنو. پر تون سمجهي سگهين ٿي، تہ منهنجو ڌيان رڳو توڏانهن ئي هو. اتي جڏهن هڪ مقامي راڳيءَ

پيار درياهہ آ، درياهہ ٻي لٽجي ٿو وڃي،

نيٺ انسان آ، انسان بہ مٽجي ٿو وڃي.

ڳايو هو تہ مون کي ياد آيو هو تہ گذريل ويلنٽائن ڊي 2007ع تي سنڌ الاجيءَ جي پير حسام الدين راشدي هال ۾ هڪ ويلنٽائن مشاعرو ۽ محفل موسيقيءَ جو پروگرام ٿيو هو. تون ۽ مان ان ۾ شريڪ ٿيا هياسين. اتي سنڌ جي هڪ سريلي راڳي صادق فقير هڪ ڪلام ڳايو هو ان کان پوءِ هال ۾ ويٺل ماڻهن ڏانهن ڌيان ڏنو هئائين تہ ڪيترن ئي ماڻهن هن کي پنهنجون پنهنجون فرمائشون ڳائڻ لاءِ چيو هو. تون ۽ مان ٻي قطار ۾ ويٺل هئاسين. تون پنهنجي ساڄي ٻانهن سان منهنجيءَ دل تي ٽيڪ لڳائي ويٺي هئينءَ. پوءِ مرڪي چيو هيئي:

"جانو! هن کي چئو تہ 'عشق اسان وٽ آرائين جيئن آيو جهول ڀري' ٻڌائي."

مون هن کي اتان ئي تيز آواز ۾ اها وائي ٻڌائڻ لاءِ چيو هو. هو ۽ هال ۾ ويٺل ڪي ماڻهو مرڪي ته ڪي وري طنزيه اسان کي ڏسي کليا هئا. هن چيو هو:

"هائو سائين.....!"

پوءِ هن جڏهن آلاپڻ شروع ڪيو هو ته تون ۽ مان ذهني طور تيار ٿي ويا هئاسين، ته چاڻ پنهنجي فرمائش پوري ٿي، پر هن اسان کي ڏسي جڏهن استاد بخاريءَ جو هي گيت

'پيار درياهه آ، درياهه به لڄي ٿو وڃي.'

ڳايو هو ته پاڻ کان ٿهڪ ڇڏائجي ويا هئا. هن ان جي هيٺين سٽ

'نيٺ انسان آ، انسان به مڃي ٿو وڃي.'

ڳائڻ مهل جڏهن هن اسان ڏانهن هٿ ڪنيو هو ته ڪيترن ئي دل جلين هوڪرا ڪيا هئا. مون توکي ان ئي ڪل ۾ چيو هو:

"يار! ڏاڍي ٿي..."

کلندي چيو هيئي:

"ها ... پر مزو به ڏاڍو آيو."

اسان ان محفل مان تمام گهڻو مزو ورتو هو. ياد اچي رهيو هوم، ته پنهنجي آخري ملاقات کان اڳ ۽ پنهنجي ساٿ جي ٽن سالن پڄاڻان تون مون کي ڏسي اڪثر اهو گيت ڳائيندي هئينءَ. هڪ ڏينهن جڏهن اهو گيت ڳايئي پئي، ته چيو هومانءِ:

"يار! پنهنجي گڏ هوندي تون وري اهو گيت ڪيئن ٿي ڳائين؟"

کلي پئي هئينءَ. کلندي چيو هيئي:

"ايئن ئي يار!"

ٿوري تڪليف مان چيو هومانءِ:

"ايئن نه ڪندي ڪر يار! خبر نه اٿئي ته مان تولاءِ ڪيترو چريو آهيان....!؟"

کلي چيو هيئي:

"او منهنجا عاشق سودائي! اهڙي ڪا بہ ڳالهہ نہ آهي. پر ان شاعريءَ ۾ انسان جي مٽجڻ وارو هڪ آفاقي سچ آهي..."

تنهنجي اها ڳالهہ ٻڌي چپ ٿي اداس ٿي ويو هوس. ان وقت پهريون ڀيرو اهو خيال آيو هوم تہ تون مون کي ڇڏي بہ سگهين ٿي. دل ٻڏي وئي هيم ۽ ڪجهہ ئي منٽن ۾ نڙي ۽ چپ خشڪ ٿي ويا هيا. اهو ڏسي ٺهڪ نڪري ويو هيئي. ان ڏينهن پهريون ڀيرو توکي بيوسيءَ مان ڏٺو هوم ۽ ڪيترن ئي لمحن تائين ڏسندو رهيو هوس. پوءِ منهنجي ڪنڌ ۾ پنهنجي ٻانهن ڦيريندي چيو هيئي:

"اڙي ڪنا...! ٻيهر دفعي ايئن نہ ڪندم بس!"

نظرون جهڪائي ڇڏيون هيم. دل جو ڌڙڪو وڌي ويو هيم. بس رڳو هاڪار ۾ ڪنڌ ڌوڻيو هوم. چيو هيئي.

"شروع شروع ۾ منهنجو توسان پيار گهٽ هو پر هاڻي تنهنجو گهٽ ٿي ويو آهي..."

"جانان! مان توسان جيترو پيار ڪيان ٿو ان جو ڪڏهن پوريءَ ريت اظهار بہ نہ ڪري سگهيو آهيان..."

تون مرڪندڙ اکين ۽ ٽهڪندڙ مک سان مون کي ڏسي رهي هئينءَ. چيو هو مانءِ:

"جيئن ڪائنات جون لاتعداد شيون اڻ ڪٿيل آهن. تئين منهنجو توسان پيار بہ اڻ ڪٿيل آهي..."

مرڪي ٻاڪر پائي چيو هيئي:۔۔

"هل ڙي هل! منهنجا چريا...."

اها رات ڪافي دير تائين اٻاڻڪو اٻاڻڪو رهيو هوس. ۽ پوءِ اتان کان ئي وهم شروع ٿيا هئا. ڪڏهن تنهنجو موبائيل بند تہ ڪڏهن وري مصروف ملندو هو. ان ئي ڏينهن ۾ تنهنجي موبائيل فون تي ڪال ويندي هئي، پر تون رسيو نہ ڪندي هئينءَ. ڪڏهن ننڊ ۾ هجڻ جي

ڳالھ ڪندي هئينءَ، ڪڏهن واش روم ۾ هجڻ جي، تہ ڪڏهن فون ڪبٽ ۾ وساري ٻاهر نڪري وڃڻ جي.

اهي ساڳيا ئي ڏينهن هئا، جن ۾ تون هن جي ويجهو ٿي هئينءَ ۽ ٻي موبائيل فون تان هن سان ڳالهائيندي هئينءَ. اهو موبائيل فون جو سيٽ تو عينيءَ کان اهو چئي ورتو هو تہ هوءَ مون کي ان باري ۾ نہ ٻڌائي ۽ جيستائين پاڻ گڏ هئاسين، هن مون کي نہ ٻڌايو هو. ڪو بہ ايتري حد تائين بدلجي سگهي ٿو اهو سوچي ڏاڍي حيرت ٿيندي هيم. تنهنجي اهڙي تبديلي بلڪل ناقابل يقين ۽ ڏندين آڱريون ڏيندڙ هئي. تو جهڙي حساس ۽ نرم دل ڇوڪري ايئن سنگدل ۽ بي رحم بہ ٿي سگهي پئي. منهنجي سمجھ ۾ نہ ايندو هو. انهن آخري مهينن ۾ تہ جهڙوڪر مان تنهنجي هٿن جو رانديڪو ٿي ويو هوس. تو جنهن منهنجي مرضيءَ جي خلاف ۽ زوري منهنجي ٻانهي تي گذارڻ جو قسم کنيو هو، پوءِ مون سان ڏاڍو بڇڙو ورتاءُ ڪندي هئينءَ.

ان محفل موسيقيءَ جي پروگرام ۾ ويٺي، وري مٿان برف اچي ڪري هيم. سڄو جسم ٿڌو برف ٿي ويو هو. لوهي گرل کي ٽيڪ ڏئي ويٺو هوس، تہ سامهون هڪ پلوڙ راڳي خادم سخيراڻيءَ پنهنجي درديلي آواز ۾ استاد بخاري جي شاعري ڳائي رهيو هو:

”جي هي دلبو هو جي هي ڏوکو هو
اعتبار مون کي ڇو ڏنئي؟
ايڏو پيار مون کي ڇو ڏنئي؟“

اهو ڪلام ٻڌي محفل مان نڪري ويو هوس. هاسٽل ڏانهن موٽندي هڪ نظر چنڊ ڏنو هوم، جيڪو پنهنجي ڦوھ جوانيءَ جي مستيءَ ۾ هوندي بہ بيوس، اجهاميل ۽ قابلِ رحم لڳي رهيو هو.

(14)

اسان ٻئي لبرا هئاسين. اسان جي جنمن جون تاريخون ويجهو تيڻ سان اداسي ۽ بيچيني وڌي وئي هئي. انهن ڏينهن ۾ تون بيحد خوش ٿي ويندي هئينءَ. 8 آڪٽوبر تي تيندڙ منهنجي سالگرهه لاءِ گل سينٽر حيدرآباد هلي مون کي زوري ٻه پينٽون ٻه شرٽون ۽ بوٽ وٺي ڏيندي هئينءَ. جيڪي مان پنهنجي برٿ ڊي واري ڏينهن پائيندو هوس. ريشم ڳلي هلندا هئاسين. تو لاءِ ٻه ڪپڙن جا ٻه وڳا وٺبا هئا، پرس، چوڙيون ۽ هڪ ٻئي لاءِ پرفيومز وٺبا هئا. تنهنجو ۽ منهنجو جنم ڏينهن اسان لاءِ سال جا سڀ کان وڏا ۽ خوشيءَ وارا ڏينهن هوندا هئا. تنهنجو جنم ڏينهن منهنجي جنم ڏينهن کان ڪجهه ڏينهن اڳي هوندو هو. تنهنجي جنم ڏينهن تي پارٽ تيار ٿي، شٽل ۾ چڙهي شهر هلندا هئاسين. بمبئي بيڪري يا اينرجي سوئيٽس اينڊ بيڪرز تان چاڪليٽ يا ڪافي ڪيڪ وٺندا هئاسين. پوءِ اتان المنظر هلي ڪيڪ ڪٽبو هو. تون جيئن ڪيڪ ڪٽيندي هئينءَ، تہ مان تاڙيون وڄائيندي چوندو هوس:

"هيپي برٿ ڊي ٽو يو... هيپي برٿ ڊي ماءِ سويٽ هرٽ سنڌيا ...
ڊيپي برٿ ڊي ٽو يو ماءِ لائيف...."

ڪيڪ ڪٽيندي تون مرڪندي رهندي هئينءَ. ڪيڪ ڪٽڻ کان پوءِ ان جي هڪ ٽڪري مان مون کي چڪ هڻائيندي هئينءَ. ان کان پوءِ مان ساڳي ٽڪري مان توکي چڪ هڻائيندو هوس. منهنجو ڪمزور ايمان ان ڏينهن خدا تي پختو ٿي ويندو هو. مان توسان هٿ ملائي، ان کي لوڏيندي چوندو هوس....

"توکي تنهنجو جنم ڏينهن مبارڪ هجي جانان ! خدا جا لک احسان آهن، جنهن توکي هن ڏينهن تي پيدا ڪري هن دنيا ۾ موڪليو ۽ منهنجي جيون ساٿياڻي بڻائي منهنجي زندگيءَ کي خوبصورت ڪيائين."

ياد اٿئي! تنهنجي هڪ جنم ڏينهن جي حوالي سان هڪ ڀيري ڪراچيءَ هليا هئاسين. ان رات پاڻ ڪيڏو کليا هئاسين. ڳالهين ڳالهين ۾ پڇيو هيئي:

"جانو!"

"جيءُ جانان!"

"مان توکي ڪيتري پياري آهيان."

"تون مون کي بيحد پياري آهيان جانان! تمام گهڻي پياري آهين."

"توکي مون جيترو ٻي ڪا ڇوڪري پياري ٿي سگهي ٿي؟"

تنهنجي اها ڳالهه ٻڌي شرارت سُجهي هيم. سوچيندي چيو هومانءِ:

"ها، هڪ ڇوڪري پياري ٿي سگهي ٿي ...!"

دابو ڪندي چيو هيئي.

"هان ....! ڇا چيئي؟"

مرڪندي چيو هو مانءِ:

"ها ....! هڪ ڇوڪري تو جيتري پياري ٿي سگهي ٿي."

منهنجي ڳلي کان ونندي چيو هيئي:

"ٻڌاءِ ڙي! ڪير آهي اُها ...؟"

ٿهڪ نڪري ويا هيم. ڳلي کي گهٽو ڏيندي چيو هيئي.
”ٻڏاءِ! نہ تہ گهٽو ڏئي ساهہ ڪڍي ڇڏيندي مانءِ.“
”ها ها ها ...“
ويتر وڏا ٽهڪ نڪري ويا هيم. ٿورو گهٽو تنگ ڪندي ڪاوڙ مان چيو هيئي:
”ٻڌاءِ! ڪير آهي اها ڪميني...!“
”هَي ڪني! هُن کي ايئن نہ چئہ پليز!“
منهنجي ڳلي مان هٿ ڪڍي، هڪ نظر منهنجي اکين ۾ ڏسندي رهي هئينءَ. ان کان اڳ جو تون اداس ٿين ها. پڇيو هو مانءِ:
”ٻڌايانءِ؟“
ڳنڀير ٿا مان هاڪار ۾ ڪنڌ لوڏيندي چيو هيئي:
”ها ٻڌاءِ...!“
تنهنجي نيڻن ۾ نهاريندي چيو هوم:
”جيڪا ڇوڪري مون کي تو جيتري پياري ٿي سگهي ٿي....“
اهو اڌ جملو ٻڌڻ کان پوءِ تون صفا ڳنڀير ٿي وئي هئينءَ راز نروار ڪندي مرڪي چيو هومانءِ:
”اُها ڇوڪري رڳو ۽ رڳو تنهنجي منهنجي ڌيءُ ٿي سگهي ٿي جانان! صرف ۽ صرف تنهنجي منهنجي ڌيءُ....“
ڇڪي ڀاڪر پاتو هيئي. تنهنجي واتان ڇڏائجي ويو هو:
”مان صدقو....!“
هڪ لمحي کان پوءِ چيو هيئي:
”تون مون سان ايڏو پيار ڪندو آهين ...؟“
”نہ....“
ڪلي چيو هيئي:
”ٻڌاءِ نہ!“
”نہ ان کان ٻہ گهڻو پيار ڪندو آهيان ...“

"ڪنا پٺان ....!"

"ڪني پٺين ..."

"تون مون کي صفا بہ پيارو ناهين يار!"

"تون بہ مون کي صفا بہ پياري ناهين يار!"

"مان توسان صفا بہ پيار ناهيان ڪندي!"

"مان بہ توسان صفا بہ پيار ناهيان ڪندو!"

"چريا ....!"

"چري ...!"

"منا .....!"

"مني ...!"

"ساهہ ...!"

"ساهہ ...!"

"منهنجي زندگي ....!"

"منهنجي زندگي ...!"

"ڪوڙا ....!"

"ڪوڙي ...!"

"آءِ لو يو آ لاٽ ...."

"آءِ لو يو آ لاٽ ٽو..."

"مان توکان سواءِ هڪ منٽ بہ نہ رهي سگهنديمانءِ!"

"مان بہ توکان سواءِ هڪ منٽ بہ نہ رهي سگهندو مانءِ"

"مون کي ڇڏي نہ ڏجانءِ ڪنا!"

"چري پٺان! تون منهنجو ساهہ آهين ..."

"تون بہ منهنجو ساهہ آهين مُنا !"

"مان توکي ڪڏهن بہ نٿو ڇڏي سگهان جانان!ڪڏهن بہ نہ ......!"

"مون کي ڇڏيئي تہ مان مري وينديسانءِ ....!"

”توکي ڪڏهن بہ نہ ڇڏي سگهندس جانان...!“

پوءِ ڪافي رات تائين اهڙيون ئي ڳالهيون ورجائيندا رهيا هئاسين. نہ ڄاڻان ڪهڙي پهر وڃي اسان جي اک لڳي هئي، پر پوءِ، توکان پوءِ ان رات تنهنجون ڳالهيون ياد اچي رهيون هيم:

”تون منهنجو ساهہ آهين....

مان توکان سوا هڪ منٽ بہ نہ رهي سگهندس...

مون کي ڇڏيئي تہ مان مري وينديسانءِ....

ساهہ...

آءِ لو يو آ لاٽ...“

تنهنجي اها تبديلي موسمن وانگر نہ پر قدرتي آفتن جي نزول جهڙي هئي، جنهن لاءِ ڪوبہ اڳواٽ تيار نہ هوندو آهي.

ڪيئن ٻڌايانءِ تہ ان وقت اهو ڪيئن ڄاڻي ورتو هوم تہ مڇي پاڻيءَ کان ٻاهر ڪيئن تڙپندي آهي....!

***

(15)

تو واري جنم ڏينهن تي توکي وش نہ ڪري سگهڻ جو ڇا ڏک ٿيو هوندو!اهو تون اندازو بہ نہ ٿي ڪري سگهين. تون سنجهي سگهين ٿي، تہ ان وقت منهنجي بيوسيءَ جو عالم ڇا هوندو! منهنجي تڙپ ۽ بيچينيءَ جي ڇا حد هوندي! انهيءَ تڙپ، بيچينيءَ ۽ بيوسيءَ واري صورتحال ۾ ڪجهہ ڏينهن گذري ويا هئا

ستين آڪٽوبر جو ڏينهن هو جيڪو ڪنهن بہ ڪربلا کان گهٽ نہ پئي لڳو. تون ڪلاس مان بہ اڪثر غير حاضر رهندي هئينءَ. ان ڏانهن مون توکي ڏسڻ چاهيو هو. جيتوڻيڪ تنهنجو چهرو هر وقت منهنجي سامهون رهندو هو پر تڏهن بہ منهنجي نيڻن کي ڪو چَينُ نہ پئي آيو. مان پنڌ ئي پنڌ مارئي لان وٽي نڪتو هوس. تون مارئي هاسٽل جي گيٽ ڏانهن اچي رهي هئينءَ. مون کي ڏسي منهن ڦيري ڇڏيو هيئي. جنهن جي ڪري توکي چڱيءَ ريت ڏسي نہ سگهيو هوس. تنهنجي ان عمل سان وڏيڪ تڪليف ٿي هئي. ان ئي حالت ۾ انٽرنيٽ ڪيفي ويو هوس. ۽ ان ئي تڪليف واري ڪيفيت ۾ توکي اي ميل ڪندي لکيو هوم:

"ڪني! تو مون کان ملڻ جو حق کسيو. ڳالهائڻ جو حق کسيو ۽ ٻيا سڀئي حق کسي وئين ۽. هاڻي گهٽ ۾ گهٽ مون کان ڏسڻ وارو حق تہ نہ کس ....! ڪني! منهنجون اکيون جنهن ڏينهن توکي نہ ڏسنديون آهن، ان ڏينهن منهنجون سڀ کان وڏيون دشمن ٿي وينديون آهن ..."

تنهنجي ان عمل منهنجي پوڙهنا ۾ ڏاڍو واڌارو ڪري ڇڏيو هو. اندر ۾ وڏي پيچ ڏاهہ مچي وئي هئي. ننڍ جي گورين جو ڏوز وڌائي ڇڏيو هوم. خبر اٿئي! اهي گوريون جيڪڏهن اٺين نائين ڏجي کائيندو هوس، تہ مس وڃي ٽين چئين ڏجي ننڊ ايندي هئي. ٽيستائين ان عجيب قسم جي ڏاهہ ۾ جلندو رهندو هوس. تنهنجي ان منهن ڦيري وڃڻ سان جو منهنجي دل جو ڏاڙڪو وڌيو هو تہ وري نہ گهٽيو هو...

هر جاءِ ڇڻ نسورو تارچر سيل ٿي پئي هئي. هر گهڙي ڇڻ جنگي گهوڙن جي پيرن هيٺان لتاڙيو پئي ويس. 8 آڪٽوبر، منهنجي جنم واري رات تنهنجي هجڻ سان پنهنجو وجود ڏاڍو مانائتو ۽ قيمتي لڳندو هو. ان ڏينهن پنهنجي اهميت ۽ قدر جو يقين ٿيندو هو. ان رات تون شڪراني جا نفل ادا ڪندي هئين ۽. مان تنهنجي ان عملن تي پيو خوش ٿيندو ۽ مسڪرائيندو هوس. 8 آڪٽوبر صبح جو حيدرآباد هلي ڪيڪ وٺي ايندا هئاسين. جيڪو المنظر ريسٽورنٽ تي ڪٽي، ان جو هڪ حصو پاڻ وٽ رکي ، ٻيو اتي ڪم ڪندڙ پورهيتن کي کارائي ڇڏيندا هئاسين. موٽ ۾ هو توکي مون کي ڏاڍيون دعائون ڏيندا هئا، ۽ مون کي هڪ اڻ کٽ روحاني خوشي ٿيندي هئي، ان ڏينهن تون ۽ مان ڏاڍو خوش هوندا هئاسين. تون تہ خوشيءَ ۾ ڇڻ ڇري ٿي پوندي هئين ۽. هر منٽ کان پوءِ منهنجا هٿ، ڳل يا اکيون پئي چمندي هئين ۽.

پر هن ڀيري سڄي رات ٻنا ڳوڙهن جي ڇڻ رڙندي گذاري هيم. صبح جو مون کي محسوس ٿيو هو تہ تون آرٽس فيڪلٽيءَ جي گرلز ڪامن رومن ۾ ويٺي آهين. مان اوڏانهن اچي نڪتو هوس. تون در جي پرسان پنهنجيءَ هڪ سهيليءَ سان ڳالهائي رهي هئين ۽. مان در جي پرسان

پهچي، بس توکي ڏسڻ لڳو هوم، تو جهٽڪي سان مون ڏانهن ڏٺو هو ۽ ڪجھ پلن لاءِ مون کي ڏسندي رهي هئينءَ. پوءِ آهستگيءَ سان منهن ڦيري ڇڏيو هيئي. ان کان پوءِ توکي سڏيو هوم:

"سنڌيا! توهان هڪ منٽ لاءِ ٻاهر اچو پليز!"

ٻن ٽن پلن لاءِ مون کي ڏسي وري پنهنجي سهيليءَ سان ڳالهائڻ لڳي هئينءَ. جنهن جو مطلب هو، تون نہ ٽي اچڻ چاهين. مان بيوسيءَ مان واپس وريو هوس. واپسيءَ تي عيني ملي وئي هئي. مرڪي هٿ ملائيندي پڇيو هئائين:

"ڪهڙا حال آهن؟"

تباھ حال هوندي بہ چيو هوم:

"ٺيڪ آهن."

"طبعيت ڪيئن اٿئي؟"

"ٺيڪ آهي..."

مون کي هڪ نظر ڏسڻ کان پوءِ پڇيو هئائين:

"ڇا ٿيو آهي...؟"

هڪ گهڙي خاموش رهڻ کان پوءِ ٻڌايو هومانس:

"سنڌيا سان مليو پيو اچان...."

"اڇا ... پوءِ ڪهڙي ڳالھ ٻولھ ٿي!؟"

"هوءَ ڪامن روم ۾ ويٺي هئي، ڪيس سڏ ڪيم، پر نہ آئي..."

هن مون کي دوستاڻي ڪاوڙ ۾ چيو هو:

"پوءِ ڪهڙي ضرورت هئي، هن کي سڏڻ جي ؟"

"اڄ منهنجو برٿ ڊي آهي عيني! ۽..."

منهنجي برٿ ڊي جو ٻڌي هن هٿ ملائيندي چيو هو:

"وش يو هيپي برٿ ڊي... "

"ٿينڪس آ لاٽ..."

"هل تہ اڄ تنهنجي برٿ ڊي جو ڪيڪ ٽا ڪٽيون.."

”نہ عيني ٿينڪس...!“

”ڇو...؟“

”بس، مان پنهنجي سالگرهہ جوڪيڪ نہ ڪٽيندو آهيان، پنيان ٽي سال بہ رڳو سنڌيا ڪيڪ ڪٽيندي هئي. هاڻي مان وري اها روايت نہ ٿو ورجائڻ چاهيان...“

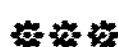
”سنڌيا سان ان ڪري ملڻ ويو هئين؟“

”مون کي خبر ناهي، پر مون نہ چاڻان ڇو پئي چاهيو تہ هن کان پڇان، تہ هوءَ ڪيئن آهي؟ ۽ مون کان پوءِ خوش تہ آهي نہ...!؟“

گرلس ڪامن روم واري ان ڪاريڊور ۾ هڪ لمحي لاءِ خاموش بيهي رهيا هئاسين. پوءِ هن چيو هو:

”چڱو پلا هل تہ ڪينٽين هلي، سمبوسا ٿا کائون، ڪيڪ تہ تون نٿو ڪارائين...“

هڪ ڦڪي مرڪ مرڪيو هوس. پوءِ گڏجي ڪينٽين ويا هئاسين. سچ تہ ان ڏينهن هر هر شدت سان محسوس پئي ٿيم، ڄڻ منهنجو جنم ئي اجايو ٿيو آهي....

(16)

ڪيئن ٻڌايانءِ! تہ اهو ڪهڙو روڳ هو، جنهن هر گهڙي الاءِ ڪهڙا ڪهڙا ڪلور پئي ڪيا! جڏهن کان ٻي رخيءَ سان منهن ڦيري گذري وئي هئينءَ، تڏهن کان جو دل جو ڌڙڪو وڌيو آهي، تہ گهٽ ٿيڻ جو نالو ئي نٿو وٺي، منٽن ۾ سهڪي پوان ٿو وڏا وڏا ساهہ کڻڻ کان پوءِ بہ جڻ ساهہ گهٽيل ٿو لڳي. شديد بيچينيءَ سان گڏوگڏ لونڊڙين ۾ مٿيءَ جي تارونءَ ۾ ايڏو تہ شديد سور ٿو ٿئي، جو مٿو سُن ٿو ٿي وڃي. اکيون ڳاڙهيون ۾ منهن ڪاراٽجي ٿو وڃي. رڪي رڪي دل ۾ اهڙو تہ چڪ ٿو لڳي وڃي، جو پائنجي ٿو تنهنجو مُنو بس ڇاڻ ويو...

آڪٽوبر مهيني جي آخري ڏينهن ۾ امتحاني فارم ڀرجڻ شروع ٿي ويا هيا. 15 نومبر کان پنهنجي پڙهائيءَ جو آخري امتحان شروع ٿيڻو هو. ان کان پوءِ تون مون کي ازلي وڇوڙي جي جهنم جي باهہ ۾ جلائي ويٺي هئينءَ. امتحان مٿان اچي پيو هو. مان هڪ ڪربناڪ ڪيفيت ۾ مبتلا ٿي چڪو هوس. سمورا حواس وڃائجي ويا هئا. مون کان پاڻ سنڀاليو نہ پئي ٿيو ڪلاس ۾ تنهنجي سيٽ جي پٺيان ويهي توکي چرين ۾ ديوانن جيئن ڏسندو رهندو هوس، سڀ توڪ مان

مزڪندا هئا. ڪڏهن ڪڏهن ڪو ’مهذب‘ ڪلاس فيلو جملو بہ هڻي ڪڍندو هو جيڪو جڏهن مون کي هڏڻ ۾ ٿي نہ ايندو هو تون ڇاڻندي هوندينءَ تہ انهن ڏينهن ۾ منهنجو ڪيترو تماشو ٿيندو هو!

دل ۽ دماغ کان وينديءَ جسم جي مختلف حصن ۾ سور شدت اختيار ڪري ويو هو. ايئن پئي لڳو ڄڻ ڇاڻ دماغ يا دل جي رڳ ٽٽي...

مون واري سائڪياٽرسٽ دوائن جو ڊوز وڌائي ڇڏيو هو ساڻس دل جي تڪليف جي بہ ڳالهہ ڪئي هيم. تہ سول اسپتال جي ڪارڊيالاجسٽ ڏانهن موڪليو هئائين. اتي وڃي ڪارڊيالاجسٽ کي سربستو احوال ٻڌايو هوم، تہ پڇيو هئائين:

"اوهان جي عمر ڪيتري آهي؟"

لفظ عمر ٻڌڻ سان ايئن لڳو هوم، ڄڻ سموري عمر گذري پوري ٿي چڪي آهي. کيس چيو هوم:

"سائين ٻاويهين سال ۾ پيو هلان..."

مرڪي چيو هئائين.

"ننڍي عمر آهي، ڳڻتي نہ ڪريو دل جو مسئلو نہ هوندو. وري بہ اوهان ECG ڪرائي ڇڏيو..."

سوچجي ويو هوم، عمر بلڪل ننڍي آهي سائين، پر درد وڏا آهن.. ڊاڪٽر صاحب کان ECG ٽيسٽ واري پرچي وٺي، ٻاهر ڪاريڊو ۾ نڪري آيو هوم. 50 روپيا فيس ڀري اي.سي. جي. ٽيڪنيشن کان ٽيسٽ ڪرائي هيم. جڏهن هن مون کي ٽيبل تي ليٽائي منهنجي پيرن کان مٿين جڳهين، هٿن، ٻانهن، پيٽ ۽ دل تي نليون لڳائي، انهن کي چالو ڪيو هو تڏهن دلي طور پاڻ تي ڏاڍو رحم آيو هو. دل ۽ اکيون پرجي آيون هيون. دل ئي دل ۾ مخاطب ٿيو هو مانءَ،

"ڪني! ڏس تہ سهي، ڪٿان کان ڪٿي پهچرايو اٿئي!"

پوءِ ڪنڌ ہي پاسي لاڙي چپن ئي چپن ۾ پٽڪيو هوس:

"مون کي منهنجي پيار ۽ سچائي جي ايڏي سزا ڇو پئي ملي..."

اي. سي. جي صحيح آئي هئي. ڊاڪٽر وري E.T.T ڪرائڻ لاءِ چيو هو. ان ٽيسٽ واري ڪمري ۾ ويو هوس تہ چيو هئائون:

"سڀاڻي صبح جو نائين وڳي اوهان جي ٽيسٽ ٿيندي، ان کان اڳ پنهنجي سيني ۾ پيٽ جا سمورا وار لهرائي اچجو..."

مون کان اتي جو اتي نڪري ويو هو:

"وار ڇو لهرائي اچان سائين!؟"

"ڇو تہ جتي جتي اسان پنهنجا اوزار لڳائينداسين اتي وارن جي ڪري رزلٽ صحيح نہ ايندي..."

"پر مان هي وار نٿو لهرائي سگھان، هي مون کي ڏاڍا عزيز آهن..."

"وري ٻيا ڦُٽي ايندوَ سائين...!"

"اهي ٻيا هوندا، مون کي هي عزيز آهن.."

هو منهنجي ان ديوانگيءَ تي مرڪي پيا هئا، انهن ڇرين کي ڪهڙي خبر! تہ تون جڏهن منهنجي سيني تي منهن رکي سمهندي هئينءَ، تڏهن تنهنجون آڱريون ازخود منهنجي سيني جي وارن ۾ ڦرڻ لڳنديون هيون، هڪ ڏينهن تو انهن وارن ۾ آڱريون ڦريندي چيو بہ تہ هو:

"منا! مون کي تنهنجا هي وار ڏاڍا وڻندا اٿئي!"

ڊاڪٽر في الحال اي. سي. جي ٽيسٽ ڏسي دوائون لکيون هيون. ۽ مان پنهنجي سيني جي وارن ۾ آڱريون ڦيريندو اسپتال مان ٻاهر نڪري آيو هوس. اسپتال جي دروازي جي ڀرسان واري ميڊيڪل اسٽور تان دوائون ورتيون هيم. جڏهن اسٽور واري دوائون ڪيڏي ڏنيون هيون، تہ کائنس پڇيو هوم:

"ياءِ! هي ڇاجون دوائون آهن؟"

هن ٻڌايو هو:

"مادي جي تڪليف جون آهن."

سوچ ۾ هليو ويو هوم:

"مادي جي تڪليف ... مادي جو سڌو تعلق دل ۽ دماغ سان هوندو آهي، مادي جي بيماري معنيٰ ڪيترين ئي بيمارين جو هيڊ ڪوارٽر ...."

سول اسپتال جي ٻاهران بيٺل لياقت ميڊيڪل يونيورسٽيءَ جي پوائنٽ پنهنجي ڪيمپس هلڻ لاءِ تيار بيٺي هئي، ان ۾ چڙهي ويٺو هوس، ته اها رڙهڻ لڳي هئي، ڪجهه ٿڌيري هوا لڳڻ لڳي هئي، گرمين جي موسم نه هوندي به جيڪو نرڙ تان پگهر وهي آيو هو سو خشڪ ٿيڻ لڳو هو نرڙ ٿڌو ٿيڻ لڳو هو ته اکيون بند ڪري ڇڏيون هيم. پوائنٽ هلندي رهي هئي، ڪيترائي منظر پٺيان ٿيندا پئي ويا، منهنجون اکيون بند هيون، جن کي کولڻ تي دل ئي نه پئي چيو. ڊيان ئي نه ڏنو هوم، ته بس کهڙي روٽ سان پئي هلي ۽ ڪٿي پهتي آهي، اڌ ڪلاڪ کن کان پوءِ بس جي ڪنڊڪٽر پرسان اچي سڏيو هو:

"سائين ....!"

اکيون کوليندي چيو هوم:

"جي ....!"

"اوهان کي ڪٿي وڃڻو آهي؟"

ڏنو هوم، ته بس ۾ وڃي آخري مسافر بچيو هوس، بس يونيورسٽي ڪالونيءَ ۾ پنهنجي ورڪشاپ واري روڊ تي مڙي بيٺي هئي. ڪيس چيو هوم:

"بس ، هتي ئي ٻاءِ ..."

بس مان لهندي پنڌ ئي پنڌ پنهنجي هاسٽل ڏانهن وڌڻ لڳو هوس. اکيون پرجي آيون هيون، جسم ساڻو ٿي پيو هو مونکان وک ئي نه پئي کڻئي ٿِي، دل چيو هو ته ڪنهن وڻ هيٺان ليٽي رهان ...

(17)

نہ ڄاڻان ڪيئن امتحاني فارم ڀرائي پيپر ڏنا هيم. نہ ڄاڻان ڪيئن پيپر ٿيا هئا. نہ ڄاڻان گهٽ ڏينهن ڪان شيوِ نہ ڪئي هيم. نہ ڄاڻان گهٽ ڏينهن کان دوائون نہ کاڌيون هيم، نہ ڄاڻان گهٽين راتين کان ستو نہ هوس. مسلسل جاڳ جي ڪري اکين ۾ ڄڻ مرچن جو ٻڪ پيل هو اکين جي سڙڻ جي ڳالهہ ئي نہ پڇ.

بيچيني ايڏي وڏي هئي، جو ڇا ڪيان؟ ڪيئن ڪيان؟ ۽ ڪيڏانهن وڃان؟ جي ڪا خبر ئي نہ پئي پَئِي ... دل جو تمام گهٽو وڏيل ڌڙڪو ايئن پئي محسوس ٿيو جيئن ڪا گاڏي فل اسپيڊ ۾ هلڻ کان پوءِ اوچتو بريڪ فيل ٿي وڃي، ۽ آخرڪار ڪنهن حادثي جو شڪار ٿي تباهہ ٿي وڃي. تنهن ڄاڻ منهنجي دل سان بہ ٿيڻ وارو آهي. دماغ جون رڳون ايتريون تہ ڇڪجي ويون هيون، جو لڳندو هو تہ اجهو ئي اجهو ڪانہ ڪا رڳ ضرور ٽٽندي. بيچينيءَ جو عالم اهو هو جو هر کٽ تي پئي ليٽيم، تہ هر پٽ تي. هر ڪرسيءَ تي پئي ويٺم، تہ هر روم کان ٻاهر لان ۾. هر ٿاڪ منجهند جو ڇت تي پئي چڙهي ويم، تہ هر تي، وي هال ۾ پئي ويٺم ...

هر گهڙي هڪ ڪاري قهر جي گهڙي هئي. نہ ڏينهن جي خبر پئي پئي نہ راتين جي... نہ صبح جي، نہ شام جي....

الاءِ ڪهڙي وقت در کڙڪيو هو ان ئي اڻ تڻ ۽ بيچينيءَ مان اٿي در کوليو هوم، سامهون چوڪيدار بيٺو هو ڏسندي ئي سلام ڪيو هئائين:

"اسلام عليڪم سائين...!"

ساڳي ئي بيچيني چچڙ جيئن چنبڙي پئي هئي. ڪيس جوابيوهوم:

"وعليڪم سلام...!"

"سائين! ٻاهر هڪ چوڪري آئي آهي، چئي ٿي اوهان سان ملڻو آهي..."

"ڪير آهي..."

"قرت العين نالو ٻڌايو اٿائين."

ڇپن ۾ پٽڪيو هوم:

"عيني آئي آهي."

نہ ڄاڻان ڪهڙي حال ۾ هوس. منهن ڌوتل هو يا نہ. ڦڻي ڏنل هئي يا نہ. نہ ڄاڻان ڪپڙا ڪيترا ميرا هئا! بس. بوائز هاسٽل جي مين گيٽ ڏانهن وڌي ويو هوس. رسيپشن جي پرسان عيني بيٺي هئي، سلام ڪري هٿ ملايو هيوسين. عيني مون کي ڏسي چپ ۽ اداس ٿي وئي هئي. چپ ئي چپ هلندا وڃي سينٽرل لائبريري جي پٺئين پاسي ويٺا هئاسين. گهڻي دير تائين هوءَ مون کي گهوري ڏسندي رهي هئي. آواز ويهجي ويو هوس. منهنجي حالت تي ڏک ڪندي پڇيو هئائين:

"تون ڪيئن آهين منصور!؟"

ڪنڌ هيٺ ڪري ڇڏيو هوم. هن واري ڏاڍو ڪمزور ٿي پيو هوم. ايترو ڪمزور جو چئي ويٺو هوم:

"خدا ڪري مان مري وڃان عيني..."

اهو ٻڌي هوءَ هڪي ٻڪي ٿي وئي هئي. وڏيءَ حيرت ۽ افسوس مان نڪري ويو هوس.

"هـ... ئَي.....!!"

پوءِ پنهنجي چپن تي هٿ رکي ڪجهه وقت تائين مون کي ڏسندي رهي هئي، سندس اکين جون پڇڙيون آليون ٿي ويو ن هيون. نيڻ ٻرجي تار ٿي آيا هيس. روئڻهارڪي انداز ۾ چيو هئائين:

"ايئن ڇئي ڏاڍو ڏک ڏنئي منصور...!"

سوچجي ويو هوس:

"جنهن جي جيون جي جهول ۾ رڳو ڏکن جا پٿر هجن، اهو ڪنهن کي خوشين جا خزانا ڪيئن ڏئي سگهي...!؟"

شرمساريءَ مان نظرون جهڪي ويون هيون. هن چيو هو:

"ٿوري همت ڪر منصور! ڪجهه همت ڪر!"

سوچ ٿي سوچ مان نڪري ويو هوس:

"ها..."

"پيپر ڪيئن ٿيئي....؟"

"بس ٿي ويا..."

"ڳوٺ ڪڏهن ويندين!؟"

"ڇنڇر تي."

"ڇنڇر تہ اڄ آهي؟"

"اڇا...رات هليو ويندس."

"سنو ٿيو جو توکان موڪلائڻ آيس. نہ!"

جڻ سندس ٿورو مڃيندي چيو هوس:

"ها ڏاڍو سنو ڪيئي..."

"خبر اٿئي مان بہ سياڻي اسلام آباد پئي وڃان!"

"اڇا...!"

"اتي هڪ انٽر نيشنل اين.جي.اوز ۾ مون کي نوڪري ملي وئي آهي..."

جملو ڇڏائجي ويو هو.

"مبارڪون هجني يار! رزلٽ اچڻ کان اڳ ئي نوڪري ملي ويئي..."

"ٿينڪس..."

"پر ڏاڍو پري هلي وئين ء عيني...!"

"بس ڇا ڪجي؟ اها ئي تہ زندگي آهي..."

"ها مڙئي! جيئڻ لاءِ جتن ڪرڻا تا پون."

"بلڪل... پر خبر اٿئي مان توڏانهن ڇو آئي آهيان...؟"

"ڇو آئي آهين...؟"

"ان ڪري جو توکان هڪ واعدو وٺڻو اٿم."

واعدو لفظ ٻڌي ڦڪي مرڪ مرڪيو هوس، چيو هو مانس:

"ها عيني! چئو تو لاءِ ڪجھ بہ ڪرڻ جي ضرور ڪوشش ڪندس."

"مون کي خبر آهي، تہ تون پنهنجو واعدو وفا ضرور ڪندو آهين..."

"ها... جڏهن تہ ٻيا جيڪڏهن واعدا ٽوڙي بہ ويندا آهن، تڏهن بہ مان ناهيان ٽوڙي سگھندو... هوءَ ڪني ڏس نہ! ڪيئن گڏ جيئڻ مرڻ جا وعدا ۽ وچن ڪري بہ ڦري وئي، ۽ نہ ڄاڻان منهنجي درويش دل اڃان بہ ڇو ان واعدي تي قائم آهي..."

ڳالھ ڦري وري توڏانهن هلي آئي هئي.

"خبر اٿئي عيني! اسان واري آخري پيپر کان اڳ هن کي هڪ اي ميل ڪئي هيم، تہ يونيورسٽي ڇڏڻ کان پوءِ نہ ڄاڻان ڪير وري ڪٿي ملي بہ سگھي الاءِ نہ، مٿان مان توکي ڏسندي ڪجھ گھٽو چريو ٿي وڃان، ان ڪري پنهنجي منهن کي تلخ نہ ڪجانءِ. مان چاهيان ٿو تہ يونيورسٽيءَ جي ان آخري ڏينهن تي توکي دل کولي ڏسان ۽ ڏسندو ئي رهان ۽ پوءِ توکي ان ئي تصور ۾ محسوس ڪيان."

"پوءِ ڇا ٿيو...؟"

"پوءِ ان ڏينهن هوءَ منهنجي پسند وارو سوسيءَ جو ڦڪو جوڙو پائي آئي، منهنجي پسند جو موتين وارو سينڊل، پرس، منهنجي پسند واري ناسي ۽ ميرون رنگ واري سرخي، اڳ ئي ڪجري نيڻن ۾ ڪجل

.... سڀ شيون منهنجي پسند جون ڪري آئي. پيپر ختم ٿيڻ کان پوءِ ڪاريڊور جي ڪنڊ ۾ هيٺ ڪنڌ ڪيون ويٺي رهي. مان ڪيس ڪجهه دير تائين ڏسندو رهيس. پوءِ هن پنهنجي خدا جي خدائي جيڏن وسيع ۽ گهرن نيڻن جي هڪ گهور سان مون کي ڏٺو. مون کي ڏسندي هن جا نيڻ ڏاسر ٿي ويا. پوءِ انهن نيڻن جي پنبڻين ۾ پـ لڙڪ اٽڪي بيهي رهيس. هن مون کي ڏسندي آهستگيءَ ۽ نفاست سان ڪنڌ ڦيريو ۽ پوءِ تڪڙي تڪڙي هلي وئي... آهه... هوءَ ڇا وئي جڻ منهنجي وجود جي هر شيءِ کي جيئري موت ڏيون وئي."

وري چپ ۽ اداسي ڇانئجي وئي هئي. عينيءَ جا نيڻ جهڪي ويا هئا. مون ڪيس ياد ڏياريو هو.

"عا، توکي مون کان واعدو ونڻو هو..."

منهنجي نيڻن ۾ نهاريندي چيو هئائين:

"پيو ڪجهه نه منصور! مون سان رڳو ايترو واعدو ڪر تہ تون خوش رهڻ جي ڪوشش ڪندين ۽ هڪ نارمل انسان وانگر زندگي گذاريندين."

نظرون جهڪي ويون هيم. ڪجهه ساعتن کان پوءِ هن سان نظرون ملائيندي چيو هوم:

"مان توسان واعدو ٿو ڪيان عيني! تہ مان هڪ نارمل زندگي گذارڻ جي ڀرپور ڪوشش ڪندس ..."

ڪجهه وقت کان جهڪي ٿيل بـ چيني وري وڌڻ لڳي هئي. عينيءَ کي ڀهرين پنهنجي گهر ۽ پوءِ اسلام آباد پهچڻو هو مان هن کي بس تائين ڇڏڻ ويو هوس. هوءَ جيئن بس ۾ ويٺي هئي، تہ بس هلڻ لڳي هئي. بس مون کان آهستي آهستي پري ٿي رهي هئي. منهنجون نظرون نہ ڄاڻان ڇو بس ۾ ٽڪي بيهي رهيون هيون. ڪجهه ئي وقت کان پوءِ پنهنجن اکين جون پچڙيون آليون ٿيندي محسوس ٿيون هيم. سوچيو هوم: ڪيئن آهستي آهستي سڀ دور ٿيندا ٿا وڃن ۽ مان موت جهڙي اڪيلائيءَ جي ور چڙهندو ٿو وڃان.......

(18)

اها شام يونيورسٽيءَ ۾ منهنجي آخري شام هئي. اهو خيال ايندي ئي دل ڏڪي وئي هئي. سوچيو هوم: اڄ کان پوءِ مان يونيورسٽيءَ لاءِ اوپرو ٿي ويندم. هي منهنجو ڪمرو جيڪو منهنجي زندگيءَ جي هنن ذليل گهڙين هوندي به ڄڻ منهنجي آخري پناهگاهه هو، سو منهنجي پناهگاهه نه رهندو هو. هڪ نظر ٽيبل ۽ ڪرسيءَ کي ڏٺو هوم ته اکين اڳيان منظر ڦرڻ لڳا هئا، ته ڪيئن اتي ويهي پڙهائي ڪندو هوس...

نظر ڪٽ ڏانهن هلي وئي هيم، ڏسي رهيو هوس، ته مان سمهي توسان موبائيل فون تي ڳالهائي رهيو آهيان ۽ ڪيئن تون مون کي تصور ڪرائي رهي آهين:

”جانو محسوس ڪر، مان توسان تنهنجي نرم نرم بستر ۾ تنهنجين گرم گرم ٻانهن ۾ اچي سُتي آهيان.“

ڪٽ، جنهن ۾ تو وٽان مليل سڀ تحفا سنڀالي رکيل هئا. آئينو جنهن کي ڏسندو هوس، ته نڪري ويندو هو:

"هل شهزادا! تنهنجي خوابن جي راڻي اڇي وئي هوندئي..."

ڪمري جي دريءَ جنهن جي پرسان هڪ وڏي نم جي وڻ تي ڪوئلن، ڳيرن ۽ جهرڪين جو هڪ ڳوٺ آباد هو جتي هو منڙيون منڙيون لاتيون لنوندا هئا. ۽ مون کي سرور ڏئي ڇڏيندا هئا. اهي سڀ شيون اڄ مان ڇڏي رهيو هوس. اکيون پرجي آيون هيون، چپ سُڪي ويا هئا. ڳلو گهٽجي ويو هو. دل کي چڪ لڳي ويو هو مٿو وري ڄڻ گهاڻي ۾ پيڙهو پئي ويو. اُپ ساهي وٺي وئي هيم، کٽ تي ٻانهون کولي اونڌو ٿي ايئن ليٽي پيو هوس، ڄڻ ان کي الوداعي ڀاڪر پائيندو هجان. دل مان سٽ نڪري وئي هئي.

بيچينيءَ مان اٿي اسٽڊي ٽيبل جي اڳيان ڪرسيءَ تي ويٺو هوس، ڪرسيءَ تي ٻانهون رکي انهن تي پنهنجو منهن رکي، اکيون بند ڪري ڇڏيون هيم. بيچينيءَ ۽ بيقراريءَ اتي بہ ويهڻ نہ ڏنو هو ڪجهہ منٽن کان پوءِ اٿي وري دريءَ جي اڳيان بيٺو هوس، ٿڌڙي هوا ڪمري ۾ گهڙيون آئي هئي، پر ان ڏينهن توکان ۽ ڄامشوري کان دائمي وڇوڙي جي ڪري ڄڻ منهنجي من ۾ دوزخ جي باهہ پئي ٻري. جسم مان ڄڻ سڄو ساهہ ئي ڇڏائجي ويو هو ڪٽ تي وڃي ڦانءِ ٿي ڪريو هوس. دل ۾ سوچجي ويو هو.

"اڄ توکان ۽ يونيورسٽيءَ کان دائمي وڇوڙو آهي...."

اهو سوچڻ کان پوءِ وري درد مان دانهن نڪري وئي هيم.

سوچيو هوم:

"هاڻي منهنجون اکيون ڪيئن ڪنديون!! تون جيتوڻيڪ انهن ۾ سمائي پئي هوندي آهين! پر تڏهن بہ جي اهي توکي جنهن ڏينهن نہ ڏسنديون آهن، تہ مون کان بغاوت ڪندي ٻاهر نڪتيون اينديون آهن ۽ تيستائين جلنديون رهنديون آهن، جيستائين توکي نہ ڏسن ... منهنجي چرياڻ ۽ مستان دل جنهن يونيورسٽيءَ جي ڏهن هزار ڇوڪرين ۾ رڳو توکي ئي پنهنجي راڻي ٺيڙ لاءِ چونڊيو هو اها دل جي اسپتال جو چڪر

ڪاٽي اچڻ کان پوءِ بہ توتي صدقي لڳي پئي آهي. دل ئي دل ۾ مخاطب ٿيو هو مانءُ:

"ڪني ...! او ڪني ...!

او منهنجي ساهہ ڪني ...! مون کي جيڪڏهن ڇڏڻو ئي هيئي، تہ مون کي شروع ۾ ئي ايڏو پيار ڏئي، پنهنجي پيار ۾ ايئن چريو ڪري تہ نہ ڇڏي وڃين هان ... "

دل جو ڌڙڪو، اکين جو ساڙو، لونڊڙين ۾ سڄي مٽي جو سور وڌي ويا هئا. دل جي مٿان هٿ رکي ڇڏيو هوم. تڪليف وڌي وئي هئي، وڏا وڏا اپ جيڏا ساهہ پئي کنيم. اکيون نڪتيون پئي آيون. ڳلي ۾ ٻهر جو وڻ ڦاٽو پيو هو. دل ڌڪ ڌڪ نہ پئي ڪئي، ڇڻ ان ايڏي ڪربلا جهڙي ڪِيس ۾ يا حسين ... يا حسين ... پئي ڪئي. ڦٽڪو ٿي پيو هوم. سٽ ڏئي ڪٽ تان اٿيو هوم: در کولي ورانڊي اڳيان ٿهيل لان ڏانهن ڊوڙ ڪئي هيم. اتي پهچندي ئي هيٺ ڪري پيو هوم. هڏ گُڏ ڀڄي پيا هيم. ڪرڻ سان دانهن نڪري وئي هيم.

نيم بيهوشي حالت ٿي وئي هئي، اکيون ٻوٽجي ويون هيون، ڪجهہ گهڙين کان پوءِ اکيون کوليون هيم. چڪر اچڻ لڳا هئا. آسمان ڳاڙهو پئي لڳو. جسم کي ڏڪڻي وٺي وئي هئي، لڳ ٽپي باهہ ٿي ويا هئا. بخار جسم ۾ گهڙندي محسوس پئي ٿيو. همٿ ڪري اتان اٿيو هوس. سوچيو هوم: هاڻي مون کي هتان نڪرڻ کپي. هاسٽل جي مين گيٽ تان رڪشا ڪرائي پنهنجي ڪپڙن ۽ ڪتابن جا ٿيلها ۽ بسترو رڪشا واري کي ڏنا هيم. هو رڪشا ڏانهن کڻي ويو هو. هڪ نظر جيئن ڪمري جي در کي تالو هڻڻ لاءِ ڏٺو هوم تہ ڇئن سالن جي ڏينهن ۽ راتين جا ڪيترائي منظر اکين اڳيان تري آيا هئا. ان ڪمري جي ڀتين، درين، ڪبٽن ، ٽيبل، ڪرسي، آئيني ۽ ٽيوب لائيٽس کي وڏيءَ سِڪ، محبت، احترام ۽ بيوسيءَ مان پئي ڏٺم. ڀتين، ڪبٽن ، درين ، ڪرسي ۽ ٽيبل کي ياڪر پائيندي نڪري پئي ويو....

"اي منهنجا پيارا روم الوداع ...."

اکين مان نير وهي هليا هئا، اوچنگارون نڪري ويون هيم. اکين ۾ جميل ڳوڙهن جا گليشئير پگهري پيا هئا. ٻارُ ٿي پيو هوس. دل ڪولي روئي پيو هوس، دل ٿي دل ۾ چيم پئي:

"اي منهنجي ماءُ جهڙي مٺڙي يونيورسٽي الوداع ...

"اي منهنجا پريڻ جي پيار جهڙا ڄامشورا! الوداع ...

ٻارن جيئن سڏڪا ڀري روئي پيو هوس.

"اي منهنجي مٺي جانان! الوداع ...

زندگيءَ جي راهن ۾ توکي وري ڏسي به سگهان، الاءِ نه ...."

ڪمري ۾ ڏاڍا سڏڪا ڀري رنو هوس، وري نيم بيهوشي واري حالت ٿي وئي هئي، ڪجهه منٽن ۾ اٿي، ڪمري مان نڪري روئندڙ اکين ۽ ڏڪندڙ هٿن سان در کي تالو لڳايو هوم، ۽ پنهنجي قميص جي ٻانهن جي ڪف سان ڳوڙها اگهندو وڃي رڪشا ۾ ويٺو هوم. منهنجي من چاهيو پئي ته هاسٽل جي مين گيٽ، سينٽرل لائبريريءَ، آرٽس فيڪلٽيءَ، قاضيءَ صاحبان جي مزارن، قليچ پارڪ، سنڌالاجي ۽ مارئي هاسٽل کي ياڪر پائي اوچنگارون ڏئي موڪلايان.

رات ٿي چڪي هئي، جنهن جي اوندهه جڻ منهنجي زندگيءَ ۾ ويهجي وئي هئي. رڪشا جڏهن سينٽرل لائبريري جي در اڳيان گذرڻ وارو هو ته ان کي بيهارڻ جو چيو هوم. لائبريريءَ جي در کي الوداعي نظر سان ڏٺو هيم. ياد پئي آيو ته ڪيئن پاڻ اتي پڙهندا هئاسين، ۽ جڏهن يونيورسٽي پوائنٽس نڪرڻ جو ٽائيم ٿيندو هو تڏهن سڀ. ايل جون مٿيون منزلون صفا خالي ٿي ويندي‌ون هيون ۽ پاڻ سڀ کان آخر ۾ ڏاڪڻيون لهڻ وقت هر ڏاڪي تي بيهي ياڪر پائي هڪ ٻئي کي چميون ڏيندا هئاسين. دروازي کي الوداعي ياڪر پاتو هيم، ته سڏڪا نڪري ويا هئا. در کي چمي وڃي رڪشي ۾ ويٺو هوم. رڪشا هلي فيڪلٽي گيٽ اڳيان بيٺو هو جيڪا مون لاءِ هر جاءِ کان وڌيڪ

مقدس ۽ پياري آهي. رڪشا مان لهي فيڪلٽيءَ جي پٽين کي هٿ لاتو هوم، ياد پئي آيا ڇئن سالن جا اهي سڀ پيارا منظر. جن کي توسان گڏجي ڏسندو هوس، تہ تهائين وڌيڪ حسين لڳندا هئا. پنهنجا ڪلاس ونڻ ۽ ڪاريڊور ۾ آوارگيون ڪرڻ. فيڪلٽيءَ جي ڇت تي هڪ ٻئي جي ٻاڪرن جي خمارن ۾ ويهي مست الست ٿيڻ.

سڀ منظر اکين اڳيان تري آيا هئا. ٻہ ٽي پل اڳ بند ٿيل سڏڪا وري شروع ٿي ويا هئا. فيڪلٽيءَ جي مين گيٽ ۽ ان جي پرواري پٽ کي ٻاڪر ۽ چميون پائي موڪلايو هيم. رڪشا قاضي صاحبان جي مزارن اڳيان هلي بيٺو هو. ياد آيو هو پنهنجو گڏجي جيئڻ مرڻ جو قسم کڻڻ ۽ اتي اچي ويهڻ. پنهنجو منهن قاضي صاحب جي مزار تي رکي ڇڏيو هوم. لڙڪ ڇلڪي ڪري پيا هئا. مزارن جي مٿان نهيل گنبذ جي هڪ ٿلهہ کي ٻاڪر پائي، چمي ڏئي وري رڪشي ۾ چڙهيو هوس. رڪشا هلي مارئي هاسٽل جي سامهون واري ڦليچ پارڪ بيٺو هو. ياد آيو هو، اتي پنهنجو سردي گرمي ۾ ويهڻ. ڪيئن اتي ويهندا هئاسين؛ سياري جي سرد راتين ۾ جڏهن جڏهن ستين ڪان اٺين بجي تائين بجلي بند ٿيندي هئي، تڏهن ڪيئن هڪ ٻئي جي ٻڪن ۾ ويهندا هئاسين. "هاءِ .... هاءِ..." ڪندا هئاسين، 'چم چم' راند ڪيڏنداهئاسين، ۽ هڪ ٻئي جي ڳلن ۽ چپن تي چمين جي برسات لائي ڏيندا هئاسين. جڏهن اهي سڀ منظر نئين سري سان ورجائجي رهيا هئا، تہ جڻ هنيانءَ ڦاٽي پيو هو. لان ۽ هاسٽل تي آخري نظر ڦيرائي هيم، تہ سڏڪا نڪري ويا هئا. سڏڪندو وڃي رڪشا تي چڙهيو هوم. ائين پئي لڳو ڄڻ مون سان ڄامشوري جون هوائون، ڪويلون، ڳيرا ۽ سيئي پکي پکڻ، رات جي راڻي، رابيل، گلاب، بوگلن ، ويليا، املتاس، ٻڙ، سرينهن، نمون، روڊ رستا ۽ سموريون عمارتون بہ سڏڪي رهيون هجن.

تيزيءَ سان رڪشا هلي، ڄامشوري ڦاٽڪ تي پهتو هو. جتان لاڙڪاڻي وڃڻ لاءِ هڪ اي سي ڪوچ تيار بيٺي هئي. مان ان ۾ چڙهي

ويٺو هوس، ٿوري وقت ۾ بس هلي ڄامشورو ڇڏڻ لڳي هئي، جيڪو مون کي صرف ۽ صرف تنهنجي ڪري جنت جو ٽڪرو لڳندو هو. وري دل مان نڪري ويو هو:

"الوداع! اي پرينءَ جي پيار جهڙا ڄامشورا!

الوداع.....!

اڙي ڄامشورا....

تنهنجي چمر الوٺ هوائن ۾ مون کي منهنجي مٽيءَ جو هڳاءُ ايندو آهي. تنهنجي گلن ، ٻوٽن، وڻن ۽ ٽڻن، صبح ۽ شام ۾ مون کي منهنجي جانان جو جلوو نظر ايندوآهي. سنڌيا وانگي تون بہ هميشہ منهنجي ساهن ۾ سمايل رهندين.

ڄامشوري سان مخاطب ٿي سڏڪي پيو هوس.

اي.سي ڪوچ ڄامشورو ڇڏيندي ڇڙ روڊ تي نہ پئي هَلِي، منهنجي دل کي چيپاٽيندي پَئي هَلي. مان دريءَ ڏانهن پاسو ورائي روئي پيو هوس، سڄي سفر ۾ لڙڪن بند ٽيڙ جو نالو ئي نہ پئي ورتو.

منير چانڊيٖي پنهنجي پهرئين ناول ''ڪيف ڏاران ڪوءِ...'' لکڻ سان پاڻ کي نئين ٽهيءَ جي ناول نگار طور مڃرايو آهي. ان ناول جتي خاص طور نئين ٽهيءَ جي پڙهندڙن ۾ بيحد مقبوليت حاصل ڪئي، اتي منير کي مخالفت ۾ ڪنهن حد تائين جهڙوڪر ذاتي دشمنين کي بہ منهن ڏيڻو پيو. چڱا خاصا سنڌي ليکڪ هن تي ايترو چڙي پيا ڄڻ منير اهو ناول لکي هڪ وڏو ڏوهہ ڪيو هو. پر منير چانڊيٖي انهن مَ سهو ماڻهن جي ڳالهين جي پرواهہ نہ ڪندي پنهنجو تخليقي ڪم جاري رکيو.

''تو پچاڻان'' منير چانڊيٖي جو ٻيو ناول آهي. اهو ''ڪيف ڏاران ڪوءِ...'' جو تسلسل يا ان جو ٻيو حصو آهي. ''ڪيف ڏاران ڪوءِ...' جي جتي پڄاڻي ٿئي ٿي، اتان ''تو پچاڻان'' شروع ٿئي ٿو. هي ناول پڙهندي ائين لڳي ٿو ڄڻ وقت هڪ هنڌ بيهي رهيو آهي، ان ڪري ناول بہ هڪ هنڌ بيٺل نظر اچي ٿو. ان ۾ رڳو 'سنڌيا جون يادگيريون آهن ۽ اهي يادگيريون اڻ کٽ ۽ اذيتناڪ آهن، جيڪي مُک ڪردار کي ذهني مريض بنائي ڇڏين ٿيون. هو يادگيرين جي هڪ اهڙي ڄار ۾ قاسي چڪو آهي، جنهن ۾ ڦٿڪڻ باوجود ان مان نڪرڻ تي سندس دل نٿي ٿئي، جيتوڻيڪ پنهنجو نفسياتي علاج بہ ڪرائي ٿو. ڪردار جي خود رحمي ۽ خود اذيتي وارن احساسن کي منير چانڊيٖي نهايت خوبصورتيءَ سان چٽيو آهي.

_ شوڪت حسين شورو

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.